

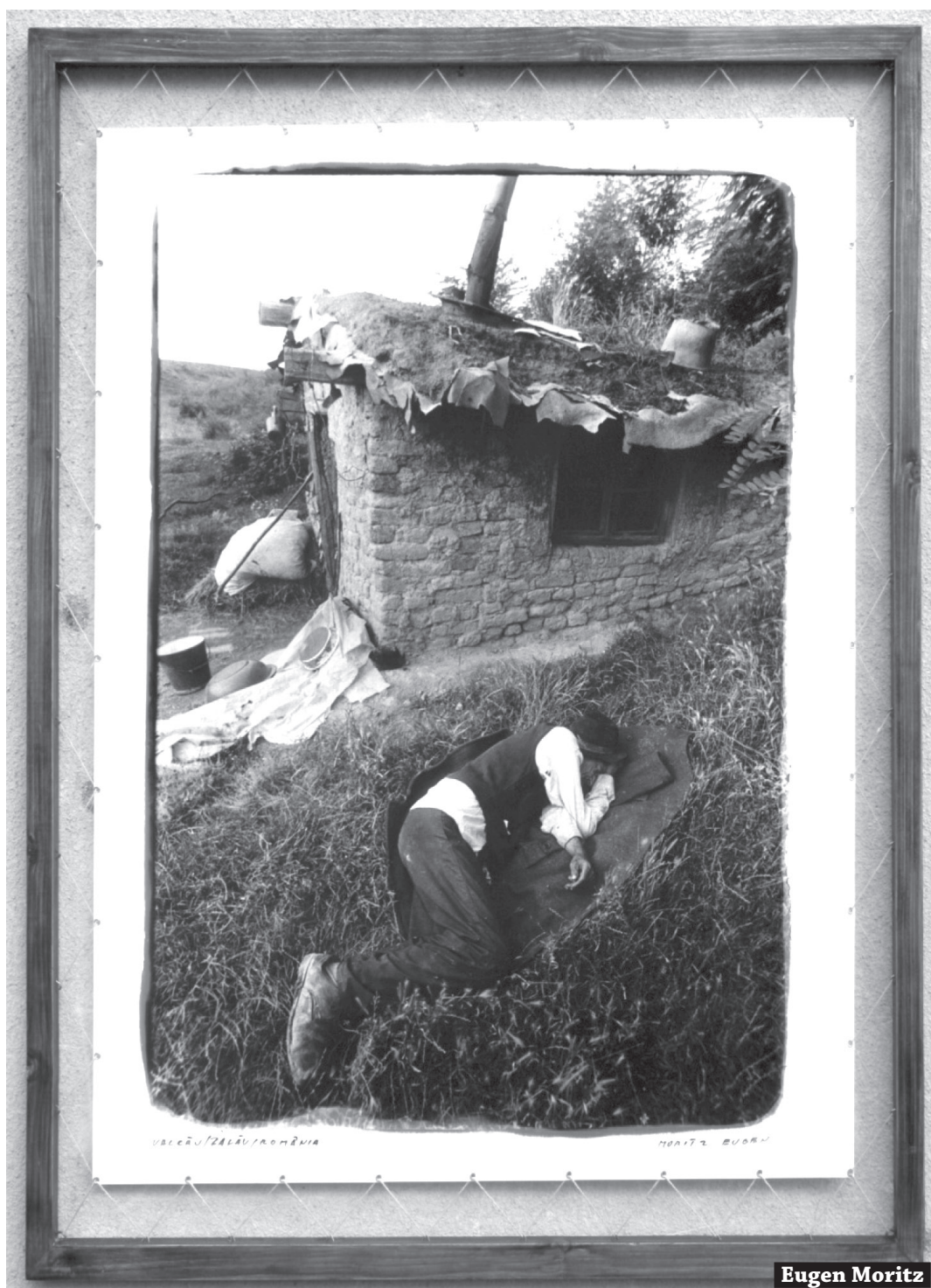
Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

124

Noi, împreună

Eugen Moritz

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XI, Nr. 5 (124), mai 2015.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;
Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chintă - redactori asociați;
Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,
Gheorghe Moga - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare
încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj;
Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimo-
niul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană
„Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania”; Centrul de
Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor
publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format
electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editorilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei.

Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați la telefon 0260-612870.

Sumar

- Szentmártoni János**, Poeme pentru „Caiete Silvane”,
traduceri de **Simone Györfi** pp. 1-2
- Parodie de **Lucian Perța** p. 2
- Alice Valeria Micu**, Adrian Popescu – o voce interioară
din suburbiile cerului pp. 3-5
- Viorel Mureșan**, Preumblare prin grădina Gutenberg,
Ecclesiast și inimă albastră... pp. 6-7
- Menuț Maximilian**, Despre proza feminină pp. 8-10
- Un poem de **Ioan F. Pop**, de n-aș avea p. 10
- Gheorghe Moga**, „Risipei se dedă Floralul” p. 11
- Carmen Ardelean**, Exuviile trecutului pp. 12-14, p. 46
- Imelda Chintă**, Amintiri pe o peliculă narativă
p. 15, p. 17
- Poeme de **Jean-Michel Maulpoix**, prezentare și
traducere de **Viorel Tăutan** pp. 16-17
- Viorel Câmpean**, Victor Supuran, o personalitate mai
puțin cunoscută pp. 18-19
- Marcel Lucaciu**, Fețele ipocriziei p. 20, p. 37
- Daniel Mureșan**, Cronica discului. Diana Krall –
Wallflower p. 21
- Györfi-Deák György**, Spicuri sălăjene pp. 22-23
- Marin Pop**, Centenar Arlette Coposu (1915 – 1966)
pp. 24-27
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei, *Incendies*
p. 28
- Primăvara Poeziei XV / A Költészet Tavasz** (II)
Poeme de **Simone Györfi, Halmosi Sándor, Daniel
Hoblea, Dina Horvath, Horváth Előd Benjámín,
Kiss Lehel, Lakatos Mihály, Lovétei Lázár László,
Marcel Lucaciu în traducerea Simonei Györfi**
- Ioan F. Pop**, Texte inutile p. 35
- Carmen Ardelean**, *Colocviile tinerilor scriitori. Noi
destine ale literaturii contemporane* pp. 36-37
- Andrei Florian și Eugen Moritz**, Noi doi pp. 38-39
- Remus Foltoș**, Flavius Lucăcel – o pledoarie pentru
blândețe p. 40, p. 44
- Alexandru Bogdan Kürti**, Reprezentarea lui Adolf
Hitler în filme artistice pp. 41-44
- Cărți lansate la Festivalul *Primăvara Poeziei - A Költészet
Tavasz* pp. 45-46
- Daniel Hoblea, Iuliu-Marius Morariu**, Malaxorul
de mai pp. 47-48
- Copertele numărului sunt ilustrate cu lucrări ale
artiștilor vizuali **Eugen Moritz și Andrei Florian**

Szentmártoni János*

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

A száműzetés évszakai

Ugyan mi fán terem ez a havazás?
Amikor megpillantom – szemem elvakítja:
mintha egyszerre lobbant volna
fehérbe a meggy s a szilva.
Miféle váratlan ajándék ez?
Amit a tél előlünk fukaron elzárt,
azt most a tavasz két kézzel szórja! –
s amire már senki se várt:
kertemben partot ér viráglomb-hajója!
Kikötnek bennem az évszakok,
a száműzetés szigetén:
a pallókon csuda-egy-színes társaság
özönlik énfelém,
előnt, mint a mámor és
kitölt, mint a nyár,
madarak hordják szét a ruháim,
árbochoz kötik lobogónak,
gyíkok járnak át a füleimen,
álmaim közt sünök pakolnak,
házamat méhek dongják körbe,
mintha már-már maga is fölrepülne!...
Föl! Hisz ez az évszakok hajója!
Életre kel tőle minden, kavarg,
vérezik, énekel...

Mintha Isten teste volna,
amit nem érek el.

Eső előtt hazaérni

Jó volna még eső előtt hazaérni.
Nem zaklatni föl Istent,
se háborúval, se mással.
Hazák sírjait kikerülve
elérni a tengert:
tutajt ácsolni álmainkból –
otthonig repítsen a megszokás.
A gyerekkor utcáit újrjárni,
egész testünkkel olvasva
egykori léptek kottalapját.
Megállni egy-egy percre,
behunyttal szemmel ácsorogni,
hogy átússzon rajtunk minden.
A szél illatokat szállít épp,
s egy Chopin-keringőt –

elrobogó ablakában
fiatal édesanyánk könnyököl,
tavaszi szemében az ősz színeivel.
A zihálva dadogót,
aki unokák hírnökeként
átnyargalt fél életen
a rá bízott hírrel,
megsimogatni s odahagyni –
nem okolni őt,
amiért feledte az üzenet lényegét.
Mint aki tóra lép,
oly könnyedén lebegni tovább,
ha kell, hát a biztos pusztulásba.

A költő nyomán kiülni a Holdra,
láblógatva tünődni a Földön:
Bulgakov labdája
ahogy a szívünkön átgurul.

Jó volna még eső előtt hazaérni.
Lassan úgy vagyok:
mindegy, hová.
Csak haza.

Anotimpurile pribegiei

Ce-o fi și cu ninsoarea asta?
O văd - și ochiul meu orbește:
de parcă dintr-odată și vișinul
și prunul doar în alb se învelește.
Ce dar neașteptat să fie?
Tot ce pitise iarna, plină de-osârdie,
privește-o, primăvara cu două mâini aruncă! -
neașteptat, ce trebuie să vie:
vaporul de floare și frunziș - grădinii, mie!
Acostează în mine anotimpuri
de parcă-aș fi un țarm în pribegie
zboară spre mine dinspre puncte
puhoiul colorat,
aburit de vară dar și
de preaplin inundat,
purtându-mi hainele în cioc,
înspre catarg, din ele steag să facă,
șopârle se strecoară prin urechi
și-aricii printre vise cuibăresc
și bâzâie albine, de parcă
spre ceruri casa însăși stă să se avânte!...

Hai, sus! E-a anotimpurilor navă!
În talmeș-balmeș toate prind azi viață,
Toate-s un cânt și sânge...

De parc-ar fi corpul dumnezeiesc
pe care nu îl pot atinge.

Spre casă, înaintea ploii

Ce bine-ar fi s-ajungi 'nainte ploii.
Să nu-l sâcâi pe Domnul,
nici cu războaie, nici altfel.
S-ajungi la mare
fără să calci morminte, patrii:
plute să construiești din vise –
rutina să te poarte în zbor, până acasă.
Pe străzile prunciei din nou să hoinărești,
și portativul pașilor pierduți
cu trupul propriu iarăși să-l citești.
Să te oprești doar preț de-o clipă,
cu ochii-nchiși, distrat, să te aștepti
să te inunde totul, ca o apă.
Aerul poartă acum miresme
pe note de Chopin, valsând –
gonesc imagini, în fereastră
proptită-n coate, mama, jună,
culori de toamnă-n ochii tineri purtând.
Să o dezmierzi și iar s-o pierzi
în răsufare chinuită

pe cea care-a trecut prin viață
vestind nepoții
ce-odată vor veni –
nicicând n-o vei învinui
soliei c-a uitat, pe drum, chiar miezul.
De parcă ai păși pe apă
tu ușurel te-ndepărtează,
sigură, moartea, chiar de te ghidează.

Pe Lună, ca poetul, te așază
să contemplezi Pământul, legănat,
mingea lui Bulgakov s-o vezi
peste inima noastră cum rulează.

Ce bine-ar fi s-ajungi 'nainte ploii.
Încet, ajung și eu:
nu contează, unde mă lasă.
Dar să fie acasă.

Traduceri de Simone Györfi

*Acele poezii au apărut în antologia bilingvă *Primăvara Poeziei – XV – A Költészet Tavaszsa*, Editura Caiete Silvane, Zaláu, 2015, traducere de Simone Györfi. Autorul este, din 2010, președintele Uniunii Scriitorilor Maghiari, iar din 2012, membru corespondent al Academiei de Artă. Poeziile sale au fost traduse în engleză, bulgară, finlandeză, franceză, poloneză, germană, rusă și spaniolă.

Parodie de Lucian Perța

Szentmártoni János

Anotimpurile pribegiei
(din *Caiete Silvane*, mai 2015)

Ce-o fi și cu antologia asta?
Auzi tu, „Primăvara Poeziei”,
de parcă s-ar fi dus zăpezile de pe creasta
literaturii pe albul imaculat al hârtiei.
Ce poate să fie?
Cei de la „Caiete Silvane” știu ei ceva, e clar,
că de cincisprezece ani, în luna aprilie, o pun
de-un festival româno-maghiar,
sau maghiaro-român, cu un
puternic conținut poetic.
Așa cum am declarat și la conferința

de presă (aparent cam patetic)
mie mi-e de nezdruncinat credința
că Zaláu va fi pe val,
cât de curând,
va deveni un centru cultural,
în primul rând
pentru poeții nordului și apoi
pentru orice orientare cardinală,
nu vor mai fi aburiți de acei
ce-și zic poeți de capitală,
umblând cu șopârle mereu
pe la toate revistele și festivalurile din țară.
Hai, sus condeiu! Știu că o să fie greu...

Dar să știți de la mine că nici pe afară
situația nu-i mai roză sau clară!

Adrian Popescu – o voce interioară din suburbiile cerului

Alice Valeria MICU

Literatura așternută pe hârtie are iz de istorie de cum e încredințată tiparului, dar ca o fericită a soartei profit de ocazie și încerc să descopăr adevărate comori din literatura trăită pe viu. Dar cum să nu fac asta, când fie evenimente organizate zonal sau național, fie simple treceri pe străzile Clujului îmi prilejuiesc întâlniri pe care le teaurizez în memoria mea afectivă, dar le și împărtășesc, generoasă fiind. De această dată am tăifăsuț îndelung cu Adrian Popescu, redactorul-șef al revistei *Steaua*, ocazia fiind două aniversări importante din viața sa, 50 de ani de la debut și 65 de ani ai revistei *Steaua*, de la anii studenției la activitatea literară a poetului veșnic atent cu „sora poezia”, după modelul Sfântului Francisc de Assisi, pe care Adrian Popescu îl pomenește cu pioasă recunoștință.

„Formarea universitară a însemnat mult ca maturizare, intram la Facultatea de Filologie, cum se numea atunci, cu niște tineri, pe numele lor Eugen Uricariu, Marcel Luncanu, Petru Poantă, Olimpia Radu, Marian Papahagi, Vincențiu Iluțiu, unii clujeni, alții veniți să studieze aici. A însemnat un mediu cultural foarte important pentru maturizarea mea intelectuală și, desigur, din 1968, apariția *Echinoxului* a marcat o altă etapă. Intram cu oarecare încredere, pentru că publicasem în *Steaua* câteva poezii, sigur, după debut au urmat două sau trei apariții în revistă.

Steaua era atunci pe strada Horea, la doi pași de Filologie, priveam cu toții, ieșiți de la cursuri cu încântare, cu admirație și oarecare teamă spre ferestrele revistei. Sigur, se desfășura un alt nivel al literaturii pe care o scriam noi, dar încet-încet am fost convingși că facem și noi un lucru bun, un lucru rezistent în timp, adică revista *Echinox*, care a apărut în 1968, a fost încurajată de revistele din Cluj, uneori descurajată, trebuie să spun și asta, ea însă, și-a confirmat destinul.

Au publicat foarte mulți scriitori, ca Alexandru Paleologu, Alexandru Papilian, sigur, mai târziu Mircea Cărtărescu, au fost multe interviuri de primă mână, au fost multe materiale care au produs senzație. De exemplu, a fost memoriul publicat de regretatul profesor Mircea Zăciu, memoriul lui Lucian Blaga către conducerea Uniunii Scriitorilor de atunci sau publicarea scenariului unui film interzis, *De ce bat clopoțele, Mitică?*, un film care dispăruse din arhiva și din conștiința cenzorilor, nu exista sau era făcut să nu existe pentru publicul mare, dar noi am avut proba că el, totuși, există, prin publicarea scenariului. Acestea au fost câteva evenimente memorabile.

Ion Pop a venit la revistă exact după primul număr, venirea lui la revistă a fost providențială, a dat un plus de seriozitate, de încredere în noi, de maturitate intelectuală, prin faptul că a ținut un echilibru, a știut să introducă un spirit ardelenesc constructiv în cadrul revistei. Și noi eram cu Dinu Flămând, cu Ion Mircea, Eugen Uricaru și alții deja pomeniți, cu regretatul Petru Poantă, eram angrenați în acest proces de eliberare de provincialisme, de festivisme deja reușisem să ne eliberăm, zic eu și de găsirea unui timbru propriu și în orice caz, într-un context universal, pentru că și prin Marian Papahagi și prin Ion Pop au fost foarte multe interviuri din lumea vie a literaturii occidentale, au fost traduceri, plus că doi excelenți scriitori Peter Motzan, un istoric al sașilor din Bucovina și din Transilvania ne ajuta cu traducerile și cu articolele sale, Franz Hodea, de asemenea, un excelent poet făcea, pe lângă traduceri și anumite interpretări de texte.

Nemții, cum le spuneam noi, celor doi, dar au fost și alții, erau niște oameni deschiși și poate mai curajoși decât noi în privința îndrăznelilor politice, mergeau mai departe cu acest aer de libertate care trebuie curățată zi de zi. Mai spun că *Echinoxul* era în trei limbi, cum, poate, ne amintim, și paginile maghiare și cele românești și cele germane erau un tot, iar noi eram, în fond, îmbogățiți unii prin ceilalți. Era o imagine a multiculturalismului, a policulturalismului, mai precis, fără să ne fi propus acest lucru, dar în Transilvania și în Cluj, cum știm, mai multe culturi interferau și era foarte bine pentru noi că ieșeam de aicea cu noi descoperiri ale unor spații culturale.

Mircea Zăciu, pe care l-am amintit deja, era un admirator din umbră și un om apropiat de *Echinox*, era apoi după 1972 o tripletă Ion Vartic, Marian Papahagi și Ion Pop, au continuat această revistă, publicând poeți buni ca Ion Moldovan sau prozatori ca Ioan Groșan. Să nu-l uităm pe Emil Hurezeanu, care se încadrează foarte bine cu primul volum în acest spirit mai ludic, mai destins, mai degajat.

Noi eram generaliști, cum se spune despre un medic, pe când ei se specializaseră într-o literatură care mergea mult pe ludic, pe umor. Ei au fost până prin '82-'83, când au fost înlăturați de la conducere și au venit alții, tot capabili și au încercat să orienteze revista spre filosofie mai mult. Urmează *Echinoxul* cu Corin Braga și Ștefan Borbély, când intră într-o fază mult mai puțin diversificată, dar o fază mai profundă a studiilor, a lucrului făcut temeinic, cu rigori academice. În acest fel, au fost trei promoții echinoxiste, și ele corespund unor faze de formare la Universitate. Aceasta a fost pentru mine *Echinoxul*, întâlnirea unor prieteni, exigență iubitoare, hai să-i spunem, acestei prietenii.

O Stea în constelația literară românească

Se împlinesc 50 de ani de la debutul meu la o rubrică în revista *Steaua*, *Condeie noi (...)*; Aurel Rău, care era redactor-șef la revista *Steaua*, m-a încurajat, mi-a susținut acest debut și iată, acum, după atâția ani am ajuns să coordonez această revistă, după niște nume foarte ilustre. A fost în primul rând Anatol Eftimie Baconsky, într-o paranteză spun, că lumea îi zicea Emil, dar numele adevărat este cel pe care l-am pronunțat eu.

Din 1954, când ia conducerea *Stelei*, iarăși este o cifră rotundă, sunt 65 de ani, dacă socotim și perioada de dinainte, a așa-numitului „Almanah literar”, Baconsky adoptă două direcții fundamentale în programul său la revista *Steaua*: în primul rând deschiderea spre literatura modernă, universală prin traduceri, în al doilea rând prin cultivarea unei poezii de factură elegiacă, un pastel, cum anticipam, citadinizat, o poezie de notație, prin care întreg colectivul de redacție reușea, în mare parte, să scape de presiunea politicului, a ideologicului, a festivismului fals. Poezia de notație presupunea o vibrație în fața unui peisaj, inventat sau real, susținut de un sentiment al participării. De aici o acuză în epocă de intimism, un fel de subiectivitate care poate lipsi dintr-o poezie.

Deci în acest context am debutat, *Steaua* și-a continuat drumul și eu am înțeles care este traiectoria sa, spre o eliberare de poncife, de pseudomodele revoluționale, depășite, într-un fel de deschidere spre universalitate, spre valorile poeziei și ale literaturii în general mari, europene, fără să fie prizoniera unui oraș, a unei formule, a unor obligații politice. Nu am fost, de la început, o revistă provincială, mai ales că

Steaua la începutul ei, *Almanahul literar* din '49 a avut o conducere de la București: Geo Dumitrescu, Miron Radu Paraschivescu, toți s-au perindat prin această publicație. După aceea, din '54 Baconsky, după cum spuneam, care în patru-cinci, maximum șase ani, hai să spunem că a durat iradierea acestei personalități, dar să zicem cinci-șase ani, el a croit un tipar european unei reviste care apărea în România, o Românie sigur, supusă rigorilor cenzurii și comandamentelor politice de atunci. El, însă a reușit, deși a fost urmărit de Securitate, mai ales în perioada în care, îndepărtat de la Cluj a locuit la București, să imprime acest spirit elitist. Întotdeauna i s-a imputat cosmopolitismul, deschiderea spre literaturile altor lumi, mai ales că Baconsky este un excelent traducător. El ne dă o Antologie a poeziei moderne în '72, un tom masiv, din care foarte mulți am învățat poezia modernă, tehnica ei, sau am descoperit măcar această lume a unor mari poeți, de la Rafael Alberti la Ezra Pound sau Paul Celan și foarte mulți alții, poezie spaniolă, cultivată la *Steaua* mai apoi și de Aurel Rău, poezie neogrecă, tradusă sistematic aici, poezie sovietică și rusă din literatura clasică, în general o pasiune pentru vibrația literaturii de pe alte meridiane. Cam asta ar fi schematic *Steaua*.

Literatura italiană

Am avut secția secundară la universitate italiana, împreună cu colegii mei deja pomeniți. M-a pasionat Sfântul Francisc, prima traducere a fost în '70-'71, când, împreună cu Eugen Uricaru și Marcel Constantin Runcanu am tradus o pagină din poezia medievală italiană. Eu mi-am ales *Cântecul fratelui Soare* sau *Cântecul Creaturilor* al Sfântului Francisc, mare poezie universală, un document de limbă, pot să zic, pentru că e o limbă populară, nu e latină, deci o limbă vorbită. Am fost pasionat de Sf. Francisc, am tradus din Iacopo de Promontorio și alți italieni de secol XIII. Am tradus, după aceea, încurajat de Doriană Unfeld, directoarea Centrului Cultural Italian din Cluj, Giorgio Caproni *Sămânța plânsului*, o secțiune din opera acestui mare poet din Livorno, dintr-o zonă poetică extraordinară, cu Montale și ceilalți. Mi-a plăcut Caproni, un om deschis, o poezie foarte simplă, aproape sentimentală, dar simplitatea este poate cel mai greu de atins. Apoi am tradus din Bertolucci (Attilio Bertolucci n.r.), tatăl cunoscutului regizor Bernardo Bertolucci, un roman familiar, aproape un roman în versuri cum se practica și la noi de către un Ion Gheorghe, de exemplu, un poet mai puțin cunoscut azi, cu păstorii de vite, cu desfășurările de turme, cu primele înjghebări urbane, o combinație de Ioan Alexandru și Ion Gheorghe, cu viața turmelor și-a omului, construcții poetice într-un spațiu sălbatic. Am avut apoi o solicitare de la Editura Polirom prin Denisa Comănescu, o excelentă traducătoare, anglistă cu serii la

acea editură și am tradus trei romane *Ocean mare*, *Cu sânge rece* și *Mătase* ale cunoscutului prozator italian Alessandro Baricco. A apărut la Editura Humanitas ediția a doua a romanului *Mătase*, un roman foarte ciudat, care ar fi urmat să aibă parte și de un scenariu, în regia lui John Madden, cunoscut pentru filmul său *Shakespeare in Love*, dar care a văzut lumina ecranului grație regizorului francez François Girard. Acestea au fost câteva, hai să le spunem împliniri, pentru că am avut parte de cronici bune, mă pasiona lucrul, sigur, eram mai tânăr, aveam această putere de a sta la calculator mai multe ore. Ea s-a dovedit și în traducerea unei cărți de spiritualitate, *Spiritul sfânt, darul Tatălui și al Fiului* de Lorenzo Lavatori. Am mai tradus *Sensul religios* de Don Giussani și am colaborat la elaborarea unui mare dicționar al spiritualității orientului, de către Pontificio Istituto Orientale din Roma, unde am câteva articole, câteva nume traduse, într-o vastă lucrare în care Occidentului i se face cunoscută vasta literatură spirituală răsăriteană, foarte bogată și foarte apreciată în Italia.

Pe Baricco nu l-am cunoscut, el e foarte secretos. Trăiește la Torino și predă, are acolo un curs de scriere creativă, este o figură foarte prizată în zona occidentală; Gabriela Lungu a tradus și ea sistematic din opera sa, e un scriitor care din nimic îți construiește ceva, un artificiu dus până la rafinament, abordând problemele lumii de astăzi, cu schimbările pe care le-a adus lumea digitală în lumea noastră, e foarte acut, contemporan cu noi. Sunt romane subțiri ca număr de pagini, dar îmi permit să le recomand, mai ales *Mă-*

tase, în ediția nouă, pentru că celelalte s-au epuizat, deci am avut și eu micul meu succes de italianist. Au fost comandate exemplare chiar și din Ungaria, probabil filmul a făcut celebru romanul și nu invers”.

L-am întrebat pe Adrian Popescu de care alt poet italian s-a simțit legat așa, ca os poetic, ca esență și primul nume rostit a fost cel al lui Eugenio Montale. „Am învățat mult de la el, care exploatează bine peisajul înțeles și blagian, într-un fel, dar și într-un fel mai sec. Blaga e mitizant, Montale e demitizant. Merge mai bine cu «Nu» în față, Montale. De la el am învățat directetea tonului și despuiera de podoabe”.

Topul nostru, cel de toate zilele

Pentru că tot sunt pline mediile de socializare de leșe cu titluri de cărți care au marcat existențe, l-am rugat să schițeze un colț din paradisul său borgesian, din literatura română, în special.

„În primul rând Biblia, carte formatoare și spirituală în sensul prim al cuvântului, așa alege apoi cărțile Echinoxistilor, neapărat, am crescut cu ele, am asistat la scrierea unora, poate Rilke, poate Blaga, Montale, poate Tolstoi, poate Dostoievski, poate Thomas Mann, ineputabilă ar fi lista, sigur Dante, sigur ar fi rugăciunile-poezii comentate și parafrazările lui Francisc de Assisi, acele imnuri ale creației, astea ar fi, în mare, poate pe multe le-am uitat. Sunt cele care mi-au venit prima dată în minte, cele care m-au format pe mine, în fond”.

Abonează-te la

Caiete Silvane*

Revista lunară de cultură a județului Sălaj

Abonament revistă
3,5 lei/lună; 42 lei/an

Abonament revistă + carte
(apărută la Editura Caiete Silvane)
9 lei/lună; 108 lei/an

Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție (0260-612870).

Preumblare prin grădina Gutenberg

Ecclesiast și inimă albastră...

Viorel MUREȘAN

(Prefață)

Bine instalat în inima misterului religios, dar, deopotrivă, știutor vieții pământene, poetul Traian Tr. Velea și-a adunat, filă cu filă, șaizeci de poeme, cu care debutează acum într-o carte cu titlu mărturisitor: „Iubite-voi, Doamne!” Autorul vine în întâmpinarea unui cititor, poate derutat de întâlnirea cu un suflet torturat de întrebări, într-un plin de noimă interviu, acordat scriitorului Vasile Dragomir. Tematic, vedem spectrul unui creștinism în ruină, ce însoțește ca umbra o societate obosită, generând descumpănire. De-aceia, cartea e un lung șir de confruntări cu marea fantomă divină, cu care poetul intră în dialog prin citate, cel mai adesea biblice, însă și din surse conexe. Aici vedem atingerea sa cu generația poetică '80, în tehnica intertextualității, în aducerea sub lumină proprie și valorizarea în contexte noi a unei opere preexistente. Discursul liric al lui Traian Tr. Velea diferează, în toate celelalte privințe, de poezia momentului, generat fiind de o vervă retorică, foarte rar întâlnită la ardeleni, ce împinge frazarea poetică, cel puțin pe alocuri, înspre emfază. Nu e nicio surpriză să aflăm că principalul procedeu stilistic la îndemâna poetului e invocația retorică. Pe de altă parte însă, atâta cinstire acordată legilor de aur ale prozodiei nu s-a mai întâlnit în poezia noastră de la baladiștii Cercului Literar sibian, ori de la câțiva dintre interbelici.

Unele poeme îmbracă forma rugăciunii, altele a psalmului, desigur, laic, câteva fiind „parabole civile”. Dar în toate, limbajul e oximoronic, un aliaj forțat de vocabule sacre și sintagme culese de pe buze interlope. Cuvintele-cheie traduc sfâșierea. Poetul ne vorbește cu seriozitate despre păcat și despre suferința păcătosului, chiar și atunci când din text răzbat ironia, umorul, îndoiala chiar. Există poeme care se țin foarte aproape de hipotext, mai ales în spirit, pe când altele, dimpotrivă. Alegem unul din prima categorie:

IUBIRE: „Iar Eu zic vouă: iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc” (Matei 5, 44).

„Doamne, Cel Ce ai în mâna Ta/ Damele, valeții, popii, așii,/ Lasă-mi mie râvna de-a-nvăța/ Să-mi iubesc amicii și vrăjmașii!/ Iar de este-n cerul sfânt un drog/ Să-mi adoarmă chinurile minții/ Lasă-mă să-i iert și să mă rog/ Pentru cei ce mi-au ucis părinții...// Și, să fiu convins că nu visez,/ La sfârșit, când totul va fi gata,/ Lasă-mă să binecuvântez/ Șișul care-mi taie beregata!”

Dintre virtuțile teologice triumfă **iubirea**, dar

se văd împrăștiati peste tot și topoi Ecclesiastului. Moartea nu are aici consistența unei mari teme, e numai un pretext pentru apropierea de Mântuitorul și un termen al antitezei cu Învierea. Iar amestecul religiosului cu biograficul nu e deloc străin de o tradiție a poeziei noastre, din zona Voiculescu, Pillat, Crainic. În plus, la Traian Tr. Velea, justiția divină pare atent monitorizată de un observator cu înfățișare omenească.

Marea atracție a poetului sunt parabolele din Evanghelii, pe care știe a le metamorfoza în poezie civică. Cea de care se slujește adesea e tehnica paradoxului, atât de nimerită într-un memorabil portret de vlădică: „...Mă-ntreabă, azi, ce fac și cum mi-e viața?.../ Iar eu îi spun Părintelui Ceresc:/ - De dimineața până dimineața/ Tot șterg păcate și păcătuiesc!” Din geografia biblică sunt selectate toposuri cu denumiri sonore, care dinamizează un limbaj liturgic în răspăr. Filonul erotic al cărții e cel ce ține în cumpănă încrâncenata căutare mistică. Și una, și cealaltă folosindu-se de aceeași tehnică a scenariului, sugerat de hipotext. O „Rugăciune în iunie” pare un poem încărcat de candoare, din aluatul verbal al epitalamului, al cântecelor nupțiale de la poezii miezului de secol trecut. Îngemănarea iubirii cu moartea vine dinspre lirica trubadurilor medievale, trece prin Eminescu și Arghezi, în această DE DEPĂRTARE: „Al tău să fie plină de haruri, cu ea să-ți petreci și a ta să fie ea socotită și cu tine să fie în toată vremea izvorul apei tale și cu femeia tinereților tale să te veselești, cu ea, căprioară iubitoare, cerboaică...” (Proverbe 5, 18–19): „Măine, astăzi va fi ieri.../ Și va fi o depărtare.../ Și în alte calendare/ Ne vom căuta stingheri...// Și ne vom găsi iubind/ Și-mplinindu-ni-se, parcă,/ Două torțe într-o arcă/ Strălucinde..., strălucind...// Iar când se va face noapte/ Dinspre continentul meu,/ Dă-mi inelul tău de șoapte/ Să i-l duc lui Dumnezeu...!”

Textele lui Traian Tr. Velea vin parcă să ne umilească orgoliul c-am ști ce e poezia. Ele sunt plăcute lui Dumnezeu pentru valoarea lor, iar autorul, un om pe care Dumnezeu l-a dăruit cu talent.

Pentru a întări propozițiile de mai sus, vă propunem și o mică „antologie” din poezia lui Traian Tr. Velea:

TOTUL E TĂCERE...

„...Zilele anilor noștri sunt șaptezeci de ani; iar de vor fi în putere, optzeci de ani și ce este mai mult decât aceștia, osteneală și durere...” (Psalmul 89, 10-11).

„Fericit este bărbatul al cărui ajutor este la Tine,

Doamne; suișuri în inima sa a pus/ În valea plângerii,
în locul care i-a fost pus” (*Psalmul 83, 6-7*).

Se face iarnă...Doamne, ce ninsoare!
Nu-i nici un vreas în Valea tristei Plângerii...
Mi-e tot mai rece, ziua, la picioare
Și noaptea tot mai des visez cu îngeri

Mi-e dor, cumplit, de-un scârțâit de ușă...
De două luni n-am mai ieșit din casă...
Pe prispă stă, cu coasa, o mătușă
Și-L văd pe Dumnezeu șezând la masă...

Clipesc din ochi... Prin genele-mi căzute
Văd alb... și-aud o muzică de sfere...
Chimvale... harpe... țiteri... alăute...
Iar Domnu-mi spune: „TOTUL E TĂCERE”

MOR ZILNIC

„Nimeni nu poate sluji la doi domni, căci sau pe
unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va
alipi și pe celălalt îl va disprețui; nu puteți să slujiți lui
Dumnezeu și lui Mamona” (*Matei 6, 24*).

Mor zilnic și trăiesc din când în când
Slujind lui Dumnezeu și lui Mamona,
Plinirea profeției așteptând
În poartă la Ninive, precum Iona...

Cu Petru mieii turmei Tale pasc,
În sânul lui Avram găsind repaus,
Cu Saul merg pe drumul spre Damasc,
Cu Luca și Cleopa – spre Emaus...

Port în Pământul ce-l înalță la Cer
Suflet de sfânt în mantie păgână,
Apă de foc, lumină și mister,
Înger drăcesc, scânteie și țărână.

CÂND VOI TRECE PRAGUL

„Vai, câtă durere are sufletul când se desparte de
trup! Vai cât lacrimiază atunci, și nu este să-l milu-
iască pe dânsul! Către îngeri ridicându-și ochii, în za-
dar se roagă; către oameni mâinile tinzându-și, nu are
cine să-l ajute” (*Din cântările înmormântării*).

Pe ochi mi-am pus pecetea de fier
Căci vine vremea când voi trece pragul...
Deschide-mi, Doamne, drumul către cer
Precum lui Moise – marea – cu toiagul...

Nicicând nu Te-am iubit îndeajuns
Și tremur tot... și mă cuprinde frica...
Căință n-am... smerenie... răspuns...
În fața Ta, eu, Doamne, sunt nimic!

O NESFĂRȘITĂ SEARĂ

„Iată, Eu stau la ușă și bat. Dacă aude cineva glasul
Meu și deschide ușa, voi intra la el, voi cina cu el și el
cu Mine” (*Apocalipsa 3, 20*).

Mi-e sufletul o nesfârșită seară
Și parcă Te aud bătând mereu...
Dar când să intri Tu, eu ies afară,
Oo, Domnul meu și Dumnezeul meu!

Mi-e moarte-n suflet și în trup mi-e moarte
Când spre Golgota crucea iar Ți-o porți
Pe Tine Însuși dându-Te spre moarte
Ca preț al îndoitei noastre morți...

Căci vine ceasul... și acum este
Să se sfârșească-al vieții mele chin...
În țărână meargă oasele aceste
Iar sufletul la Tine-n Cer! Amin!

...ȘI MAREA NU MAI ESTE

„Doamne, dacă ești Tu, poruncește să vin la Tine
pe apă” (*Matei 14, 28*).

„Și am văzut cer nou și pământ nou. Căci cerul cel
dintâi și pământul cel dintâi au trecut; și marea nu
mai este” (*Apocalipsa 21, 1*).

A pierit și marea, cum a zis profetul...
De-ai umbla pe ape n-ai pe ce călca...
Dar în ochii-mi sarbezi port Ghenizaretul:
Hai și calcă, Doamne, pe retina mea!

Căci murind pe cruce, o, Iisuse Sfinte,
Și-nviind, cu moartea pre moarte călcând,
Dăruit-ai viață, celor din morminte
Cu lumina vieții lumea luminând...

Însă eu în viață, nu Ți-am dat nimic
Iar acum, la moarte, tot nimica n-am...
În morminte-s lazări... vino de-i ridică
Și deschide ochii orbi la Siloam...

Ochiului acesta, palid cum e Luna,
Îi e grea lumina – ducă-se în lut!
Tu primește, Doamne, pentru totdeauna,
În lumina-Ți, ochii-mi care Te-au văzut!

RUGĂCIUNE

„Îndurat și milostiv este Domnul, îndelung-răbdă-
tor și mult-milostiv. Nu până la sfârșit se va iuți, nici
în veac se va mânia” (*Psalmul 102, 8-9*).

De Tine, Doamne, nu mă depărta
Oricât de grea mi-ar fi a vieții cale,
Căci nu-i fără sfârșit mânia Ta
Nici veșnice nu-s certurile Tale!

Despre proza feminină

Menuț MAXIMINIAN

**„Să respir lângă tâmpla ta”,
Ileana Vieru, Editura Eikon,
2014**

Proza feminină a câștigat, de-a lungul timpului, într-adevăr cu pași mărunți dar siguri, respectul criticii. Dacă în contextul interbelic participarea femeilor la viața literară era privită de critica auto-ritară ca un moft, ca o dorință a unor doamne de a-și scrie propriul jurnal, trecerea anilor a adus o altă înfățișare a literaturii feminine.

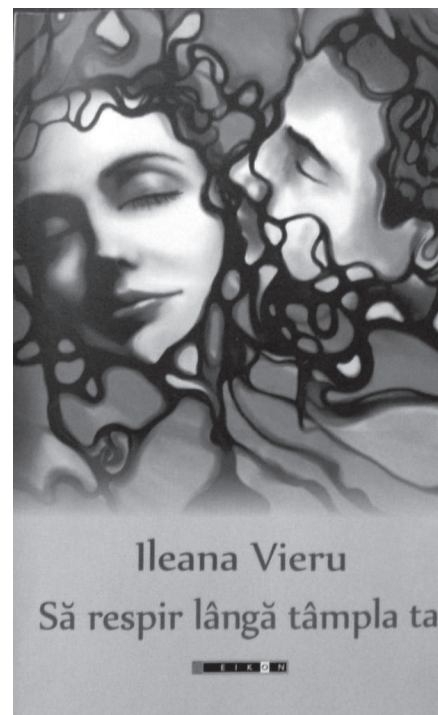
Hortensia Papadat Bengescu este un prim nume care a arătat că o scriitoare poate să fie și feminină, sensibilă, dar și să impună o formulă obiectivă specifică masculinului. Literatura feminină a fost privită ca o curiozitate, fiind catalogată drept un pas al emancipării feminine. Puțini însă au făcut o evaluare pe criteriile estetice a prozei feminine, atât în perioada interbelică, cât și în cea comunistă. După Revoluție, au fost o serie de studii consistente, amintind aici doar pe Liana Cozea – „Prozatoare ale literaturii române moderne” și „Confesiunea eului feminin” sau Elena Zaharia Filipaș – „Studii de literatură feminină”. Bianca Burța Cernat publică volumul „Proza feminină interbelică”, la Cartea Românească, lucrare de doctorat, care prezintă începuturile prozei feminine românești din anii 60 (Emilia Lungu, Sofia Nădejde, Elena Căturari, Iulia Hașdeu), autoarea conturând un portret bio-bibliografic fiecăreia în parte. Urmează apoi doamne ale literaturii precum: Otilia Cazimir, Ștefana Velisar Teodorescu, Profira Sadoveanu; autoarea apără proza feminină realizând un discurs critic lucid, argumentat, care conduce la ideea că am avut

întotdeauna o literatură feminină bună. Dacă în trecut scriitoarele nu erau răsfățate de critică, având o bibliografie redusă, de cele mai multe ori la cronici de întâmpinare, astăzi lucrurile s-au schimbat, doamnele fiind în primul rând: Gabriela Adameșteanu, Ruxandra Cesereanu, Roxana Popescu, Marta Petreu, Ada Greceanu, Nicoleta Dabija.

Pe Ileana Vieru o cunoaștem ca realizator al postului Radio România Antena Satelor, aducându-ne pe undele radio, prin emisiuni bine documentate, acea părțică a țării pe cale de dispariție – lumea țărânelor noastre. Absolventă a Facultății de Pedagogie Muzicală a Academiei de Muzică București, Ileana Vieru publică cu precădere articole de specialitate muzicală. De-a lungul anilor, am întâlnit-o de multe ori în juriile de la diverse festivaluri și concursuri naționale din sfera folclorului muzical, fiind un om echilibrat, drept și cu dragoste pentru fiecare lucru bine făcut din lumea tradițiilor.

Apariția volumului „Să respir lângă tâmpla ta”, sub semnătura Ilenei Vieru, la Editura Eikon, a fost o surpriză plăcută. Ne întâlnim cu o literatură feminină în care personajele sunt creionate după un tipar bine gândit, astfel încât criteriul limitativ dispăre, iar scrierea capătă valențele mult așteptate, limitându-se de acele lucruri „siropoase” de care de multe ori sunt acuzate doamnele din literatură.

Ne întâlnim cu o filozofie feminină consistentă. Există, fără îndoială, o anumită sensibilitate, un anumit mod de a percepe lumea, dublate însă de capacitățile scriitoarei de a contura un univers în care viața realităților imediate

este salvată prin apelarea la cuvinte scrise de mari autori ai vremii. Așadar, personajul central, Iana, își salvează sufletul prin lectura unor poezii sau a unor scrieri, amintind aici pe Lucian Blaga, Michael Ondaatje, Nichita Stănescu, Mihai Eminescu, Ion Minulescu, Nicolae Iorga. Povestea personajului central, Iana, începe în Bucureștiul aglomerat, pestriț și teribil de aglomerat pentru un om care venea din provincie. Spațiul „locuibil” se limitează acum la un apartament, care nicidecum nu poate ține locul casei bunicilor, acolo unde copiii desculți alergau cât era vara de lungă pe ulițele satului și se scăldau în Argeș. De la Tataia Marin învață dragostea pentru animalele pădurii, el fiind un apărător al acestora în calitate de pădurar. Apoi gustul laptelui fiert, turnat în strachină, dragostea bunicilor și întâmplările unei lumi a fericirilor, toate vor fi ca un medicament peste timp pentru personajul nostru. De

altfel, în multe din pasajele cărții o găsim chiar pe Ileana Vieru, ficțiunea fiind împletită cu realitatea. În mare parte, este povestea vieții ei, o tânără venită din Corbiu Mari, județul Dâmbovița, care răzbate prin lume, iar mai apoi devine un nume în rândul realizatorilor radio. Dacă după 30 de ani buletinul devine un obiect „atât de enervant că te miri cum de trebuie să-l porți în fiecare zi cu tine”, ne dăm seama că spiritul Ianei rămâne mereu unul tânăr, adolescentin, îndrăgostit de tot ceea ce este imposibil într-o lume reală, la fel cum era povestea cu Luceafărul și Cătălina lui Mihai Eminescu. După ce ajunge la Școala de Muzică, lumea curată a tinerei dispare: „oamenii frumoși rămăseseră acolo și oamenii hidoși ai orașului le luaseră locul”.

În viziunea Ianei, cei mai mulți dintre oameni își distrug, pe parcursul vieții, tot ce au mai frumos, îșiucid sentimentele pentru a nu fi vulnerabili, își transformă surâsul în grimase pline de dispreț, slujindu-și chipul și prin căutări rele ale ochilor. Cu astfel de oameni ne vom întâlni și în carte, de caracterul unora personajul nostru dându-și seama doar după o viață în care a interacționat cu acestea. Salvarea vine întotdeauna de la glia străbună, cea care îi dă seva vieții: „Voia să se întindă pe pământul tare de acasă, să-și simtă în coaste bulgării care să se fărâme sub greutatea trupului ei. Voia să se așeze în iarba înaltă a grădinii și să privească acel albastru odihnitor al cerului și să uite ochii lui, și glasul, și mâinile”. De asemenea, muzica, compozitorii clasici, cu precădere Chopin sunt cei care vibrează în viața Ianei: „Muzica se însera în pereții vaselor care odată cu sângele transportau în fiecare celulă din corp dorul nepermis de adânc”.

Învățătoare la o clasă cu 11 elevi, printre care și bietul Gogoi, Iana intră într-un sistem în care femeia trebuia să fie neapărat căsătorită, astfel încât colegii de școală și familia îl recomandă pe învățătorul Vasiliță, cu care însă nu are

rezonanțe la fel cum se întâmplă cu profesorul de chimie, Gabi, pe care îl simțea ca pe un naufragiat, la fel ca ea, doi supraviețuitori de pe o navă înecată de furtună. Problema era că acesta avea o familie, astfel încât mama Ianei era flăcări și pară. Dispar și aceste sentimente, iar drumul vieții continuă pentru fiecare, după cum se va confesa mai târziu Iana bunei prietene Eva. Emoționante pasajele în care se desparte de bunica ei Ioana, de la care nu mai apucă să-și ia rămas bun „tot restul vieții tale te gândești că ai fi putut să-ți rupi o jumătate de zi în care să te duci să-i vezi știind că ei au așteptarea în sânge. Să-i mai îmbrățișezi o dată. Să-i ascuți păsurile. Să te uiți în ochii lor și să le citești îngrijorarea, nu pentru ei ci pentru tine; să te învâluie în bucuriile lor simple”. Aici se potrivește cel mai bine versurile lui Lucian Blaga: „Omule, ziua de apoi/ E ca orice altă zi/ Îndoaie-ți genunchii/ Frânge-ți mâinile/ Deschide ochii și miră-te/ Omule, și-aș spune mai mult/ dar e în zadar/ Și afară de aceea stele răsar/ Și-mi fac semn să tac/ Și-mi fac semn să tac”. Ramoon este personajul masculin care o va obseda pe Iana toată viața, deși încearcă să-și împlinească viața alături de un alt bărbat: „Pentru el dragostea moare repede. Sau nu există. Se ofilește în câteva ore. În schimb, prietenia pură pe care și-o dorea el înflorea în fiecare zi câte puțin”. În același registru, Iana spune: „Că dragostea, care izvorăște din țesuturile mele și se așază cuminte sau neliniștit în fața ta, nu este potrivită, ci mai degrabă nefirească și prea năvalnică”, sau „Viața adevărată este aceea a sufletului. Aceea a inimii. Fericirea este condiționată de noi înșine într-o anumită măsură”.

Iana nu era un suflet care să-și găsească liniștea, deși o dorea cu ardoare, văzând pe prietena ei Francesca mulțumită de viața pe care o are cu copiii și soțul Marco. Din păcate, blestemul ajunge asupra acestei familii, Francesca, la doar 37 de ani, în ciuda tuturor

intervențiilor medicale, ajungând în lumea stelelor. De aici încolo, viața Ianei se va schimba, prioritățile având lucrurile esențiale, toate sincronizate pe acordurile muzicii lui Mozart și a imaginii împăratului, cel coborât din basme pentru clipe fugare în viața reală. Și apoi, se întoarce, din nou și din nou, la viața cu Oliver, cu care a petrecut 20 de ani de când se cunoșteau, toate fiind însă năruite într-o zi. Și nu în orice zi, ci în aceea în care împlinea 30 de ani și primea drept cadou actul de divorț. Regăsirea dragostei va fi în compania lui Alain, însă liniștea nu va mai fi niciodată. Trădările i-au ars sufletul, iar cicatricile au rămas peste timp, deși vocea lui Oliver era rugătoare și stăruitoare, însă ochii aceia căprui, pe care-i iubise ca lumina, ochii aceia care mărturiseau o dragoste uriașă, neomenească, o trădase în momentele în care avea nevoie de sprijin, fiind însărcinată.

La 31 de ani însă va uita de toate și, cu un bebeluș în brațe, va reîncepe viața, dându-și seama că minunile sunt la tot pasul, călcăm pe ele în fiecare zi fără să le vedem.

În tumultul vieții personajelor prozei întâlnim și artiștii zilelor noastre, pe care Ileana Vieru îi așază în carte. Unul dintre cei mai buni prieteni ai Ianei, un personaj providențial pe care-l poartă cu ea în suflet, în minte în fiecare oră și

zi este născut la Căianu Mic, dându-ne astfel ușor seama că este vorba despre năsăudeanul Alexandru Pugna. Apoi, părintele Pinte este amintit în relația directă cu Nicolae Steinhardt, în momentul pelerinajului la Mănăstirea Rohia. Drumul spre Telciu „locul unde Valeria odihnea mai degrabă decât își închipuiseră ei că o va face. Cântecul populare și privescile le rămăseseră toate: duioase, nostalgice sau sprintăre; vesele, umoristice sau încărcate de smerenie”, este unul al inițierii. Aici, dialogând cu Valeria Peter Predescu, Iana rememorează clipele de glorie: „Valeria probabil că s-a odihnit prea puțin în timpul vieții. Mereu pe drumuri, mereu cu cântecul de pe Valea Sălăuței... să-l ducă-n lumea largă... știi,

am un sentiment pregnant, că așa cum o știm noi, amândoi, se lupă pentru tine (pentru Alexandru Pugna - n.n.) în lumea de dincolo, cu săbii și ținute. Că a ținut enorm la tine, ca la fiii ei și, dacă ar fi să treci prin hățșuri pline de șerpi ea îți netezește drumul și-l face ca-n palmă”. I-am amintit aici doar pe bistrițeni de care personajul nostru este legată, însă numele celor care au făcut ca minunile să se înfăptuiască, ale acelor oameni providențiali, aleși, cum este prietenul Iulian, sunt mult mai multe. Până la urmă, Iana și-a găsit fericirea în lucrurile simple, fiecare gest al celor care o înconjoară, de la o floare la un gând bun, fiind o adevărată sărbătoare: „Prietenul de departe este același. Adevărat, mărinimos,

sublim. Se simțea copleșită de tot ceea ce făcea pentru ea, o ridica la rangul de regină peste ape. O ridica în văzduh și o lăsa să zboare lin către pământ cu aripile ei de fluture”.

Personajele Ilenei Vieru sunt vii, ispititoare, ilustrative pentru a creiona, atât portretele feminine cât și cele masculine, cu subtilitate, cu dar al narării, care nu este la îndemâna oricui.

Volumul este mărturia unui proiect literar încheiat, coerent, Ileana Vieru dând dovadă de rigoare, răbdare, echilibru, un stil curat, limpede, povestea lanei citindu-se cu plăcere, în ea regăsindu-se mulți dintre noi. E ca o confesiune în fața cititorilor, a scriitoarei, care reușește să aducă una dintre cele mai frumoase povești așezate în pagini din ultima perioadă.

Ioan F. Pop

de n-aș avea

de n-aș avea decît zdrențele acelor priviri de pe urmă.
cu care să mai acopăr cicatricile lăsate de vînt.
oasele spălate de amintirile ploii.
toamnele care putrezesc după primele silabisiri.
de n-aș avea nici măcar o *floare*, cu tot dangătul ei nelumesc.
șoaptele stelelor care mă cheamă în străfunduri.
în acele suburbii ale inimii în care pustiul bălțește.
unde întunericul mă mai duce în brațe cîțiva pași de lumină.
ca pe o lacrimă care tot urcă dintr-un plîns neauzit.
de n-aș avea nici un punct să-l sădesc între două tăceri nerostite.
de n-aș avea nimic, n i m i c, n i m i c –
tot aș mai avea înserarea acelor priviri de pe urmă.

„Risipei se dedă Florarul”

Gheorghe MOGA

Verbul *a se deda* este de origine latină, continuator al lui *dedere*, un verb polisemantic însemnând „a da (de la sine)”, „a preda”, (fig.) „a lăsa în voie”; cu valoare reflexivă aducea sensul de „a se dedica, a se robi”.

În limba română verbul intră în două serii sinonimice în funcție de principalele lui sensuri. Verbele din seria *a se aclimatiza - a se adapta - a se familiariza* (toate neologisme), sunt urmate de complementele construite cu prepozițiile *cu* sau *la*: *S-a acomodat ușor cu noile realități*. Când devin sinonime ale lui *a se deda*, verbele din seria *a se închina - a se dărui - a se robi* sunt urmate de complementele cu dativul. Complementele acestea fac trimitere, uneori, la preocupări înalte, alteori la năravuri. În contextele asemănătoare celor pe care le-am cules din **Dicționarul Academiei și Dicționarul limbii române** („Din pruncie te-ai închinat lui Dumnezeu”, „Firească aplecare la poezie... l-au silit să se robească lui Apollo”) este evidențiat devotamentul celor care și-au dedicat viața unei pasiuni, cu tot ce presupune acesta (renunțare, smerenie, statornicie). În aceeași structură (verb+complement cu dativul) sunt traduse și ironia, dezgustul, la adresa celor care își cheltuiesc eforturile... Când citim în **Amintirile** lui I. Creangă: „Tu, moglanule de Oșlobene care te robești pântecelui...”, simțim că reproșul lui Nică este îndreptățit cu atât mai mult cu cât colegul acestuia este fiu de preot și, la rândul-i, frecventa școala de catiheți de la Fălticeni. În **Proverbele românilor**, Iuliu Zanne înregistrează și locuțiunea *a se închina pântecelui* „a fi lacom la mâncare, a trăi numai pentru gură” (II, 292). Construcția apare și în scrieri mai apropiate de noi cu referire la o altă „boală”: „În sferturile recreației comercialiștii (elevii de la Școala Comercială din Brașov - n.n.) se adunau în latrină, unde fumau în ascuns cu seriozitatea unor oameni închinați fără scăpare *patimii*” (L. Blaga, **Hronicul și cântecul vârstelor**, București, Editura Tineretului, 1965, p. 85).

Dar această separare a sensurilor nu e posibilă decât în dicționare... Poeții sunt aceia care pot rupe „calapoadele” limbii și ale gândirii în așa fel încât „hotarele” dintre conotațiile cuvintelor să se subțieze, lăsând loc ambiguității care îndeamnă la recitare. Aducem în sprijinul afirmației de mai sus poemul lui Lucian Blaga intitulat **Risipei se dedă Florarul** (din ciclul **Cântecul focului**): „Ne-om aminti cândva târziu/ de-această întâmplare simplă,/ de-această bancă unde stăm/ tâmplă fierbinte lângă tâmplă.// De pe stamine de alun,/ din plopii albi, se cerne jarul./ Orice-nceput se vrea fecund,/ risipei se dedă Florarul.// Polenul cade peste noi,/ în preajmă galbene troiene/ alcătuiește-n aur fin./ Pe umeri cade-ne și-n gene./ [...] Visând, întrezărim prin doruri-/ latente-n pulberi aurii-/ păduri ce ar putea să fie/ și niciodată nu vor fi”.

Se împletesc în aceste versuri armonioase două

teme complementare ale poeziei dintotdeauna: natura și iubirea. Blaga aduce în poziția inițială a versului un substantiv polisemantic (*risipă*) al cărui sens contextual se îndepărtează de înțelesurile din dicționare („pierdere, irosire, împrăștiere”), sugerând, mai degrabă, abundența florilor aducătoare de rod. *A se deda risipei* nu trimite gândul la vreo scădere, căci înseamnă, în acest caz, deopotrivă, belșug și răsfăț, dăruire și umilință. Misterul fecundității este sugerat cu aceleași cuvinte și în **Bunăvestire pentru floarea mărului**: „Polenul căzut în potire/ ca un jar îndură/ toate florile, în dulci suferinți/peste măsură/ și peste fire”.

Creдем că merită să zăbovim și asupra substantivului scris cu majuscule în titlul poemului blagian. În comparație cu denumirile „oficiale” ale lunilor anului, moștenite din latină sau împrumutate din alte limbi, denumirile populare (*cireșar, cuptor, brumar, brumărel*) sunt „motivate”, ușor analizabile de către vorbitorul de rând și ele fac trimitere la orientarea în timp a individului și a colectivităților rurale. A cincea lună a anului se numește *mai*, un cuvânt vechi (moștenit din lat. *maius*) pe care-l regăsim în expresia *a face maiul* cu sensul de „a petrece la iarbă verde prima zi a lunii mai”. Această zi se mai numește și *arminden*, cuvânt care este folosit în tot spațiul românesc și care își are originea în slava veche, unde *Jereminu-dini* însemna „ziua sfântului Jeremia”. Fiindcă în această zi se desfășoară anumite obiceiuri, între care și acela de a se pune „la poartă un arbore înalt, cu frunze numai în vârf și de a-l lăsa acolo până se face pâine nouă”, cuvântul a atras atenția lui B.P. Hașdeu și a „ucenicului” acestuia, Lazăr Șăineanu. Cuvântul a ajuns să însemne nu numai o zi anume, ci și „arbele (creanga) pus(ă) în fața casei” cu acest prilej. Cuvântul devine astfel flexibil, așa cum îl întâlnim într-o „baladă” coșbuciană: „Rămas-a obicei, și spun,/ Ca pentru-aducerea aminte/ De noaptea mântuirii sfinte/ Români și-azi *armingeni* pun”.

În vorbirea ardelenilor care au trăit laolaltă cu sașii a intrat și cuvântul *maial* „serbare sau petrecere câmpenească în cinstea primăverii organizate în luna mai” (după germ. *majalis*): „În luna mai avu loc în Stejeriș, așazisul maial, o petrecere, în plin aer, a elevilor de la toate școlile românești din Brașov. Era un jubileu anual al clorofilei, o serbare a codrului și a centenarelor haiducești, fără dată precisă la calendar. Luau parte cu «gaudeamus» și profesorii, și alți cetățeni cu familiile lor. Era o serbare cu mese întinse sub copaci, cu focuri aprinse sub fagi și stejari, cu băutură, chiote, jocuri și dans” (**Hronicul și cântecul vârstelor**, p. 83).

Să nu uităm că viața poetului din Lančrăm începe și se sfârșește în prima decadă a florarului (9 mai 1895 - 6 mai 1961).

Exuviile trecutului

Carmen ARDELEAN

Un singur cer deasupra lor, Ruxandra Cesereanu

Ultimii ani au demonstrat că sintagma „obsedan-
tul deceniu”, propusă de Marin Preda, necesită ajus-
tări; mulți dintre scriitorii sau cercetătorii con-
temporani au constatat, în retrospective cu miză literară
sau științifică, că obsedante au fost cinci decenii ale
secolului trecut.

Reprezentări ale zonelor obscure ale istoriei co-
munismului sunt capitolele care compun romanul *Un
singur cer deasupra lor*, a cărui a doua ediție, revăzută
și adăugită, e găzduită de Editura Polirom, în 2015,
cuprinzând, față de ediția anterioară din 2013, capi-
tolul *Madam Zlătescu*. Cartea-frescă oferă o panoramă
a celor cinci decenii negre ale istoriei, o monografie
emoționantă și revoltătoare, o radiografie dureroasă,
dar elocventă a „jumătății de veac” de stăpânire pe
care Dumnezeu i-o promite diavolului din *Povestea
care deschide volumul*, adaptare a snoavei *Sfârșitul
lumei și cei 30 de ani ai diavolului*.

Ineditul romanului nu vine din viziunea autoarei
asupra perioadei, nici din temele abordate sau trame-
le ingenioase, ci din posibila perspectiva poliedrică:
de teoretician al fenomenului, prin volume precum:
*Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și li-
teratura închisorilor și lagărelor comuniste, Panopticum.
Eseu despre tortură în secolul XX*, de scriitor înzestrat
cu sensibilitate creatoare (personajul Petru trimite la
povestiri din volumul *Nebulon* sau la ecourile perioa-
dei flower-power evocate în *California pe Someș*) și de
martor al evenimentelor sau *colporteur*, căci unele ca-
pitole surprind experiențe ale membrilor familiei sau
ale unor persoane care i-au fost interlocutori, după
cum mărturisea în cadrul lecturii publice desfășurate
în 22 aprilie, la Zalău, cu sprijinul Centrului de Cultu-
ră și Artă al Județului Sălaj.

Formula narativă e originală și paradoxală deo-
potrivă, căci romanul e construit, la o primă lectură,
ca un conglomerat de microbiografii autentice, care
dau senzația că fiecare capitol ar fi putut constitui un
roman. Fluxul de identități, mai mult sau mai puțin
anonime sau celebre, devine, la o lectură atentă, o
crudă ironie pentru vremurile în care criza identita-
ră era majoră. Se remarcă însă eliberarea de aparenta,
înșelătoarea autonomie. Metamorfozându-se din pie-
se de mozaic în piese de domino, destinele coagulate
aici sunt, în general, surprinse în oglindă, prezen-

tând, parcă premeditat, fața și reversul istoriei. Se în-
trezăresc doar cauzalitatea și înlănțuirea care topesc
magmatica eterogenitate într-o fluidă omogenitate
narativă și stilistică.

Cât e ficțiune și cât e realitate în astfel de texte
ne lămurește Irina Petraș în *Oglinda și drumul*, dar și
autoarea, căci postfața și destăinuirile ce au precedat
lectura publică luminează experiențele împrumuta-
te din realitate și transfigurate narativ. Fenomenul
Pitești, fenomenul Piața Universității, femeia-cruciat,
profesorul Mărgineanu, Lucian Mățiș, Călin Nemeș,
bunicul preot, Arsenie Boca, maica Veronica, părin-
tele Cleopa sunt câteva dintre osaturile romanului
construit în zece ani, cu responsabilitatea, conștiința
cercetătorului și a scriitorului, așa cum recunoștea în
fața publicului zălăuan: „Cu istoria României nu te
poți juca, nu te poți pripi”. Dificultatea majoră a ve-
nit din necesitatea realizării unor personaje „valide,
îngurgitabile de către cei care au trăit și de cei care nu
au trăit în anii aceia” și a depășirii modelelor prede-
cesorilor sau a *cutumelor*, căci ceea ce și-a propus au-
toarea e, atât cât e posibil, privirea detașată, eliberată
de furie, pe alocuri chiar ironică. Interesantă e mo-
dalitatea de valorificare a polifoniei, căci unghiurile
din care sunt surprinse situații sau fenomene sunt,
cel mai des, complementare, abordare, care asigură
profunda, complexa și imparțiala înțelegere a lumii
pe care o prezintă.

Lucreția și Tinu, primele două capitole ale volumu-
lui, prezintă o experiență comună, de pe poziții com-
plementare: fugar și opresor. O metaforă anticipativă
deschide volumul, căci satul, îngropat în buruieni, cu
șobolani mișunând peste tot e, în cheie simbolică, o
prefigurare, o imagine premonitorie a instalării regi-
mului comunist care „va lichida și va viermui”. Auten-
ticitatea povestirii care o are în centru pe femeia-cru-
ciat, cu doar patru clase primare, cum preciza autoa-
rea în intervenția de la Zalău, e dată de componenta
naturalistă care transpare; pentru Lucreția și grupul
de fugari, succesiunea anotimpurilor e percepută
strict fiziologic, căci suferințele corpului primau în
spațiul în care libertatea de gândire nu era îngădită
asemenea libertății de mișcare. Nu trăirile, temerile
dau substanță, și aici e evidentă măiestria autoarei
care evită o construcție care să corespundă orizontu-
lui de așteptare, ci existența propriu-zisă, traiul sără-
căcios, inuman, spartan în care dorința supraviețuirii
devine, treptat, instinct, influențând fiecare decizie,

fiecare gest, fiecare pas: „Uneori trăiau doar cât să nu moară, își împărțeau mâncarea și fierbeau cât puteau, într-un ceainic, fasole și cartofi. Foc nu puteau face decât fără fum, altfel i-ar fi găsit, fiindcă securiștii se urcau în vârful brazilor ca să zărească de unde iese fum”.

Atemporalitatea și anonimatul (apar în text doar prenumele femeii, al soțului și un cognomen, Bătrânul) generalizează experiențele, conturând, în plan secund, biografia înfiorătoare, sacrificii cu dublă miză: sinuciderea devine, în acest caz, echivalentul propriei eliberări și al eliberării de chinuri a celorlalți.

Enclava simbolică - fugarii sunt încercuți, sunt izolați, fără hrană, fără sursă de căldură - e configurată asemenea unei parabole; următorul care îi observă păstrează tăcerea, conștient că miza e propria viață, ca într-un pact tacit, bazat pe reciprocitate. Pentru Lucreția, scena are altă semnificație: existența lui Dumnezeu devine certă și constantă în viața ei, asemenea încrederii în propria salvare, chiar pe fundalul dispariției soțului: „Lucreția a priceput în ziua aceea că Dumnezeu era viu.(...) Dar, altfel, avea să trăiască, știa asta, și să răzbească. Avea să iasă din închisoare. Simțea lucrul ăsta. Când sfințește soarele, ești acasă!”

Construit pe resorturi psihanalitice, asemenea unei anamneze, capitolul *Tinu* prezintă, în câteva date succinte, dar semnificative, parcursul oprimatului devenit represor. O strategie narativă interesantă e vizibilă aici: scena inițială, ce descrie atmosfera unei dimineți aparent obișnuite, dar în care personajul simte nevoia inexplicabilă de a-și lovi repetat și violent câinele iubit, Murgu, singurul prieten, e un preambul al „vânătorii de dușmani ai poporului” care îl făcea să se simtă „puternic și tânăr”. Structură bizară, personajul e un cumul de animalitate, circumspecție exagerată, infamie, dezaxare: „se simțea mai bine printre câini decât printre oameni”, „nu s-a însurat, fiindcă femeile erau prea periculoase”, „Era teribil: puteai să ucizi oameni și nu erai pedepsit, dacă ucideai oamenii pe care ți-i arăta cu degetul Securitatea”. Scena finală, cea a uciderii unui bărbat din grupul de fugari din care făcea parte și Lucreția, e una a orgoliului suprem, trezind, paradoxal, interogații retorice care vizau acțiunea agresivă asupra propriului câine, nu asupra omului.

Driș e un text despre credință și tăgadă, mărturie a deportării lui András Visky. Metafore ale spațiului concentraționar, ale reclusiunii sunt toposurile și tipologiile umane care se succed: vagonul, bordeiul fără acoperiș, masa uzată, pământul Dracului și securiștii. Revolta e cu atât mai emoționantă cu cât vocea narativă e a unui băiețel care privește cu aerul vârstei infantile drama preotesei nevoite să supraviețuiască alături de cei șase copii. Rezistența, reacțiile, soluțiile sunt tragicomice: copiii plănuiesc să fugă cu un avion sau un elicopter construit din acoperișul de stuf, își pregătesc arc și săgeți pentru a ține piept dușmanului,

pregătesc o bombă artizanală. Replici autentice la condiția lor devin, în mod neașteptat, artele: pianul, vioara, cărțile sunt *narcotice*, *cathartice*.

Episoadele care incumbă divinul sunt extrem de emoționante și introduse într-un crescendo: de la ipostaza divinității, asociată unei prezențe umane, la deznădejdea din momentul trecerii unui șlep în care sperau să-și zărească tatăl și la culminant moment al revoltei supreme, în care Dumnezeu ar trebui să fie „o bombă și să explodeze cumva, undeva, cândva. Și să-i facă praf pe toți, diavoli și îngeri la un loc”.

Pantiușa e și el un strămutat, dar asumat, căci lepădarea de țară și de nume s-a făcut pe fundalul „împărțășaniei comuniste”. Cu un trecut violent, criminal la cererea partidului, cu mentalitate de ucigaș, personajul are o psihologie șocantă, fin surprinsă. Oamenii sunt cărnuri și cuvântul manipulează, acestea sunt concepțiile care-l animă și care îi dictează comportamentul, atitudinea, discursul.

Uzând tehnici dramatice, căci de un contrast între esență și aparență, între așteptări și rezultate e vorba aici, autoarea realizează o scenă ce amintește, prin ridicol, de discursuri caragialești. Gândit ca solemn, mobilizant, discursul va cădea în derizoriu, asemenea cravatei cu panseluțe, prin simpla rostire a unui cuvânt ale cărui conotații argotice i-au scăpat unuia care nu era vorbitor nativ de limba română. Substantivul „sculă” alterează atmosfera, căci mesajul propriu-zis e detronat, înlocuit de cel subliminal.

Leontin și *Hambu* sunt reprezentări ale delatorului profesionist, respectiv de ocazie. Ziarist montat să „înfiezeze dușmanul poporului”, „cadru vigilent”, Leontin construiește, cu scrupulozitate, dosarul profesorului Mărgineanu (personaj autentic, cunoscut de autoare prin Daniela Țăranu, fiica acestuia), încercând să răspundă directivelor clare: „Ocupă-te de el și termină-l, taie-i capul, știi tu cum, cu verbul tău incisiv, fiindcă individul ăsta face mult rău Partidului, și asta numai pentru că mai are suflare”. Întregul parcurs, de la construirea dosarului, la eliminarea aspectelor care nu conveneau (originea sănătoasă), dezideratul, conformarea la moda lingvistică a vremii - limba de lemn, structuri șablonarde - notarea pe fișe, ca în cazul unui studiu științific, se finalizează cu un neașteptat eșec, cu o autocritică incisivă, căci, obiectiv, ziaristul constată limbajul inadecvat și necesitatea reîmprospătării acestuia. Soluția o reprezintă muncitorii, dar nu numai prin limbajul lor nealterat de sintagme prețioase, ci și prin transferarea întregii responsabilități a actului de delațiune, căci articolul incriminator va conține patru așa-zise telegrame ale oamenilor muncii care cereau pedepsirea profesorului Mărgineanu, chiar dacă acestora le era necunoscut cadrul didactic în cauză.

Hambu e un delator de ocazie. Conviețuirea cu Aurelia, soția unui fugar, sarcina neașteptată a acesteia și refuzul ei de a se căsători cu un alt bărbat, în

absența confirmării morții soțului, îl determină pe parazitul ușor adaptat la traiul domestic să rezolve tranșant problema. Sosirea lui Marcu, soțul fugar, ar fi inoportună, așa că pădurarul pune hăitașii pe urmele acestuia, asistând la uciderea lui. Acțiunile absurde, crude, continuă, căci soția vrea dovada morții soțului. Decapitarea, dăruirea capului-trofeu, îngroparea sub tufa de liliac, obsesivele reapariții în episoadele bahice sau sub forma visului realizează un tablou coșmaresc.

Dezumanizarea, degradarea umană sunt duse la apogeu în *Alexandru*, capitolul care prezintă scenele terifiante, apocaliptice ale fenomenului Pitești. Fostul legionar convertit la comunism se dovedește un autentic „Marchiz de Sade”, căci episodul îngurgitării propriilor fecale e nu doar o parodiare sumbră a scenelor biblice, cu un „nou evanghelizator” în prim-plan, ci, mai degrabă, un spectacol grotesc desfășurat, așa cum resimte, Alexandru, într-un „anus mundi”.

Despre inefabilul sentimentului de religiozitate și rezistența prin cultură, religie într-un univers concentraționar vorbesc *Maica Arsenia* și *Padre Basilio*, bunicul Ruxandrei Cesereanu. Rugăciunea, viziunea, jertfa pentru creație și pentru credință, procesul de represiune, confruntarea cu oameni și monștri sunt constantele celor două povestiri, deși evenimentele, conflictele sunt relativ diferite. Dacă pentru surprinderea personajului feminin se îmbracă haina omniscienței, textul fiind construit, în partea finală, ca o confruntare a gândurilor personajelor, în prezentarea bunicului, autoarea decide să-și asume o dureroasă echidistanță, construindu-și evocarea, cu excepția incipitului și a finalului, pe documente ale Securității și scrisori ale bunicului sau ale delatorilor.

Universul sentimental, familial, dramele unor categorii sociale care au perceput dramatic epoca „de aur” dau sinergie lumii reconstruite. Momente simbolice sau banale sunt, rând pe rând, încărcate de semnificații sau privite în deplina lor nuditate, nealterate de subiectivitate. Dacă *Iubiții* prezintă o scenă de dragoste adolescentină, *Dănuț* valorifică o experiență personală, așa cum a confirmat autoarea în dialogul cu publicul zălăuan. Locuri comune ale copilăriei în comunism sunt, inițial, introduse aici: existența adultului între două schimburi la fabrică sau între două cozi, bonul pentru alimente, trezirile matinale pentru a îngroșa rândurile cozilor, poziția de centru mundi a alimentării, supremația vânzătoarelor. Punctul culminant îl constituie surpriza „fructului miraculos”, a mandarinei supliment, bonus care-l prinde pe copil cu nelipsiții bani ficși. Nu balanșul stărilor copilului (disperare și fericire) e „mandarina de pe tort”, ci „șoriceasca” mirosire a fructului necunoscut, care va trona, până la sosirea tatălui, în mijlocul fotoliului și autocontrolul, autocenzura, reprimarea incredibile pentru un copil.

În *Valeriu* apare imaginea intelectualului nevoit să-și reprime gândurile, nemulțumirile, până la decizia radicală, dramatică de a ieși din starea larvără și de a riposta, de a striga: „Jos comunismul!” în fața statuii lui Lenin. Violența fizică e surclasată de experiența ospiciului, căci a doua existență, cea din ospiciu, e, inițial, tot sub semnul disimulării, asemenea existenței anterioare. Reacționar, în final, și în ospiciu, Valeriu își va disimula nebunia, devenind un echivalent al personajelor dintr-o operă bufă.

Reacționarii din Valea Jiului au un destin asemănător. *Madam Zlătescu* e o poveste cu aer kafkian. Debutând cu o banală, anostă poveste de dragoste între doi adulți trecuți de prima tinerețe, capitolul, nou introdus în această a doua ediție a cărții, se va sfârși, neașteptat, cu dispariția tragică a unei familii ridicate de Securitate și cu instalarea, peste noapte, a unei alte familii, ca o parabolă a iluziei și a realității, a curgerii neschimbate a vieții.

Poveste de dragoste cu final neașteptat e cea dintre Anda și Gabriel, o evreică și un român. Traumatizantele experiențe ale femeilor care rămăneau însărcinate, moașele „de închiriat”, condescendența și complicitatea taximetriștilor, ale vecinilor sunt prezentate în contrast flagrant cu dionisiaca plăcere trupească, cu euforia sentimentelor și a senzațiilor organice, așa cum episoadele actului pseudomedical al avortului sunt alternate cu fragmente biblice.

Ochiul ager al Securității, omniprezentul Big Brother, e revelat în *Johann*, unde securiștii sunt deghizați în instalatori, dovadă certă a faptului că nu le scapă nici problemele casnice, nici cele de conștiință sau planurile de emigrare, nedezvăluite nici familiei. Același ochi ager apare și în *Onac* unde se prezintă procesul de racolare a turnătorilor, de la identificarea portretului moral, la identificarea particularităților psihologice, adaptarea argumentelor la profil, curtea, presiunile constante, sistematice, în paralel cu metamorfoza victimei, învățătorul relativ mulțumit, inițial, de propria viață, dar care ajunge să-și denunțe prietenul.

Parodic, caricatural sunt fixate figurile care compuneau cuplul prezidențial în „Șoșescu” și „Coana”. Extazul puterii, agonia declinului nu sunt nici criticate, nici depreciate, chiar dacă umorul nu lipsește. Pregătirea discursului denigrator la adresa scriito-

continuare în pagina 46

Amintiri pe o peliculă narativă

Imelda CHINȚA

Amiaza perfectă a lui Lucian Pop, scriitor clujean, confirmă calitatea de prozator, care stăpânește tipologia prozei scurte, configurându-i deja un profil în sfera genului, care s-a sedimentat de la volumul de debut, *Douăzeci de povestiri*, apărut în 1992, până la *Primul nostru milionar* (2013). Recentul volum a fost găzduit de Editura Ecou Transilvan, 2015 și este subintitulat *Povestiri cu subsemnatul*, motiv pentru care suntem tentați a încadra *Amiaza perfectă* în categoria cărților memorialistice, desigur aceasta nerespectând întru totul convențiile genului. Autorul nu se îndepărtează de specia care l-a impus în spațiul cultural actual și își concentrează discursul epic în cele nouăsprezece povestiri, care sunt tot atâtea fragmente realiste, felii de viață, amintiri ante și postdecembriste. Ochiul narativ este personal, o instanță subiectivă, implicată în procesul narativ, iar ceea ce se distinge la o primă lectură, nu este neapărat acțiunea, care este prezentă și nu prea, ci maniera în care se povestește și ceea ce se povestește. Este, într-un cuvânt, o carte de după-amiază, care nu comportă dificultăți în interpretare, oferind o lectură lejeră și degajată, mici evenimente din viața individului, care pot fi privite mai degrabă ca alcătuind un tablou al unei existențe pigmentată cu nimicuri cotidiene.

Lucian Pop nu se dorește a fi un scriitor sofisticat, în direcția actuală, în tendința noii generații, și anume aceea de a coborî narațiunea în cotidian și a filosofa pe marginea existenței. Autorul se bucură de amintiri mărunte, realizând o incursiune la nivel primar în societatea clujeană, deopotrivă în spațiul românesc de dinainte și după momentul 1989.

Tehnica pe care o folosește este cea a inserției unor amintiri, care creionează o existență firească, o percepție a normalității transpuse din scurtele narațiuni. Temele abordate alcătuiesc un fir logic al povestirii, elementul liant fiind componenta biografică și însuși povestitorul, care asigură unitate narațiunii.

Prima povestire debutează ad abrupto, aducând în prim-planul evocării problematica iubirii, a suferinței și a bolii. Domnul Petru, „viitorul tată socru”, suferă de prostată, suferința este redată în manieră realistă, credibilă. Ceea ce atrage atenția în povestirile lui Lucian Pop, indiferent că sunt evocate scenele de iubire sau cele de boală și suferință, este modul în care autorul le-a perceput și interiorizat, acestea

având o evidentă intenție semantică. Vorbim despre tarele unei societăți conjuncturale, clișeizate, pe de o parte și despre radiografia unei lumi pe de alta, cu aspectele ei pozitive și negative: „Mecca, centrul magic al mahomedanilor. Clujul, centrul magic al bolnavilor. Aici găsești cei mai buni medici din țară. Celebrul Lunca, după ce-i văzu analizele și-l consultă, într-o discuție de taină cu Leo, îi mai dădu socrului un an de trăit”. Figuri familiare angrenate într-o viață tumultuoasă, a căror identitate nu contează, ci se rezumă doar la relația cu ceilalți, la importanța meseriei, care le creează conjuncturi favorabile, alcătuiesc universul acestor povestiri. Narațiunea plonjează înainte de Revoluție când „cea mai familiară imagine” o reprezenta Dacia, „ce avea capota ridicată, un om aplecat cu șurubelnița peste motorul Daciei și în jurul mașinii, neapărat, încă două, trei persoane atotștiutoare cu ajutorul cărora omul cocârjat peste motor era sigur că-i va da de capăt defectiunii”. Alte figuri emblemă recognoscibile, invidiate și privilegiate în comunismul românesc erau deparatorul tv, gestionarul de alimentară, milițianul ori securistul și medicul.

Planurile narrative alternează pentru a crea o panoramă a societății presărată cu povești și povestioare, unele cu aspect moralizator, altele simple anecdote. Boldor, fost șofer SRI, îi acompaniază cu povestiri de-a lungul celor 400 de kilometri spre Slănic Prahova; alte narațiuni se concentrează în jurul Secretarilor de partid, a micilor funcționari, care se bucurau de avantajele unui sistem compromis și compromișător. Soția naratorului, „magazioneră la o cantină – aducea acasă salam de vară, caș Moeci, nes Amigo și ciocolată Feleacu”, specialități la care nu oricine avea acces, doar cei privilegiați, în timp ce poporul trăia în lipsuri și suferință, arătând o vocație a îndurării: „Când ne plimbam amândoi agale prin centrul Clujului și vedeam oamenii cu plasele goale în mâini, formând cozi uriașe la ușile alimentarelor, ne miram de poporul nostru care, după ani și ani de lipsuri crunte, mormăie numai în barbă și nu se răscoală”.

Panticeul devine un veritabil axis mundi, spațiul primordial al poveștii, cu figuri pitorești, emblematiche ale unui ținut aproape mitic: „Mai era în Panticeu un fenomen interesant. Nu se iscau mai multe povești deodată, să se suprapună. În aceeași seară, am

continuare în pagina 17

Jean-Michel Maulpoix

Prezentare și traducere:
Viorel TĂUTAN

----- && -----

S-a născut în 11 noiembrie 1952, la Montbéliard, localitate în estul Franței, aproape de granița cu Elveția. Fost elev al Școlii Normale Superioare din Saint-Cloud, docent în Litere (literatură – a.n.) moderne și autor al unei teze de Doctorat despre „noțiunea de lirism”, el predă *poezia modernă și contemporană* la universitățile Paris X – Nanterre și Paris III – Sorbona.

Scriitor și universitar, Jean-Michel Maulpoix este autor de opere poetice, printre care cunoscutele: **O istorie despre albastru**, **Scriitorul imaginar**, **Domeniu public** și **Nimic despre zăpadă**, editate la „Mercure de France”. De fapt, a publicat până în anul 2010 douăzeci și una de cărți, majoritatea de poeme.

În același timp, a scris și a editat studii critice despre Henri Michaux, Jacques Réda, René Char, Rainer Maria Rilke și Paul Celan, cât și eseuri ample despre poezie (printre altele: **Totuși Poezia**, **Poezia precum dragostea**, **Despre lirism**, **Adio poemului**), însumând până în anul 2013, unsprezece volume.

Scrisul său, un dialog continuu între proză și poezie, se reclamă de la un așa-numit „lirism critic”. La debutul editorial poetic (**Locturne**, Ed. Lettres nouvelles, 1978), **Maurice Nadeau**, celebrul eseist, critic, istoric literar, prozator și editor, avea să comenteze astfel pe coperta a patra: „*Ceea ce miră la acest tânăr poet este «precipitarea» (în sens chimic) inspirației înaripate tributară unei formule lapidare, cristaline. Nicium cuvânt, nicio virgulă de suprimat; suntem în cea mai mare măsură să spunem că, atât în mobilitatea sa, cât și în întinderea sa, în cel mai pronunțat secret (și mod), [opera a.n.] acoperă un spațiu larg pe marea suprafață unde se întâlnesc aspirațiile*”.

Rămâne să vedem cum poemele în proză ilustrează opiniile critice și opțiunile teoretice ale eseistului Jean-Michel Maulpoix care și-a afirmat plenar și admirativ preferința pentru operele simboiștilor Charles Baudelaire și Arthur Rimbaud.

Albastrul nu face zgomot...

Albastrul nu face zgomot.

Este o culoare timidă, fără gânduri ascunse, fără semn prevestitor, nici proiect, care nu se năpustește brusc peste privire, precum galbenul sau roșul, dar le atrage spre sine, le împlânzește puțin câte puțin, lăsându-le să vină de bună voie, astfel încât se afundă și se îneacă fără a da socoteală de nimic.

Albastrul este o culoare propice dispariției.

O culoare unde se moare, culoare care mântuiește, culoarea însăși a sufletului după ce s-a dezbrăcat de trup, după ce a împrășcat tot sângele și s-au golit viscerele, buzunarele de toate felurile, mutând pentru totdeauna mobilierul gândurilor sale.

La nesfârșit, albastrul evadează.

Nu este, drept zicând, o culoare. Mai degrabă o tonalitate, un climat, o rezonanță specială a aerului. Stabilire de claritate, o nuanță care dă naștere vidului adăugat altui vid la fel de schimbător și transparent în capul omului ca și în ceruri.

Aerul pe care îl respirăm, aparența vidului pe care ne proiectăm figurile, spațiul pe care îl traversăm nu are nimic altceva decât acest albastru, invizibil atât timp cât e aproape și face corp comun cu noi, înveșmântându-ne gesturile și vocile. Acum, până și în cameră, cu toate draperiile trase și toate lămpile stinse, este insensibil veșmânt al vieții noastre.

Nu-mi mai căutați inima

Din cartea apărută în edițiile P.O.P. din 1986

O nouă variantă în curs de pregătire.

Acea care se aventurează nu poartă nume. Limbajul este domeniul său. Îngenunchiată, scotocește cu brațele sale: un pic de pământ deranjează cerul, păianjeni subțiri alunecă printre scânteieri.

Era pe malurile râului Meuse, nu departe de unde se deversa în tumultul continuu, sau chiar la înălți-

me, aproape de un lac silențios cernit cu brazi, montat foarte sus în aerul răcoros.

Acel amestec de ape. Peisaje se suprapun. Câte un izvor imaginează brusc o țâșnitoare, un lemn decojit lucește, torentul transparent îmi anvelopează cu gheață gleznelor printre pietre.

Deslușește în sinele său un murmur indistinct în care tocmai a surprins limpezimea unei voci. La anumite ore, își amintește, părea că lumina se vede mai bine. Așadar, lipsa de vlagă a clopotului pe care îl bate spre seară o rază oblică de soare.

Memoria lui se culcă în praf. Cu toate acestea, exultă. Se vedează, dar stăruie să vorbească săltând prin aer lăptos ca o minge mută.

El își discerne cu greu dorința, și escaladează precaut spre piscuri depărtate unde fraze fără valoare fuseseră scrise ilizibil odinioară pe hârtii împăturite. Își continuă propria poveste înclinat, până la anticamera nașterii, prăbușit în iarbă și sânge. Sfidează prospețimea unei biserici, o după-amiază liniștită în amintirea Oficierii, când Dumnezeu cu alaiul său doarme sub pomul ceruit, încât crucea din fundal îl venerază.

Acea se pierde în dragostea sa. Stă adunată: bust de femeie și talie, culcate-n trifoi, genunchi strânși, sudoare, lenjerie pe șolduri, păr bogat, ghemuit, păr degradat și brațe dezgolite. Înșfacă, mângâie, se întinde, se ridică, apoi îngenunchiază iar.

Sunt gesturi lente de seară al cărui părjol trecător împlinește un vechi jurământ: de acum moare. Născoceste asta pentru a se pierde și nu va putea înceta să creadă cum poate fi acel care iubește și disprețuiește,

și a cărui dragoste risipește întreaga viață.

Suflet frumos

Din volumul *Dimineața pe englezește*, Ed. Seghers, 1982

Suflet.

Cel mai fragil și dorit de toate cuvintele. Cel mai tăcut al limbii. Am spart în glasul meu minuscule pietre albe.

Se sinucide în tăcere, pătând noaptea cu incandescența sa. Eu îi comentez nostalgia.

Vid de sens, iată o expresie care poate fi scrisă acum. Și nu doresc să scriu decât expresii asemănătoare acesteia: expresii-fosile, nu trebuie mai ales înțelese. Cap la cap, vor face coliere prețioase. Izolate, sunt compuneri aleatorii și închid o dragoste fără obiect, o iubire fără cuvinte.

Suflet, *anima*, suflare vitală.

Anemos, vântul. Anemone, floare care se deschide în vânt. Animal, a fi animat... Inanimate, zădărnice, dezbrăcate de suflul vital. Suflet, halena mea.

Goliciune și nulitate a cuvântului: trebuie ajuns acolo.

Un minuscul cuvânt important. Exact din acela care să-ți deschidă și să-ți închidă gura terminând grăbit un pic din acea tăcere care lasă o pată invizibilă pe buze.

Suflet: începutul iubirii.

Amintiri pe o peliculă narativă

urmare din pagina 15

fost și la Norel, și la Ducuța, și la Fluieraș. În toate cele trei case i-am găsit pe cei mari și pe niște vecini de-ai lor strânși în jurul mesei. Desfăceau răbdători bețele elastice din împletitura aceleiași povești (...). Odată povestea desfăcută complet, când o împleteau la loc, fiecare grup se lăuda cu o formă de împletitură mai veridică decât originalul ce le-a fost adus”. Poveștile și miturile sunt reeditate, rescrise în maniera unui autentic povestitor: „Peste trei dealuri de satul nostru se găsește un lac idilic, geamăn cu cel al lui Eminescu. Sunt nopți în care se spune că și pietrele visează cum zboară”. Imaginile sunt înlănțuite, decupând din perioade distincte, fotografii menite a ne defini identitatea. Pe 10 iunie 1988, amicii serbează ziua lui Popa, cu fast la un restaurant, unde bucătarul tranșează în curtea interioară, pe ascuns, un porc, apoi narațiunea glisează spre decorul dezolant al unei României postdecembriste: „Ne iese în întâmpinare un portar încrunțat. Nici țipenie de ființă vie

în spatele gardului, în cele trei clădiri. În viața mea nu mai văzusem așa ceva. Întreprindere fără oameni. Era începutul. În anii următori deveni imaginea clasică a țării noastre. Fabrici pustii”.

Pagini de istorie sunt rescrise, sunt repovestite cu naturalețe, creând impresia de spontan, alcătuiind o pseudoficțiune, Lucian Pop apropiindu-se astfel de formula mai ușor perceptibilă, care poate avea un impact asupra tinerei generații. Povestirile sunt credibile, valide, ele nu au un final, reprezintă o peliculă fotografică, putând fi derulate la nesfârșit.

Victor Supuran, o personalitate mai puțin cunoscută

Viorel CÂMPEAN

O personalitate de incontestabilă valoare, dar puțin cunoscută în zilele noastre este dr. Victor Supuran, deși pentru zona Sătmăruului am căutat să ridicăm acest vâl al necunoașterii. Pentru că Silvașul a aparținut multă vreme Sălajului, iar Victor Supuran a funcționat multă vreme în acest județ, considerăm că personalitatea sa merită cunoscută și în această parte de țară.

Victor Supuran s-a născut în 28 octombrie 1898 la Silvaș, în familia lui Ioan Supuran și a Oanei (Ana) Silaghi. A fost botezat de către bunicul celei care avea să-i fie soție, Patriciu Lobonțiu (pe atunci paroh la Silvaș), iar nașa de botez i-a fost Victoria Lobonțiu, mătușa viitoarei soții. Părinții săi erau născuți la Silvaș (tatăl în 27 februarie 1863, iar mama în 1870, căsătoria lor având loc în 24 februarie 1887). Tatăl său era fiul fostului cantor-învățător Ioan Supuran și al Mariei Rotar, iar mama sa era fiica fostului „curator și jude comunal zelos în Tășnad-Silvaș”, Dănilă Szilagyi, decedat la data oficierei căsătoriei, și a Mariei Macarie. Perechea mirilor, desigur și familiile lor, erau respectate în comunitate, faptul că parohul Patriciu Lobonțiu împreună cu soția Maria Baști au fost martori la cununie, demonstrând acest lucru.

În familia lui Ioan Supuran și Oana Silaghi s-au mai născut copiii: Maria (18 iulie 1888, moare în 21 iulie 1889), Ioan (20 august 1891, moare în 30 martie 1892), Elena (născută în 19 februarie 1893, va avea o viață mai lungă, trăind până în 15 martie 1965), Patriciu (născut în 1 iunie 1895, a trăit doar patru zile), Victor (18 iunie 1896, va deceda în 25 octombrie 1897). Iată deci că dr. Victor Supuran a fost al șaselea copil născut în familie, al doilea cu acest prenume. După nașterea lui Victor, în 1 august 1901 s-a născut fiica Maria.

A început studiile gimnaziale la Liceul Piarist din Carei, diriginte fiindu-i preotul romano-catolic, profesorul de limbile latină, maghiară și greacă Braneczky József.

Și-a continuat studiile la Beiuș, fiind coleg în acești ani cu viitorul preot greco-catolic sătmărean Emil Ghitta, cu viitorul comandant al Penitenciarului Satu Mare, avocatul Traian Burcuș sau cu cel care avea să devină primar al municipiului Cluj, Virgil Nistor. În toți anii petrecuți la Beiuș dirigintele clasei lui Victor Supuran a fost Alexandru Pteancu, care predă limbile română, greacă și latină. A obținut certificatul de maturitate în 28 ianuarie 1917, la acea dată fiind de altfel și înrolat. Probabil că a

urmat Facultatea de Drept la Cluj.

S-a căsătorit în 21 mai 1928 la Silvaș cu Maria Lobonțiu (1904-1982), fiica protopopului Ioan Lobonțiu. Maria se născuse în prima parohie în care slujise tatăl său, Benesat. Vechea familie preotească Lobonțiu este foarte legată și de Silvaș, dar și de părțile Sălajului.

Mirii Victor Supuran și Maria Lobonțiu

Ceremonia a fost oficiată de mai mulți preoți, cunoscuți în părțile Sălajului și apropiați familiei Lobonțiu: Vasile Moody, Valentin Sima, Traian Truțașiu. Un membru de renume al familiei Lobonțiu, geologul Emil Lobonțiu a fost de asemenea prezent la ceremonie.

Mirii și nuntașii la ceremonia cununii din 21 mai 1928
de la Silvaș

Victor Supuran a absolvit dreptul, o sursă precizând că a funcționat o perioadă ca „notar judecăto-

resc”. În decembrie 1937 ocupa funcția de secretar general al Prefecturii Sălaj. Presupunem că de-a lungul întregii perioade interbelice a funcționat în județul Sălaj.

În timpul refugiului de după ciuntirea granițelor României Mari, a ajuns pe plaiurile oltenești, unde și-a câștigat prețuirea oficialităților. Astfel, încă din 1940 deținea funcția de șef al serviciului economic din cadrul Primăriei Craiova. Două dedicații oferite de un poet local, subordonat al dr. Victor Supuran, stau mărturie pentru afirmațiile noastre. Astfel, în 1940 Ion Livadă scrie pe pagina de titlu al volumului *Gânduri pentru țară nouă*, (carte apărută la editura C.S.O.S., Colecția Stihurilor Olteni Săraci, Craiova): „Domnului Dr. Victor/ Supuran/ Șeful Serv. Economic Primăria/ Municipiului Craiova/ Pentru sufletul D-sale mare,/ respectul și devotamentul meu”. Pe foaia de titlu al volumului *Poeme pentru satul meu* (Craiova, 1942): „Domnului Dr. Victor/ Supuran/ Șeful Serviciului Economic/ Primăria Municipiului/ Craiova/ Spre amintire Șefului/ meu bun și drept/ Ion Livadă/ 26 sept. Craiova 1942”.

Apoi, începând cu data de 1 noiembrie 1943, odată cu pensionarea lui Th. Defleury, este numit la conducerea „Fundației Alexandru și Aristia Aman”. Pe 8 ianuarie 1944 este însărcinat cu conducerea efectivă a bibliotecii, fiind ajutat de Elena Farago.

Activitatea continuă în cadrul instituției, chiar dacă numărul cititorilor scade din cauza războiului, biblioteca „Fundației Alexandru și Aristia Aman” din Craiova fiind deschisă câteva ore în fiecare zi.

Biblioteca Fundației Aman, o mândrie a orașului Craiova, fiind unul dintre cele mai frumoase focare de cultură ale Olteniei și țării întregi, a fost ajutată în anul 1946 prin donații din partea Ministerului Informațiilor, Ministerului Artelor și Ministerului Educației, subvențiile de stat fiind foarte mici sau chiar inexistente în acești ani grei de după război.

Probabil că după eliberarea Transilvaniei de nord, Victor Supuran se va muta la Cluj, căci acesta este locul unde a decedat în 1958. Soția Maria va mai trăi până în 1982, când își va da și ea obștescul sfârșit. Amândoi sunt înmormântați în cimitirul central din Cluj-Napoca, alături de protopopul Ioan Lobonțiu.

Mormântul din Cluj-Napoca al familiilor Supuran și Lobonțiu

Suntem siguri că noi cercetări vor scoate la iveală și alte aspecte interesante din viața și activitatea lui dr. Victor Supuran, un fiu al Sălajului istoric cu care și satul de origine se mândrește.

Bibliografie

1. Viorel Câmpean, *Silvaș, contribuție monografică*, Satu Mare, 2012, pp. 95-101; *Dr. Victor Supuran, o personalitate mai puțin cunoscută*, în „Mesagerul albastru”, Satu Mare, an IV, nr. 2 (9), aprilie 2013, pp. 11-12.
2. Serviciul Județean Satu Mare al Arhivelor Naționale (S.J.S.M.A.N.), *Colecția Registrelor Parohiale*, Reg. 1429, f. 21 v.-22; *Ibidem*, Reg. 1428, f. 113-114 v.; *Ibidem*, Reg. 1429, f. 11-12 v., f. 14-15 v.; f. 15-16 v.; *Ibidem*, Reg. 1432, f. 16 v.-17; *Ibidem*, Reg. 1429, f. 19-20 v., f. 24-25 v.
3. *A Kegyes Tanitórendiek vezetése alatt álló Nagy-Károly Rom. Kath Nagy-Gimnazium Értesítője az 1909/1910 Tanévben (Anuarul Liceului Romano-Catolic din Carei)*, Carei (Nagy-Károly), 1910, pp. 44-45; *Ibidem*, 1910/1911, pp. 37-38.
4. *Anuarul Gimnaziului Superior Greco-Catolic și al Școlii Populare Elementare Greco-Catolice din Belényes-Beiuș pe anul școlar 1911-1912*, Beiuș, 1912, pp. 105, 211; *Ibidem*, 1912/1913, pp. 52, 179-180; *Ibidem*, 1913/1914, pp. 13, 145; *Ibidem*, 1915/1916, pp. 37, 194-195.
5. *Anuarul Gimnaziului Superior Greco-Catolic și al Școlii Populare Elementare Greco-Catolice din Belényes-Beiuș pe anul școlar 1916-1917*, Beiuș, 1917, pp. 21, 131, 133.
6. *Ioan Lobonțiu (1880-1955)*, fiu al preotului greco-catolic Patriciu Lobonțiu. A urmat teologia la Gherla, fiind hirotonit în 1903. Căsătorit cu Angela Vicaș. După hirotonire a funcționat vreme de doi ani la Benesat. Apoi, timp de 18 ani, începând din ianuarie 1906, a slujit la Sărăuad. După repausarea tatălui său, în 1923 trece în parohia acestuia Silvaș, de fapt localitatea de obârșie a sa. A slujit aici până în 1931 când a trecut ca paroh și protopop la Carei. S-a remarcat pe plan cultural și național, fiind unul dintre membrii cei mai activi ai „Astrei”, ai „AGRU”-ului. A fost membru fondator și director o perioadă a Băncii „Vulturul” din Tășnad. Figură marcantă a P.N.Ț. A fost decorat cu Crucea de ofițer a ordinului „Coroana României”. A decedat la Cluj-Napoca.
7. Fotografiile de nuntă ne-au fost puse la dispoziție de către dl. ing. Ioan Supuran, drept pentru care îi mulțumim și pe această cale.
8. S.J.S.M.A.N., *Colecția Registrelor Parohiale*, Reg. 1431, f. 17-17 v.
9. Constantin Pavel, *Școlile din Beiuș. 1828-1928. Cu o privire asupra trecutului Românilor din Bihor*, Beiuș, 1928, p. 266.
10. „Vestitorul”, Oradea, an XIII, nr. 23, 1 decembrie 1937, p. 209.
11. Gabriela Braun, Mariana Leferman, Tudor Nedelcea, Toma Rădulescu, *Familia Aman*, Craiova, 2003, p. 62.

Fetele ipocriziei

Marcel LUCACIU

Într-un veac anost și pseudocultural, măcinat de ambiții politice și stăpânit de un acut dezinteres social, sinceritatea nu reprezintă neapărat o calitate - mai ales, în artă! - însă reversul ei (ipocrizia) devine un *modus vivendi* pentru mulți dintre semenii noștri.

Este premisa *Ghidului ipocriților* (Editura Cartea Românească, București, 2013) semnat de Péter Demény, un scriitor bilingv, autor al nouă volume de versuri, proză și publicistică în limba maghiară, colaborator cu articole, eseuri și versuri în limba română la diferite reviste sau cotidiene din țară: *Observator cultural*, 22, *Bucureștiul cultural*, *Ziarul de duminică*, *Apostrof* etc. Prin numeroase alte traduceri ale unor scriitori români contemporani, Demény a realizat versiunea în limba maghiară a *Cărții de la Metopolis* de Ștefan Bănuțescu și a *Povestirii Țiganiadei* de Traian Ștef. Așadar, avem de-a face cu un scriitor extrem de activ și totodată cu un bun cunoscător al celor două literaturi (maghiară și română).

În prefața acestei lucrări pe cât de bizară, pe atât de incitantă, fostul absolvent al Literelor clujene mărturisește că l-a avut drept model pe Radu Paraschivescu, autorul unui excelent *Ghid al nesimțitului* (Editura Humanitas, București, 2006): „Ce-ar fi, m-am întrebat, dacă aș scrie un *Ghid al ipocriților*, așa cum Radu Paraschivescu a scris un *Ghid al nesimțitului*. Cartea ar cuprinde capitole despre părintele, copilul, soțul-soția, fratele, prietenul, ruda, cunoștința, vecinul, amantul, socrul-soacra, ginerele-nora, șeful, angajatul, profesorul, elevul etc. – ipocriți, propunând un fel de manual pentru acest tip de om ubicuu și deprimant”. Remarcăm obstinția de a zugrăvi în tușe groase nu doar prototipul sau fiziologia ipocritului (oarecum, în maniera lui Costache Negruzzi din *Fiziologia provincialului*), ci mai cu seamă frecvența sa cameleonică, la toate nivelurile societății contemporane. Practic, nu există relații interumane ori domeniu de activitate în care ipocritul să nu-și facă simțită prezența, inoculând mierea vorbelor și veninul faptelor ascunse de paravanul existenței histrionice. De altfel, „a fi ipocrit înseamnă a intra într-un rol făcându-te că nu știi c-ai intrat”. Un rol ce presupune să spui „minciuni de la un capăt la altul” (minciuni „periculoase,” dacă ajungi să crezi în ele).

Sunt, totuși, două mari tipuri ale ipocritului: „ipocritul absolut reflexiv” care, la fel ca Richard al III-lea, „și-a pus în gând să fie un ticălos” și „ipocritul absolut nereflexiv,” prin excelență nesincer, fiindcă susține că nu i s-a întâmplat niciodată să fie... ipocrit. În vreme ce primul tip este destul de rar întâlnit, cel de-al doilea mișună peste tot dovedindu-se „fără prea multă fante-

zie, fără umor și autoironie, dar capabil să ne ducă de nas”. Péter Demény se oprește în fața celui din urmă specimen, studiindu-i atent pălăvrăgeala și tertipurile, individualizându-i și demascându-i ipocriziile pe parcursul a cincisprezece capitole. Rezultatul este o galerie de portrete (i)morale, ilare sau fals melancolice, toate probând o fină intuiție, dar și o anumită nervozitate intelectuală, izvorâtă dintr-o luciditate excesivă. Iată doar câteva mostre.

Uneori, „Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el”, *Părintele ipocrit* „se caracterizează printr-o laudă continuă a propriilor copii, laudă prin care însă se vizează numai pe sine (...); criteriul principal este ca tot ce spune să se întoarcă spre ea/el (mama/tata)”. După o înșiruire de „adjective la superlativul absolut despre inteligența, cultura, frumusețea, sânguința urmașului său”, el lasă impresia că vrea să spună cu totul altceva: „De fapt, eu sunt frumos, inteligent, harnic etc”. În schimb, când este vorba despre o greșeală a fiicei/fiului, „responsabilitatea este numai și numai a ei/a lui”.

Alteori, *Amantul/amanta ipocrit(ă)* „repetă de câte ori poate *te iubesc; n-am iubit așa pe nimeni, în viața mea; nimeni nu este atât de bună/ frumoasă/ minunată ca tine* etc.” E, probabil, adevărat că „nimeni nu poate face sosul dragostei mai picant decât un ipocrit”. Cine altcineva, dacă nu el, știe „să amestece în acest sos nemaipomenit” cuvinte ca „mănuță”, „rob smerit”, „inimă”? Iar de se nătâmplă ca „dragostea” să moară, nu-i un motiv de întristare: „Se vor găsi mereu femei care abia așteaptă să le mintă cineva despre dragoste și despre frumusețea lor”.

Adesea, *Colegul/colega ipocrit(ă)* „în prima zi la noul tău serviciu, vine la tine (...), te îmbrățișează de parcă ați fi făcut împreună armata, îți spune că te-așteaptă de o mie de ani, că mereu te-a considerat cel mai bun specialist în domeniu, că le-a spus asta și colegilor tăi, adică atunci încă numai ai lui, dar acum, slavă Domnului!, și ai tăi”. Ipocrit cum e, „în fața celorlalți vorbește de parc-ar fi prieten cu toată lumea, când însă rămâneți în doi, îți spune că ăștia sunt tâmpiți toți, unul și unul, inepti și desueți”. De vei afla „că șeful vrea să te dea afară, va fi primul care îți va întoarce spatele (...) și tot el va fi cel care va închide ușa-n urma ta cu un zâmbet arogant și atoateștiutor”.

Notelor ironice și persiflante li se adaugă o tonalitate de pamflet, în ultimele capitole ale cărții. Astfel, mult mai periculos decât confrății lui din alte categorii, prin demagogia, impactul social și puterea politică pe care o consideră imuabilă, „*Omul public ipocrit* este un navetist căruia i se rupe de ideologii, scopul lui suprem

continuare în pagina 37

Cronica discului

Diana Krall - Wallflower

Daniel MUREȘAN

După superbul album *Glad Rag Doll* din 2012, dedicat tatălui său, iată că Diana Krall ne oferă anul acesta o nouă bijuterie, intitulată *Wallflower*. Este un album de coveruri, interpretate în inegalabilul stil Krall. Piese ale copilăriei ei, piese ale unei generații ce asculta muzica la radio. Noi o ascultam la Europa Liberă și speram în fiecare zi ceva mai bun pentru noi. Diana visa, ca orice copil, la o carieră strălucită. Și ne poartă prin istoria muzicii pop, bineînțeles cu influențe jazz și soul. Nu se rezumă la Elton John, Bob Dylan sau Eric Stewart. Ne face să retrăim parfumul muzical al anilor '70 - '80 cu Don Henley sau Randy Newman.

Un amestec deliberat de sentimente și rafinement, o estetică ce transformă pisele ascultate la radio în șlefuiți de diamant. Un album plin de dragoste, ce ne duce în țara florilor cu o melodicitate maiestuoasă. Diana ne invită să ascultăm muzica ei dimineața la cafea. O simțim elegantă, sofisticată, cu aceeași voce de abanos. Ne aduce lângă ceașca de cafea o serie de balade clasice, dar săpate mult mai adânc, pentru a descoperi pasaje obscure și misterioase. Apoi le amestecă cu o nuanță de amintiri dulci-amăruie pentru a savura mai bine cafeaua.

Mulți au spus că Diana a făcut cu acest album un compromis, întinzând prea mult coarda pop-ului. Eu nu cred că este așa. Avem de-a face cu un album ce împinge limitele melodiei în aranjamente superbe, aici aducându-și contribuția și producătorul *David Foster*, cunoscut pentru colaborările sale cu Michael Bublé, Celine Dion sau Rod Stewart. *Wallflower* sparge un mit Krall. Renunță la a se concentra pe stilul și piața americană, aducându-ne senzualitatea odată cu primăvara. Și ce poate fi mai frumos decât o dimineață însorită, o cafea neagră și o melodie cu Diana Krall?

Producător - David Foster

Mixaje - Jochem van der Saag

The Verve Music Group 2015

Discografie Diana Krall

Studio albums

- 1993: Stepping Out
- 1995: Only Trust Your Heart
- 1996: All for You: A Dedication to the Nat King

Cole Trio

- 1997: Love Scenes
- 1999: When I Look in Your Eyes
- 2001: The Look of Love
- 2004: The Girl in the Other Room
- 2005: Christmas Songs

Tracklist

1. California Dreamin' (John Phillips, Michelle Phillips)
2. Desperado (Glenn Frey, Don Henley)
3. Superstar (Bonnie Bramlett, Leon Russell)
4. Alone Again (Naturally) - featuring Michael Bublé (Gilbert O'Sullivan)
5. Wallflower (Bob Dylan)
6. If I Take You Home Tonight (Paul McCartney)
7. I Can't Tell You Why (Timothy B. Schmit, Glenn Frey, Don Henley)
8. Sorry Seems to Be the Hardest Word (Elton John, Bernie Taupin)
9. Operator (Jim Croce)
10. I'm Not in Love (Eric Stewart, Graham Gouldman)
11. Feels Like Home - featuring Bryan Adams (Randy Newman)
12. Don't Dream It's Over (Neil Finn)

- 2006: From This Moment On
- 2009: Quiet Nights
- 2012: Glad Rag Doll
- 2015: Wallflower

Live albums

- 2002: Live in Paris
- 2007: The Very Best of Diana Krall
- 2012: An Intimate Night

DVDs

- 2002: Live in Paris
- 2004: Live at the Montreal Jazz Festival
- 2009: Live in Rio

Spicuri sălăjene

GYÖRFI-DEÁK György

7. Alexa Pocol

Alexa Pocol (hu.: Pokol Elek) s-a născut la Lozna, în 1871, ca urmașul neamului de boierăși înnobilați în 1594 de către Sigismund Báthory. O legendă transmisă de Kádár József susține că inițial familia se numea Pikló și numele le-a fost dat de regele Matei Corvin. Din rândul lor s-a ridicat și notarul Dr. Ștefan Pocol, amintit de diferite documente de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Tatăl lui Alexa slujea ca țârcovnic în Letca, satul de pe celălalt mal al Someșului. Dacă acum între cele două localități se întinde un pod rutier suspendat, placat cu lespezi de beton armat, pe vremea aceea se circula cu podul plutitor. Dascălul și-a trimis băiatul să învețe carte, nu prea departe, că deja începuse să umbre „ghezășul”, la „Preparandia” din Gherla, iar apoi la Blaj. Ca tânăr învățător, în 1892 a înființat școala din Valea Borcutului (hu.: Borpatak) de lângă Baia Mare. Publicistul Dragoș Hojda ne povestește că la început i-a făcut curte unei fete de miner, principalul susținător financiar al unității de învățământ, dar, atunci când bărbatul a murit pe neașteptate, a luat-o de soție pe mama ei. Aceasta i-a încredințat administrarea averii moștenite.

Pe vremea împăratului Franz Joseph, a fost editat un fel de registru-catalog al tuturor minelor („băilor”), numit „Magyar bánya-kalauz”, cu o secțiune separată, dedicată jurisdicției baimărene. Au apărut opt volume, între 1881-1914. Numele lui Pocol apare încă în ghidul din 1896, în mai multe locuri. La sfârșitul secolului XIX, în Valea Borcutului existau mai multe exploatare de aur și argint, majoritatea proprietatea unor societăți pe acțiuni: S.M.A. (societatea minieră pe acțiuni) „Leopold” (director Oliver Turmann), S.M.A. „Maximilian” (director Tersánszky Jakab), S.M.A. „Sanislău” (director Hunteshager Ödön), S.M.A. „Gura Borzaș” (director Körösi Károly), S.M.A. „Háromtölgyes Gergely” (director Körösi Károly). Alexius Pokol apare ca împuternicit pe durată determinată (hu.: „ideiglenes meghatalmazott”) a S.M.A. „Iгнаțiu” (Borpataki Ignác bts.) Pe de altă parte, fostul învățător conducea și alte două „băi” din Tăuții de Jos: S.M.A. „Sigismund” și S.M.A. „Láposbányai Szent-János Tárnicza” (ro: „Târnița Sănioan din Băița Lăpușului”).

La început, prospecțiunile n-au dat rezultatele scontate. Legenda spune că soția lui ar fi visat locul unde se găsește vâna de metal prețios. În 1933, Alexa Pocol i-a acordat un interviu lui Alexandru Bogdan, reporterul

revistei „Realitatea ilustrată”, articol regăsit peste ani și citat în monografia scrisă de arhivistul Tökölyi Robert, unde a oferit o altă variantă:

„Într-o bună zi, disperat de atâta nenoroc, i-a chemat la sine pe lucrători și le-a spus:

- Măi băieți, eu nu mai am bani ca să continui lucrările. Nu vreau să vă fur munca voastră. Duceți-vă sănătoși, iată vă plătesc ce mi-ați lucrat până acum, și să vă dea Dumnezeu noroc.

Țăranii însă îl iubeau, fiindcă era, ca și acum, un om a cărui bunătate te cucerește îndată. Ei au refuzat să plece și au spus că renunță la salarii și că vor lucra înainte:

- Să mai lucrăm nițel boerule, că trebuie să găsim aur. Dumnezeu scoate întotdeauna aurul în calea omului bun...

Au convenit să mai lucreze o lună și într-o zi, șeful de lucrări veni agitat să-i spună că au dat peste aur. În adevăr, găsiseră în mină un bloc enorm de 75 de kilograme de aur curat”.

Din comoara găsită în adâncurile pământului maramureșean a fost făurită coroana reginei Maria.

Pe zidul castelului ridicat în apropierea minei, o placă neagră amintește că Nicolae Iorga a fost ospetit aici în noiembrie 1905, lucru adevărit în al doilea volum din „Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească”: „Apuc deci spre Valea Burcutului, care a căpătat însemnătate de când s-a găsit acolo vâna de aur ce a făcut din proprietarul român Pocol un mare bogătaş”. Împreună, în caleașca aurită trasă de patru cai, vor vizita și Șomcuta Mare.

Feericul atelaj era doar unul dintre capriciile noului Crassus și a dat apă la moară bărfelor: se povestește că înaintea trăsării mergea un car cu fân care „plomba” toate gropile drumului. Bașca proaspătul miliardar ar fi dorit să-și pardosească sala de bal cu galbeni imperiali, dar împăratul i-a cerut să pună monedele pe dungă, pentru ca lumea să nu-i calce nici figura, nici stema în picioare. Gura lumii e slobodă!

Precum spunea monografistul Lucian Petru Goja într-una dintre descrierile de drumetie: Pocol „a avut fler și șansă”.

Dar întocmai ca și în cazul clonării vietăților, pentru ca una singură să exemplifice succesul metodei a fost nevoie să fie sacrificate alte câteva zeci. Pe tărâmul vendeniilor poleite cu visul înavuțirii peste noapte, iluzia câte unui norocos se naște din durerea a sute sau mii de nenorociți. Aureola legendară creionată în jurul figurii castelanului din Valea Borcutului a atras și atenția

prozatorului Augustin Buzura. În articolul de An Nou 2013 din revista „Cultura”, intitulat „Cinismul istoriei”, scriitorul a înregistrat accidentul fatal care a curmat viețile a cinci oameni intrați în Gura Borzaș, fosta exploatare a lui Pocol, ca să fure fier vechi:

„În mină, Dumnezeu cu noi,/ Afară, lipsuri și nevoi”, spunea «Imnul minerilor». Aur și moarte – două cuvinte care, în acel perimetru, nu puteau fi despărțite”.

În „Țara de piatră”, Geo Bogza a relatat privațiunile și suferințele moșilor, oameni de la munte, cărora în zadar li s-au dat pământuri în Banat, s-au întors acasă pentru că simțeau că acolo, în câmpie, se usucă. În Apuseni - acolo unde podișul Ardealului se curmă brusc și belșugul de ape al Mureșului se izbește năuc de zidul arid al stâncilor crenelate cu brazi, acolo unde acum unii vor să macereze în sos de cianură puțină verdeață dată de Bunul Dumnezeu - un simplu fruct ca mărul devine o minunăție, un deliciu savurat ceremonios de o femeie din popor, nevastă de ceferist, amândoi călători la clasa a treia, tras de o mocăniță între Turda și Abrud. În același volum, reporterul povestește „Moartea lui Iacob Anisia”, text care a stat la baza cutremurătorului film făcut de Mircea Daneliuc în 1988. Tot despre un ghinionist vine vorba și aici, unul care a încercat să-și scurteze calea către casă cu ajutorul funicularului, dar era seara de Crăciun, și sistemul a fost oprit tocmai când omul se afla la mijlocul drumului...

Augustin Buzura reacționează la fel de sensibil în fața tragediei de la Valea Borcutului. În 27 decembrie 2012, trei bărbați au plecat să caute fiare ruginite în galeriile abandonate. Pentru că nu s-au întors, a doua zi alți doi au coborât în mină să-i caute. Niciunul n-a avut șansa să scape cu viață, acumulările de gaz nociv i-au secerat fără veste. Au rămas în urmă o văduvă cu șase copii, o fată care și-a pierdut tatăl și fratele, mai multe familii care nu avuseseră nici înainte mijloace de trai asigurate.

Despărțirea de cei dragi a avut loc la apus. Ortacii i-au petrecut pe ultimul drum pe cei amăgiți de „vălva băii”, mirajul dobândirii de averi fără efort. Augustin Buzura povestește:

„Nu știi de ce sau poate că așa mi s-a părut mie, înormântările aveau loc spre seară: fanfara minerilor, popa, sicriul, iar apoi văduva, foarte tânără, alături de numeroșii ei copii, urmați de cei ce nu peste mult aveau să fie însoțiți de aceeași fanfară a cărei tânguire a rămas probabil în memoria brazilor sădiți odată în curtea bisericii greco-catolice și a ruinelor fostului castel al celui ce le-a ridicat și a contribuit la dezvoltarea mineritului în zonă: Alexiu Pocol de Lozna Mare”.

Mica biserică ridicată între 1903-1904 a fost sfințită cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. Preotul paroh Nicolae-Adrian Buda a alcătuit o istorie a Casei Domnului, din care vom spicui câteva rânduri:

„Biserița a fost filie a mai multor parohii, dintre care amintim: Biserica «Adormirea Maicii Domnului»

din Baia Mare (fosta Catedrală de pe strada Baia Sprie), Biserica «Sfinții Apostoli Petru și Pavel» – Valea Roșie din Baia Mare, Biserica «Înălțarea Sfintei Cruci» din satul Săsar. În anul 1970, odată cu numirea preotului Gheorghe Bălan la acest altar, biserica primește statut de parohie. După câțiva ani preotul Liviu Ștefan este numit preot paroh, apoi din 1978 până în 1992 parohia este păstorită de un ilustru slujitor, părintele Vasile Borca. În timpul păstoririi sale, bisericii i s-a adăugat un pridvor, s-au adus multe îmbunătățiri interiorului bisericii, s-a construit o capelă mortuară aferentă cimitirului parohial și s-au început lucrările zidirii unei case parohiale, casă care a fost finalizată de părintele Augustin Onea, succesorul părintelui Vasile Borca, care a adus de asemenea multe îmbunătățiri bisericii și care din anul 1999 a înființat o nouă parohie, construind biserica cu hramul «Sfântul Mucenic Dimitrie». Ultimul preot paroh a fost părintele Roșca Adrian, preot care, la fel ca și predecesorii săi, a adus multe îmbunătățiri bisericii și a bunurilor imobile aferente parohiei, care din anul 2011 slujește la Biserica «Sfântul Gheorghe cel Nou» din București”.

Același hram l-a purtat atât școala confesională cât și biserica de zid ridicată mai apoi în Lozna. Vechea biserică de lemn, „Sfântul Dumitru”, a fost vizitată de Nicolae Iorga tot în 1905. Obișnuit cu iconistica bizantină clasică, cu lucrul ieșit din mâna și penelul profesioniștilor, istoricul a luat în răspăr pictura populară a unui meșter popular din Nicula: „Această zugrăveală unică are interes întru aceea că arată care pot fi ideile despre artă ale unei minți simple pe care n-a înrăurit-o nicio școală”.

Șapte ani mai târziu, în 23 august 1912, gazeta arădeană „Românul” anunța că în ziua de 28 pe stil nou (Sântă Mărie Mare în vechiul calendar iulian) va fi „Teatru și petrecere în Lozna Mare”. Un spor de sărbătoare era prilejuit de sfințirea noului lăcaș de învățământ din comună, acțiune festivă patronată de magnatul Alexa Pocol și bancherul Simeon Rusu. Programul cuprindea printre altele un recital de cântece populare („De-ai fi lele cum ți-i fala”), cupletul „Vestitul pantofar” interpretat de Gregoriu Pocol și o piesă „cu cântece colinzi, fluiet și frunză” dedicată nașterii Mântuitorului, scrisă de învățătorul Cornel Pop, „declamatorul” poeziei „Noi vrem pământ” de George Coșbuc. Veniturile „seratei teatrale” au fost destinate „sporirii bibliotecii populare înființate cu ocaziunea aceasta”.

Se poate ca bogătașul băimărean să fi revenit pe plaiurile natale și cu alte ocazii, neconsemnate în presa vremii. Credem că în timp vor apărea și alte episoade anecdotice din viața someșeanului devenit primar de Baia Mare și senator maramureșean în Parlamentul României. Alexa Pocol s-a născut și a copilărit aici. Pentru că „ab origine” este și o personalitate sălăjeană, solicităm să fie restituit „în integrum” istoriei Țării Silvaniei.

Centenar Arlette Coposu

Marin POP

Pe data de 5 mai 2015 s-au împlinit 100 de ani de la nașterea soției lui Corneliu Coposu, Arlette Marcovici, care a avut un destin tragic, trecând prin iadul închisorilor comuniste în cei mai frumoși ani ai vieții, la fel ca soțul său. Din nefericire, la ieșirea din închisoare a fost diagnosticată cu cancer și a decedat în decembrie 1966, la vârsta de 51 de ani. A fost alături de soțul său doar cinci ani, înainte de arestare și încă doi ani după eliberarea din temnițele comuniste.

În prezentul articol, pe baza informațiilor inedite descoperite în arhivele CNSAS și interviurilor realizate cu distinsse surori Flavia și Rodica Coposu, ne propunem să scoatem în evidență câteva aspecte din viața și activitatea uneia dintre miile de femei-martir, care au suferit ani grei de temniță comunistă. Foarte multe dintre ele au sfârșit în închisori sau la puțin timp după eliberare, cum este și cazul Arlettei Coposu.

După tată, Arlette provenea dintr-o familie de sârbi românizați, iar după mamă dintr-o familie de origine franco-elvețiană.

Generalul Ioan Marcovici și Jeanna Huser au avut trei fete: Arlette, născută la 5 mai 1915 și decedată la 27 decembrie 1966, France, născută la 2 septembrie 1917 și decedată la 20 aprilie 1958, la închisoarea Văcărești și Antoinette, născută la 12 septembrie 1922 și decedată la 28 ianuarie 2000.

Arlette mai avea și o soră vitregă, Odette, fiica generalului Marcovici din prima căsătorie (**referitor la istoricul familiei din care provenea Arlette, vezi Marin Pop, „Ultima scrisoare a Arlettei Coposu”, în Caiete Silvane nr. 119, decembrie 2014, pp. 43-46**).

Arlette Coposu a urmat studiile liceale și Institutul la Chișinău, unde au locuit până la pensionarea tatălui său, care a plecat voluntar în armata română în noua provincie istorică alipită la țara mamă.

De sărbătorile Paștilor, în anul 1941, la Constanța, unde Iuliu Maniu mergea la odihnă, Corneliu Coposu o cunoaște pe Arlette Marcovici. A fost dragoste la prima vedere. Ei se vor căsători pe data de 24 octombrie 1942, fiind împreună doar cinci ani, până la arestarea lui Corneliu Coposu.

Flavia Coposu povestește despre nunta fratelui său și personalitățile politice marcante care au participat la acest eveniment important din viața lui Corneliu Coposu: „A fost Maniu, o fost Mihai Popovici, o fost Ghiță Pop, nenea Ilie Lazăr, Ghilezan, Leucuția”.

Arlette și Corneliu Coposu în puținul timp rămas după eliberarea din închisoare

Ca nași i-au avut pe Odette, sora mai mare a Arlettei și soțul acesteia, Mircea Balaban, care era actor.

Până în anul 1944, Corneliu Coposu și Arlette au locuit într-un apartament pe strada Victor Eftimiu, care a fost bombardat, după care s-au mutat în strada Șoseaua Jianu, nr. 72, de unde Arlette a fost dată afară chiar a doua zi după arestarea soțului său: „El a stat pe Șoseaua Jianu 72, unde un prieten i-o dat garsoniera asta. Era o garsonieră dublă, că el a avut un apartament la Victor Eftimiu, la Cișmigiu, care l-a bombardat în 44”.

După arestarea lui Corneliu Coposu, Arlette s-a refugiat la soacra și cumnatele sale: „Și a doua zi, spune Flavia Coposu, pe ziua de 15 dimineața, au venit la Arlette acasă și-au dat-o afară. Au lăsat-o să-și ia o valiză cu lucruri strict personale: cămașă, papuci și o pereche de pantofi și gata. (...) Și restul tot ce o avut o rămas acolo: haine, îmbrăcăminte, lenjerie, veselă, tot, tot, tot”.

Dintr-un document înaintat de către Inspectoratul de Siguranță al Capitalei către Direcția Generală a Siguranței Statului pe data de 11 august 1948, reiese că Arlette Coposu era urmărită după arestarea soțului său. Iată ce se spune, printre altele, în document: „La ordinul Dvs. nr. 27935 din 30 VII 948, cu privire la soțiile lui Corneliu Coposu și a lui Kendell, consul englez, avem onoarea a raporta următoarele:

Coposu Arlette este născută în Constanța, la 1915, de cetățenie română, de religie catolică, posedând buletinul populației nr. 745/944. (...)

În prezent, susnumita locuiește cu întreaga familie Coposu, compusă din: Cornelia, Flavia, Doina,

Rodica, Tudoreanu Elena (era prietenă cu Cornelia, bolnavă și nu avea unde locui – n.n.) și Bărnățiu Elena (mătușă – n.n.) (Au uitat-o pe mama lui Corneliu Coposu – Aurelia – n.n.).

Într-adevăr, susnumita are argintăria dusă la soția consulului englez Kendell Milly, din Bd. Generalismul Stalin nr. 72, care însă până în prezent nu a fost vândută.

Coposu Arlette în prezent merge foarte rar pe la Kendell Milly, deoarece aceasta se pregătește să părăsească țara.

Coposu Arlette are atitudine antidemocratică”.

Din document și din informațiile primite de la Flavia și Rodica Coposu reiese situația disperată în care a ajuns familia după arestarea lui Corneliu Coposu și instaurarea regimului comunist. Pensia mamei sale a fost tăiată, iar Arlette și Cornelia nu aveau niciun venit. Trăiau doar din bursele Flaviei, care era studentă, și ale Rodicăi, care era încă elevă de liceu. În aceste condiții, încercau să vândă la prețuri modice unele obiecte de valoare pe care le aveau în casă, efectiv pentru a supraviețui.

Arlette a locuit la familia soțului său până în momentul arestării, în anul 1950, moment de care surorile Coposu își aduc aminte cu lux de amănunte: „O stat la noi până o arestat-o... da. Păi n-o avut unde sta (...) Au arestat-o de la noi din casă. O venit și o luat-o. Da”. Cei care au arestat-o erau îmbrăcați în civil: „Păi civili umblau... sigur. Și atunci o înconjurat casa de jur împrejur. Și o zi și o noapte o stat. Și pe toți care o venit la noi i-a înhățat... Cei care nu știau... Și mi-aduc aminte că io venisem de la Constanța. Eu lucram la Constanța atunci și venisem... Și pe ea o arestaseră deja. Și a doua zi trebuia să mă întorc. Și ei o vrut să-mi ia buletinul și i-am spus că îi rog să nu mi-l ia pentru că mă întorc la Constanța. Și ei o zis că mai rămâne de văzut dacă vă întoarceți. Și i-am spus: «- Am tren mâine dimineață la ora 7». «- Vom hotări» zice. «- La 6 veniți cu hârtie, cu buletinul». Și o venit și m-o pândit până în gară să vadă dacă plec la Constanța”.

În aceeași zi au arestat-o și pe France, sora Arlettei. Motivul arestării era un pretext, fiind acuzate de spionaj pentru Legația Franței, unde ele lucrau. Rodica Coposu își aduce aminte că era ziua de 13 iunie 1950 când au arestat-o pe Arlette: „Pe ziua de 13 iunie 1950, că era ziua Sfântului Anton. Că eu am venit de la Sfântul Anton de la biserică. (...) O venit dimineața și o făcut percheziție în casă... când am venit noi de la biserică au venit ăia și au făcut o percheziție. (...) Și au venit o mulțime de lume atunci la noi. Vagonel a venit, a venit nu mai știu... mai mulți”.

„Păi pe unii i-o oprit Angela să nu vină că vecina de vis-à-vis o văzut mașina Securității și le-a spus să nu mai vină. Că toți a trebuit să dea declarație. Că n-o să spună la nime ce-o văzut. Da. Și atunci au făcut o percheziție teribilă în casă și după aia, după ce o plecat Securitatea o deschis sertarele la bufetul ăla (arată

Arlette și sora sa France decedată în închisoare

spre buffet – n.n.) și acolo (erau –n.n.) întinse cât de mare îi sertaru: «Vă rugăm treceți Prutul, înfrângeți dușmanii de la Răsărit». Mama săraca o încremenit. Cum n-o văzut-o? (...) Ce zicea (dacă o aflau –n.n)... că suntem fasciști. Și de atunci sora-mea o rupt tot ce venea: scrisoare, hârtie, tot, tot, tot. Tot rupea și arunca la gunoi”.

Arlette Coposu a trecut prin iadul închisorilor comuniste, la fel ca soțul său, până în anul 1964, când a fost eliberată. Torturile fizice și psihice ale închisorilor comuniste au doborât-o pe sora sa France, la 20 aprilie 1958, în închisoarea de la Văcărești.

Pe data de 16 aprilie 1964, informatorul cu nume de cod „Bihoreanul” a fost acasă la familia Coposu și spune că „s-a manifestat o bucurie din partea tuturor în legătură cu eliberarea lui Harlette, care nici nu le venea să creadă că este în mijlocul familiei”. Spuneau „sursei” că ar fi fericiți să-l vadă acasă și pe Corneliu, „fapt ce-l spuneau aflând că au venit și alții ca de exemplu Virgil Solomon”. A doua seară, cu ocazia unui cadou făcut de informator, printre altele, Arlette i-a spus că a vorbit de două ori cu soțul său la telefon și, „cu tot pesimismul lui”, de data aceasta speră să vină și el acasă.

Pe data de 18 aprilie 1964, o altă „sursă” a vizitat familia Coposu. Era prezentă toată familia și Arlette, proaspăt eliberată din detenție. „Sursa” a stat de vorbă mai mult cu Aurelia Coposu și cu Rodica, de la care a aflat cum a sosit Arlette acasă. De asemenea, „izolat și aparte” a aflat că nu mai avea niciun obiect de îmbrăcăminte și că se gândeau cum să strânteze o rochie de la una dintre surorile Coposu, „ca să aibă cu ce o îmbrăca”. Arlette era încă în stare de șoc după

ani grei de închisoare, stătea retrasă „și se exprimă că nu vrea să risipească bani pentru ea”. Familia îl anunțase pe Corneliu Coposu de sosirea soției sale, acesta exprimându-și dorința, printr-o telegramă, de a o revedea cât mai curând.

Arlette a sosit acasă din detenție pe data de 17 aprilie 1964, iar pe data de 19 aprilie își sună soțul, care se afla încă în Domiciliu Obligatoriu. Îi spune că și-a programat să se ducă în zilele următoare la el, că va duce hârtiile pentru buletin și speră ca într-o zi sau două să se rezolve. Corneliu Coposu o sfătuiește să se ducă la Direcția Generală de Miliție cu un memoriu, prin care să arate că e bucureșteancă, să noteze adresa unde a locuit și să ceară o repartizare pentru locuință. Mai erau încă 26 de persoane în Domiciliul Obligatoriu și sperau să fie eliberați cât mai curând. Cu emoție deosebită erau așteptați acasă de familii, după cum reiese din convorbirile telefonice înregistrate de Securitate. Într-o astfel de discuție, mama lui Camil Demetrescu îi spunea Flaviei Coposu-Bălescu următoarele: „Așa că și eu sunt atât de emoționată și nici nu mai mă mișc de acasă”. Flavia Coposu îi răspunde: „Păi nici noi, tot timpul stă cineva de gardă”.

De Sfântul Gheorghe, pe 23 aprilie, Corneliu Coposu îi telefonează soției. Află de la Arlette că nu primise încă actul de identitate și nu putea veni la el.

Corneliu Coposu ajunge acasă, la București, în seara zilei de 27 aprilie 1964, împreună cu sora sa Doina, care fusese plecată într-o delegație de două zile la Brăila și l-a vizitat în Domiciliul Obligatoriu din Valea Călmățui. „Bobîță”, adică Doina o sună pe mama ei să pregătească un tort pentru a sărbători evenimentul. Pe data de 28 aprilie era și ziua ei de naștere.

Vremurile erau grele, iar foștii deținuți politici marginalizați. Au reușit, cu greu, să le fie eliberate buletine de identitate, fiind primiți în casa deja arhiplină de mama lui Corneliu Coposu. Au încercat, apoi, să-și găsească o slujbă din care să se întrețină. Arlette a reușit în cele din urmă să se angajeze ca soră de caritate la un spital din București. Aflăm acest lucru de la un alt informator cu nume de cod „Ardeleanu”, care spune că s-a întâlnit cu Corneliu Coposu pe data de 26 ianuarie 1966 și că „se plânge că are un serviciu foarte obositor”. El lucra pe un șantier de construcții, unde avea un program de muncă infernal.

Cu toate acestea, au încercat să se adapteze noii epoci, să meargă la cinematograful, petreceri, excursii etc., alături de familie, rudeni și prieteni, dintre care mulți au fost racolați, sub diferite presiuni, să devină informatorii Securității.

Starea de spirit a lui Corneliu Coposu și a Arlettei după eliberarea din închisoare și problemele deosebite cu care se confruntau sunt surprinse de către un informator, pe care îl vizitează în ziua de 9 mai 1964: „Acum doresc să-mi fac un mic rost – spune Corneliu Coposu informatorului -, dacă astfel de exprimare nu e o ironie. Vreau să lucrez. Dorința de a lucra, după 15

ani de pasivitate, hărțuiești, mizerii și toate celelalte, e explicabilă.

La canal m-am recalificat. Sunt zugrav și zidar.

La nevoie, sunt gata să fac una din aceste meserii. În orice caz nu mai vreau să fiu avocat sau *jure* la întreprinderi, nu vreau să fiu nici funcționar, în orice caz nu mă bag în nici o funcție care comportă răspunderi, care mă poate duce la alte buclucuri.

Sunt obosit și m-am săturat de visuri și pericole.

E timpul poate să și trăiesc puținel. Sunt un om care n-am trăit. Am plecat în pușcărie când aveam 33 de ani, m-am întors în București la 50 de ani.

Aflasem că Arlette a murit. Așa se spunea prin pușcărie.

În realitate, murise sora sa, Rose-France, care era o fată admirabilă, dar ea e aceea care a fost *folosită în orb* de un nemernic de la Legația Franței și a atras-o implicit și pe Arlette care nu avea decât vina de a fi soția mea. (...)

N-am intenția să plec în străinătate. Nu fiindcă n-am la cine trage și cui mă adresa, ci pentru că nu vreau să-mi părăsesc mama, care e bătrână și a suferit atâta și nici surorile mele care s-au purtat atât de bine. (...)

Am însă înainte de toate de aranjat o serie de chestiuni presante: buletinul, slujba și casa. Locuiesc la ai mei, care stau îngrămădiți unii peste alții, adică șase persoane (mama, surorile și un cumnat) în două încăperi. Peste ei am venit și eu și Arlette. Suntem deci opt persoane. Mi s-a promis că mi se dă locuință, probabil o cameră. Asta e deocamdată lucrul principal.

Întâlnirea cu Arlette care a sosit de două săptămâni a fost emoționantă. Arată mult mai prost ca mine și e probabil foarte bolnavă. Deocamdată suntem fericiți că ne-am regăsit”.

A doua zi, Corneliu Coposu și soția sa îl vizitează pe fruntașul național-țărănist Mihai Popovici, unde este prezent și informatorul care a dat nota de mai sus. Iată ce spune despre Arlette Coposu și intențiile ei de viitor: „Arlette e foarte schimbată. Nu mai păstrează din farmecul ei, e foarte slabă, are obrazul veștejit. E însă tot atât de vioaie. Vrea să lase impresia că e resemnată și totul e în mâna sorții. **Prin moartea surorii, a tatălui și a celorlalți, ne-am plătit tributul nostru. Acum vreau să lucrez undeva. Vreau să-l ajut pe PUIU (COPOSU) să-și refacă viața, adică vreau să ne refacem viața. Nu-mi fac iluzii, mă mulțumesc cu puțin. Poate e și vârsta. PUIU citește mult, mai ales literatură, pasiunea lui. Vrea să se pună la curent. Eu citesc mult mai puțin, sunt încă foarte obosită (s.n.)”.**

Nici nu au reușit bine să se adapteze vremurilor și să-și trăiască puțin viața în libertate că încercările grele revin, din nou, peste familie, Corneliu Coposu și soția sa Arlette având grave probleme de sănătate. Pe data de 15 aprilie 1966, sursa „Marian Nicolae” s-a dus în vizită la familia Coposu. A constatat că toți

erau bolnavi de gripă. „Grija cea mai mare - spune el - este însă purtată de Cornel care, cam în jurul datei de 5-7 IV a fost foarte rău bolnav și a avut un atac de inimă în cursul nopții. A încercat să se scoale din pat și a căzut jos leșinat, încât familia a crezut că a murit. De atunci nu se mai simte bine și a slăbit mult, având și amețeli din când în când”. A fost îngrijit de medicul Doina Ștefănescu, prieten de familie și a stat internat în spital două săptămâni. Conform sursei a avut un spasm vascular arterial la picior și tensiune arterială de 27. Era, probabil, o sechelă a greilor ani de închisoare și a eforturilor de la locul de muncă. De asemenea, spune că nici Arlette nu se simțea bine și că „are mereu dureri de ficat și o infecție la stomac”. Din păcate, Arlette avea deja cancer.

Informatorul cu nume de cod „Poiană” are o întâlnire cu Corneliu Coposu pe data de 2 august 1966. Îi spune informatorului că a avut foarte mult de lucru și că soția sa, Arlette, era grav bolnavă, fiind diagnosticată cu cancer, care era pe cale să se generalizeze. Făcea tratamente cu izotopi, dar din păcate fără niciun rezultat. „Este foarte necăjit - spune informatorul - și nu are poftă de nimic. Vede că nu poate să-i ajute cu nimic soției”. De asemenea, îi spune că sora sa Flavia a primit locuință, că de curând a primit și sora mai mică, Rodica, la care urma să se mute mama sa și el să rămână în locuința de pe Dudești, dar „nu-l bucură aceste lucruri din cauza bolii soției sale”.

Despre boala necruțătoare a soției sale amintește un alt informator marșrutizat pe lângă Corneliu Coposu, cu nume de cod „Bucurescu Ion”, pe data de 25 august. El spune că s-a întâlnit cu Corneliu Coposu și acesta i-a spus că soția sa se afla internată la Spitalul Floreasca, fiind diagnosticată cu cancer la ficat: „Este în mod sigur a spus acesta (Corneliu Coposu - n.n.) că boala este consecința marilor suferințe îndurate în greii ani de detențiune, ea fiind condamnată în 1949 la muncă silnică pe viață de Tribunalul Militar București pentru spionaj în favoarea Legației Franței. A scris recent la Berna unei vere a soției care era farmacistă acolo și i s-au trimis medicamente noi pentru această boală. El însă o consideră condamnată și așteaptă din zi în zi s-o piardă”.

Noi informații despre evoluția bolii necruțătoare de care suferea Arlette află de la delatorul „Marian Nicolae”, care a vizitat familia Coposu la începutul lunii octombrie 1966 și a găsit-o acasă doar pe Aurelia Coposu. Întrebată fiind ce fac, ea a răspuns că „ar face bine dacă nora ei Arlette nu ar fi bolnavă”. A continuat spunând că un timp boala ei s-a ameliorat, iar de vreo săptămână s-a agravat din nou și se umflă la stomac. Datorită acestui fapt, fiul său, Corneliu, era foarte deprimat și obosit, deoarece avea și mult de lucru, întorcându-se acasă de la serviciu numai seara. A mai spus că Tuți (Cornelia) a fost și ea bolnavă și că din cauza aceasta, deși Rodica a primit apartament, nu au reușit să se mute. A încheiat

spunând că în condițiile date ea nici nu putea merge în noul apartament și să-și lase fiul singur cu soția grav bolnavă. În acel an, niciun membru al familiei nu și-a luat concediu de odihnă din cauza bolii lui Arlette, pentru a-i fi aproape.

Arlette a trecut la cele veșnice în ziua de 27 decembrie 1966, la vârsta de 51 de ani. În ziua de miercuri, 28 decembrie, sursa „Bihoreanu” a primit telefon de la Lupu Ion, care l-a înștiințat de moartea soției lui Corneliu Coposu și că înmormântarea urma să aibă loc joi, 29 decembrie, orele 15,30, la cimitirul Bellu-catolic.

Sursa s-a dus la înmormântare, unde i-a întâlnit, printre alții, pe Iustin Ilieșiu, Dănilă Pop, Victor Anca, Virgil Solomon, generalul Barbu, Ștefan Petcu, Roșu, cumnat cu Petcu, Ghiță Cosman, Anton Ionel Mureșanu, Vasile Bourceanu și Licinius Faina.

Așadar, după eliberarea din închisoare, în 1964, Arlette și Corneliu Coposu au mai fost doar doi ani împreună. În urma traumelor suferite în închisoare, Arlette s-a prăpădit. Cei mai frumoși ani ai vieții i-au petrecut în închisorile comuniste și nu au reușit, din păcate, să lase niciun urmaș. Au intrat în închisoare când aveau 32-33 de ani și au ieșit la 50 de ani.

După moartea soției sale, Corneliu Coposu nu s-a recăsătorit și a locuit împreună cu mama și surorile sale pe strada Mămulari nr. 19.

La împlinirea unui centenar de la nașterea Arlettei Coposu, aducem și noi un pios omagiu memoriei ei și a tuturor martirilor închisorilor comuniste.

Bibliografie

Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, *Fond Informativ*, dos. I. 5.062, vol. 1, 2 și 4; *Fond Penal*, dos. P. 16.829, vol. 6.

Interviuri cu Flavia și Rodica Coposu, realizate în decembrie 2009 și februarie 2010.

Informații primite de la Cristian Fulger, nepotul Arlettei Coposu (fiul surorii sale, Antoinette), stabilit în Germania.

Tudor Călin Zarojanu, *Viața lui Corneliu Coposu cu documente din arhivele fostei Securități*, ediția a II-a, revăzută și completată, Edit. Mașina de scris, București, 2005.

Marin Pop, *Monografia familiei Coposu. Între istorie și memorie*, Edit. Caiete Silvane, Zalău, 2014.

Filmografiile Simonei

Incendies

Simona ARDELEAN

Uite un film despre care nu știu cum să scriu. Poate pentru că la finalul vizionării sale am simțit, din pricina încărcăturii emoționale uriașe, un fel de pustiire interioară. Poate pentru că ceea ce scriu ar părea exagerat, în absența vizionării propriu-zise. Poate pentru că e dificil să relatezi cum, rând pe rând, ai simțit tristețe, curiozitate, repulsie, groază, frustrare, duioșie ca într-un carusel de sentimente, cu variații dinamice.

Imaginea caruselului ar fi singura circumscrisere pe care aș reuși să o fac filmului. Carusel pentru că totul începe cu citirea unui testament care nu are menirea de a împlânzi viitorul, ci de a zgudui un trecut. Pentru că, deși act concludiv, testamentul citit are mai degrabă rol de certificat de naștere pentru cei doi frați gemeni care află că mama lor le lasă spre rezolvare câteva piese ale unui puzzle biografic. Care află că viața mamei lor, o libaneză refugiată în Canada este, în fond, o imensă necunoscută într-o ecuație pe care n-o înțeleg și pe care Simon (Maxim Gaudette), fratele, nici măcar nu vrea s-o descifreze. Moartea nu este niciodată sfârșitul poveștii, afirmă notarul (Rémy Girard). Pentru că ea lasă urme, iar pe aceste urme, sora, Jeanne (Mélima Désormeaux-Poulin), pasionată de studiul matematicilor pure, va merge.

Tehnica narativă pe care filmul se bazează e analepsa. Episoade din trecutul mamei, Nawal Marwan (magistral interpretată de Lubna Azabal) se inserează în parcursul fiicei dezvăluind uneori, înainte ca aceasta să afle, parcă anume pentru ochii spectatorilor, fragmente de existență. Jocul e dublu: biografia mamei este pentru fiică, păcloasă, nostalgică, aproape absurdă. Pentru privitor/spectator aceeași biografie

se prezintă în fâșii opace ca niște revelații subite pe care, câteva secunde mai târziu, le va prinde din urmă și fiica, ca într-o vânătoare primitivă în care trebuie să te apleci și să adulmeci cu toate simțurile activate - urmele. Parcursul caruselului e mereu înapoi și nu înainte pentru că revine în punctul inițial al buclei temporale în care pare că este prins. În egală măsură, lumea se vede crudă și nedreaptă, însetată de răzbunare prin ochii mamei care își re trăiește pentru noi, la nivelul memorării, tinerețea în momentul în care, undeva la o piscină, suferă un atac care o paralizează mental. Abia în ultima scenă vom afla cauza, fiindcă filmul cultivă suspansul. A nu ști este în film o stare de fapt. Scenele se petrec undeva în sudul Libanului, dar nimic nu certifică acest lucru. Orașele amintite, Daresh și Deressa, sunt orașe ficționale. Atmosfera e una care se potrivește întregului Orient Mijlociu: conflicte religioase, războaie civile, clădiri incendiate, violență, stânci golașe și arbori solitari, case pitice de piatră, mult soare și legi ancestrale. Liniștea drumurilor albe și prăfoase e tulburată de greierii înserării și apoi, în frânturi, de sunetul mitralierelor furioase. Nawal asistă la incendierea unui autobuz din care se salvează arătând crucea ce-i dovedește apartenența religioasă, dar ucide apoi, cu sânge rece, răzbu-nând prezumtiva moarte a unui fiu de care a fost despărțită la naștere, un comandant de poliție în casa căruia se infiltrează jucând rolul unei profesoare de franceză. Nawal e prizoniera 72, e femeia care cântă, e femeia torturată de neînduratul Abou Tareq, e mama, e disperarea, e viața care a fost golită de toți cei din jur, e iubita care-și vede ucisă dragostea, e mâna care ucide și e inima care

iertă.

M-am întrebat pe parcursul filmului de ce Nawal nu le-a dezvăluit totul copiilor săi și de ce i-a trimis pe fiecare înapoi pentru a-și căuta tatăl și fratele, dar am înțeles apoi că astfel de lucruri nu se pot spune, nu se pot comunica. De aceea, de câte ori drumul fiicei căreia i se alătură la un moment dat sceptic fratele se oprește revelatoriu, singurele reacții posibile sunt lacrimile însingurate și mușenia căderii într-o nesfârșită fântână interioară. De aceea nu pot relata aici conținutul filmului. El trebuie văzut neapărat pentru că este într-adevăr o reușită regizorală. Nu întâmplător a fost nominalizat la Oscar pentru cel mai bun film străin și a câștigat, pe bună dreptate, la Festivalul de film Adelaide în 2011 premiul pentru cel mai bun film, în 2012 premiul Asociației criticilor australieni pentru cel mai bun film internațional, Premiul Asociației criticilor de film de la Boston, Phoenix, Toronto, Rotterdam și Chicago pentru cel mai bun film străin, premiul César în Franța, premiul Genie în 2011, Jutra în 2012, pe cel al Festivalului internațional Palm Springs și Varșovia.

Și fiindcă nu știu cum să scriu despre un astfel de film, nu-mi rămâne decât să caut avidă și alte filme ale regizorului Denis Villeneuve.

Primăvara Poeziei XV

A Költészet Tavasz (II)*

SIMONE GYÖRFI

Elveszek benned.
 Nap, nap után.
 A jól ismert határok végtelenbe
 vesznek.
 Szememet
 szaggatja a szép
 míg visszapergeti
 ama legelső percet.
 Mikor megláttalak.
 És felismertelek.
 Úgy hittem,
 zöldfülű koromban,
 hogy az élet amolyan
 kifutópályaféle.
 Hosszú. Egyenes. Keskeny.
 Honnan tudhattam volna,
 hogy a lelkekben őrizgetett kertek
 tavaszoként mind rügybe szökkennek,
 és minden várva várja
 hogy önmagát nap felé tárja.
 Napod vagyok.
 Napom vagy.
 Színcsónaként özönlik
 virágfonatok kavalkádja.
 Rejtett ösvények, repkény, füvek,
 szelíd hajnalkák és bazsalikom,
 morcos-puhán gyönyörűségesek.
 Mára már látlak téged.
 Elveszek benned.
 A felismerés nap, mint nap belémrobban.
 Elveszödöm
 illattmámos lugasokban,
 játékos forgószelek között,
 tajtékzó nyári viharokban.
 A határok lassan egybefolynak,
 kitöltik egymást, míg egymásba vesznek.
 Delet éj követ. Napokból delek lesznek.
 Belémdereng
 e végtelen körforgás
 lassú felismerése.
 Elveszek.
 Benned.

Mă pierd în tine.
 Zi de zi.
 Știute de demult, hotarele se-ntind

în necuprins.
 Ochiul rănit
 de mult prea multă frumusețe
 se-ntoarce iar și iar
 la clipa cea dintâi.
 Când te-am privit.
 Când te-am văzut.
 Cândva, credul și tânăr,
 eu mi-am închipuit
 că viața nu-i decât
 o pistă de aterizare.
 Lungă. Îngustă. Dreaptă.
 N-am știut
 să văd grădinile din suflet
 cum cresc, de primăveri îngreunate,
 cum mugurii se umflă-n așteptare
 și cum spre soare toate se rotesc.
 Ți-s soare eu.
 Mi-ești soare.
 Flori făr` de număr se-mpletesc
 într-o orgie de culoare.
 Poteci ascunse, cu iederi curgând,
 zorele blânde, ierburi, busuioc,
 în tandră și țâfnoasă desfătare.
 Eu, azi, te văd.
 Mă pierd în tine.
 Cunoașterea survine, zi de zi.
 Mă pierd
 pe-aleile ornate cu miresme
 printre tornade scurte de lumini
 furtuni de vară și-adieri caline.
 Hotarele sunt tot mai diluate,
 se-ntrepătrund, se completează.
 Amiază. Noapte. Zi. Amiază.
 La nesfârșit. Mă înfior
 de tainica-mi descoperire.
 Cunoașterea, încet, survine.

Zi după zi.
Mă pierd. În tine.

Eu farmecele pot să le dizolv, de vrei.
Dulcele maslu de-ai dori, mereu, să mi-l oferi.

HALMOSI SÁNDOR

Lao-Ce szenvedélye

Tudod jól. Messze vagy,
s ettől még elviselhetetlenebb a közelséged.
Tudnod kell tudnunk egymásról,
hosszú lépésekben,
hosszúhallgatások között.
Csak egyszer, csak egy délutánig lennél még,
csak egy órára, egy napra a büszke menyasszonyom,
ki megtalálta társát, engem.
Ez nem szerelmes vers.
Nevemen szólítasz, hosszasan sorolod bűneimet, a
sok mulasztást, és megtisztulsz.
Kimondod végre, hogy vagy, aki vagy.
Isten, az én asszonyom.

Sokat dolgozunk abban az órában,
azon a hétköznapi napon.
Alig vagyunk együtt.
Erős kézzel küldelek el dolgozdra,
s ha visszajössz, úgy döntesz le lábamról, mint
kislányom, ha meglát, és nevetve felém rohan.
Talán fel is ismerlek,
és emlékszem mindenre, amit nem mondtál el.
Ha akarod, leveszem rólad a rontást.
Ha szeretnéd, add fel mindig az utolsó édes kenetet.

Patima lui Lao Tzi

Știi bine. Te-ai îndepărtat,
și-i astfel, tot mai grea, apropierea.
Despre noi doi ar trebui să știm,
măcar în general
și între lungi tăceri.
De-ai fi încă o dată, doar pentru o după-amiază,
pentru o oră doar, pentru o zi
mândra-mi mireasă,
când m-ai găsit pe mine drept pereche.
Nu-i un poem de dragoste acesta.
Mă chemi pe nume, înșirând o listă de păcate,
greșeli, omisiuni - și te purifici.
Ești cel care ești, spui în sfârșit.
Doamne, femeia mea.

Atâtea-s de făcut în ora aceea,
în ziua aceea, prin și în cotidian.
De-abia mai suntem împreună.
Ferm, te trimit spre munca ta
și, când te-ntorci, tu mă dărâmi
aidoma fetiței noastre, când să mă-ntâmpine, aleargă.
Aș putea să te recunosc
și îmi aduc aminte de tot ce nu mi-ai spus.

DANIEL HOBLEA

Ei

Ei au de făcut de dres
dresorii cu botniță
pe ochi
ei te învață te ceartă
dezînvățații
nu așa pe aici nu așa pe acolo
ei nu au timp
sunt ocupați așa
cu drămuirea iluziei
ei strâmbă din nas se supără
ei dorm cu adevărat
cu minciuni cu tot
toate dorm în ei
ei îți spun ce să vorbești
când să taci ce să faci
cum să faci
ei paznicii măsurii perfecte
ei.

Ōk

Tenniük kell venniük kell
a szemükön szájkosaras
szelidítőknek
tanítanak megfeddnek
a ki-tanultak
így sem jó úgy sem jó
időjük nincs soha
annyira elfoglaltak
a káprázatkiméréssel
csúrik-csavarják megharagszanak
igazából alusznak
hazugságukkal együtt
bensőjük alvatag
kiírják neked, hogy mit mondj
mikor hallgass mit tegyél
és hogy tegyed
a tökéletes hangyaboly órei
ők.

DINA HORVATH

hai-hui (prietenilor)

nu mai este timp pentru
poemele lungi
istoria se face din mers

cu un scuipat
 cu un brânci
 cu o înjurătură
 (voi știți despre cine vorbesc,
 dar nu-i vom face pe diavoli celebri!)
 de aceea preferăm
 în afara istoriei
 hai-hui prin pașunile soarelui
 unde uneori
 un gest scurt
 ca o fulgerare de sabie
 deschide cerurile vijelios
 și la fel de iute le înfloreste.

nouă ne-ajunge!

tétova
 (barátainnak)

eljárt már az idő a
 hosszú versek felett
 a történelem menet közben épül
 köpetenként
 lökdösődve
 káromkodással
 (tudjátok ti, kiről van itt szó,
 a sátánt nem fogjuk mi reklámozni!)
 épp azért szívesebben
 történésből kiesve
 napocska legelőjén látsz tekeregni engem
 hol néha
 egy röpke mozdulat
 mintegy kardvillanásban
 viharosan szétszeli az eget
 s virágokba borítja szintolyan sebesen.

nekünk ez minden!

HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN

Depthroat

nekem az égvilágon nem fáj semmi
 és nem én vagyok az akire vártál
 amit te játszol azt én már ismerem
 csak nem beszélek róla de ha kell
 majd lenyomom a torkodon és tudom
 hogy szeretni fogod a telet is a szúrós
 jeget a robbanást a testben az égben
 mint egy meghurcolt vásznon a táj
 vihar utáni csendben visszasimul
 hozzám megindul az ősz a fű a fák
 és vasárnapra megint virágzás már
 megint kiöltöztél nekem újvilág
 ahogy fájsz kacsintasz ahogy ellöksz

visszanézel és már megint reggel
 este szerelmes disszonanciáim
 feszülő húr ideg harisnya út
 meg a szokásos *lejt*motívumok
 fel és alá a lélek sötétebb oldalán
 amikor beléd lát a kulcslyukon át
 az apád aki simogatott és felpofozott
 ahogy a tűz a víz előrenyomul hátrál
 pusztít és épít meghasonul helyreáll
 és a torokban a szív ahogy beáll
 a hanghalál és visszaöklendezi
 a gépfegyverek ropogását
 a lemetszett eleganciát
 a vérfarkasok bőrén
 a rózsakarcolást

Depthroat

nimica nu mă doare-n lumea asta
 și nu sunt eu cel așteptat de tine
 iar jocurile tale eu le cunosc de mult
 le trec doar sub tăcere dar oricând
 să i le-ndes pe gât în jos eu pot și știu
 că vei iubi și iarna dar și gheața ce rănește
 în trup unda de șoc ori chiar
 pe cer ca pe o pânză schingiuită când
 după urgie peisajul de mine se lipește iar
 se-opintește toamna pomii iarba
 duminica e-n floare dintr-odată și
 iar te gătești e un tărâm virgin
 cum dori în mine tu, ocheade toată
 cum mă respingi și te întorci și iar
 smintite disonanțe ziua noaptea
 coardă întinsă nervi ciorapi și drum
 pe lângă laitmotivele obișnuite
 prin neguri sufletești în jos în sus
 când tatăl care-odat` te altoia dar
 te și alina privește acum prin tine ca prin gaura de
 chei cum foc și apă se preling atacă se retragucid
 zidesc se reînnoiesc cu sufletul la gură cum subit
 sunetul moare vomitând
 ropotul mitralierelor
 ciuntita eleganță a spinilor
 de trandafir pe piei
 de vârcolac urma
 de zgâriat

KISS LEHEL

Altató

Édesanyád haja
 ezer föléd hajló fűzfaág.
 Édesanyád szeme
 kéklő égbe vésző vadkacsák.

Édesanyád szája
szellő, tente-tentét suttogó.
Édesanyád öle
bárka, mézillatú, lágy hajó.

Édesanyád álma
fehér s magas, mint az Ararát.
Édesanyád szíve
hold, min csönd-karaván halad át.
Édesanyád lelke
álmod, békéd őrzőangyala.
Édesanyád szíve
mélyén boldogabb, mint valaha.

Cântec de leagăn

Pletele mamei
ramuri de sălcii asupra-ți boltind.
Privirea mamei
rațe sălbatice în azur pierind.
Buzele mamei
cântec de leagăn șoptind, adiere.
Poalele mamei
barcă, tandru mirosind a miere.

Visarea mamei
`naltă și albă, ca muntele sfânt.
Inima mamei
e luna străbătută de-al liniștii gând.
Sufletul mamei
îngerul păzitor al visului blând.
Inima mamei
mai fericită azi, decât oricând.

LAKATOS MIHÁLY

A tölgyfa lombjához

rügykorod fésző éveiben
még mint csemete
választottalak díszemül
s hogy nem lettem fenyő
talán neked is köszönhető

amint kívántad – jogod
van bármikor elmenni
ha már nem bódít
nektár s méhröptű óra
de hová mennél végül?
úgyis lábam elé hullsz
sután bátortalanul
s csak lapulsz félszegen
míg hálósobájukba
cipelnek a hangyák

ha majd megpuhul a szél
s a gyászt násszá simogatja
én is újjáéledek
immár nélkülöd
s elnézve a fejed fölött
- ugye kegyetlen dolog –
mással másként
de új termést hozok

Frunzișului stejarului

în anii mugurilor destrămați
pe când erai doar un puiete
mi te-am ales podoabă
și dacă brad n-am devenit
ție, poate, ți-am mulțumit

cum ai dorit – să pleci
dreptul îl ai, oricând
de s-a topit nectarul
și ceasul plin de miere
însă nu ai putere
și unde ai pleca, oricum?
stângaci și neajutorat
te nărui înaintea mea
pitindu-te, până te-or duce
furnicile-n iatac, coala

când vântul se va îmblânzi
doliul în nuntă prefăcându-l
și eu voi învia
fără prezența ta
și peste capul tău privirea mea
- crunt lucru! – va aluneca
cu altul în alt mod
voi face altul, rod

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ

Mi lesz veled?

Ne ijedj meg, fiam,
nem verset írok,
verset *neked* nem fogok írni soha,
látod-e, ilyen fafejű apád van,
tiszteli az ún. családi „hagyományt”,
ezt a vasketrec ízű, mesebeli „aranybölcsőt”:
apád nem fog *neked* verset írni,
mert neki se írtak ötvenhat napos korában verset,
énekelni nyilván énekeltek,
no nem Goethe-atyaiszent,
ahogy Király Laci bácsi mondaná,
csak holmi nótát,
persze, a nóta is vers, sőt,
kommentárral kiegészítve

kész „magas irodalom”:
 „Nem volt egy fillérem, szégyelltem magam” –
 dúdolta például nagyapád egy emberöltővel ezelőtt,
 „Nem volt, mert elittad” –
 kontrázott a kanapéről nagyanyád
 csipkét kötögetve;

mondom, nem verset írok,
 verset *neked* nem fogok írni soha,
 ezt a nem-verset se *neked* írom,
 most nem te vagy a téma,
 hanem két új könyv
 öldöklő háborúkról
 és még öldöklőbb szerelmekről,
 te csak azért vagy itt,
 mert mostanában mindenről te jutsz eszembe,
 rólad meg egyetlen kérdés,
 és idegesít,
 hogy erre az egyetlen kérdésre se tudok válaszolni,
 látod-e, ilyen fafejű apád van,
 kurva nagy fontosságot tulajdonít magának,
 azon gondolkodik,
 mi lesz veled *nélküle*,
 fogalma sincs, hogy milyen apa nélkül élni,
 a jó múltkor megkérdezte nagyapádat ezügyben,
 szerencsére nagyapádnak több esze volt, mint
 apádnak,
 és nem válaszolt a kérdésre,
 épp annál a résznél tartottak, hogy
 „Ha én akkor már nem élek,
 azért nálunk rakjál fészket”,
 mert ez az Alpár Géza-dal nagyapád kedvenc nótája,
 ott zokogtak részegen a falu közepén,
 miközben csorgott nyakukba a nyári eső,
 szóval nagyapád nem válaszolt a kérdésre,
 igaz,
 egy emberöltővel ezelőtt
 óva intette apádat,
 hogy ne igyon a temető alatti Tamás György-kút
 vizéből,
 mert beléfolyik a halottak zsírja,
 ahogy te is „belefolysz”, fiam,
 ebbe a nem-versbe,
 pedig nem is te vagy a téma,
 hanem két új könyv
 öldöklő háborúkról
 és még öldöklőbb szerelmekről,
 látod-e, ilyen fafejű apád van,
 nem széljegyzeteli a könyveket,
 hogy mit olvass el belőlük,
 inkább fölrakja őket fejed fölé a polcra,
 hogy ha majd elolvastad a bibliai Mózes
 első,
 második,
 harmadik,
 negyedik
 és ötödik könyvét,

olvasd el esetleg a mi Mózesünk
 apádnak ma még új,
 neked már régi könyvét is,
 hogy ha majd elolvastad a bibliai Királyok
 első
 és második könyvét,
 olvasd el esetleg a mi Királyunk
 apádnak ma még új,
 neked már régi könyvét is,
 persze, ha érdekelni fog egyáltalán
 a „mi” személyes névmásunk,
 hiszen ki tudja,
 a Föld melyik hosszúsági körét jelölte ki állandó
 lakhelyedül
 a mindenható Mercator...

 Hajnali 5 óra van,
 fél nap múlva apádnak okosnak kéne lennie,
 sokkal okosabbnak,
 mint ebben a nem-versben.
 Aludj jól,
 szép álmokat,
 fiam.

Cu tine ce va fi?

Fiule, nu te speria,
 nu e o poezie,
 eu n-am să-ți scriu poeme niciodată,
 nu ție, vezi, ce cap sec pot să fiu,
 plin de respect pentru „tradițiile familiale”, „leagănul
 aurit” cu iz de cușcă cu gratii de fier:
 tatăl tău nu va scrie versuri *pentru tine*,
 cum nici lui nu i s-au scris când a-mplinit cincizeci și
 șase de zile, cu toate că i-au cântat,
 deși – probabil – altceva, decât tataia Goethe,
 cum ar fi spus nenea Király Laci,
 vreun cântecel,
 evident, versuri sunt și-acolo, zău,
 cu comentarii împănate,
 literaturi „de calitate”:
 „N-avui un sfaț, mi-era rușine” –
 în veacul ce-a apus, bunicul fredona
 adesea,
 „N-aveai, bogat, beția nu te ține” –
 cu cipca în poală, bunica
 îi mai ținea isonul de pe canapea;

îți spun, nu scriu poeme,
 ție, nicicând, nicicum,
 non-versul acesta nu e pentru *tine*,
 nu ești tu subiectul,
 sunt cele două cărți
 despre războaie crunte și
 iubiri și mai ucigătoare,
 tu ești aici

doar pentru că totul mi te aduce-aminte,
 apoi o singură-ntrebare,
 ce enervant,
 tocmai la întrebarea asta să nu pot să răspund,
 ce cap sec ai și tu pe post de tată,
 plin de orgolii și de importanță,
 gândindu-se,
 ce te vei face, oare, fără *dânsul*,
 n-are habar, cum e, să nu ai tată,
 data trecută, vezi, îți chinuia bunicul
 cu întrebarea asta, ce noroc,
 bunicul are mult mai multă minte
 și nu a dat niciun răspuns,
 erau tocmai la versu-acela,
 „Însă când eu nu voi mai fi,
 tu tot la noi îi cuibări”,
 cântat de Alpár Géza, favoritul
 bunicului,
 în centrul satului jelind ei amândoi, beți-morți,
 murați până la piele de ploaia de vară,
 așa că nu mi-a mai răspuns la întrebare,
 ce-i drept, e drept,
 cu un leat în urmă
 îl sfătuipe pe tata, bunicul,
 ca apă din cișmeaua Tamás György să nu bea,
 sub cimitir,
 în ea se scurge-a morților, osânza
 precum și tu, în non-versul acesta,
 fiule, „curgi”,
 cu toate că nu ești tu subiectul,
 sunt cele două cărți
 despre războaie crunte și
 iubiri și mai ucigătoare,
 vezi, ce cap sec mai e și tatăl tău,
 nu adnotează cartea
 să știi, ce-i de citit,
 ci, mai degrabă, le pune pe raft
 ca să le ai la căpătâi când vei fi terminat
 cartea-ntâi a lui Moise,
 a doua,
 a treia,
 a patra
 și a cincea,
 vei vrea, poate, să-l frunzărești și pe-acest Mózes
 ce-i proaspăt pentru tata,
 dar pentru tine se va fi învechit,
 când vei fi terminat de citit
 cărțile regilor biblici,
 a-ntâia și a doua,
 vei vrea, poate, să-l frunzărești și pe
 Király al nostru, proaspăt pentru tata,
 dar care, pentru tine, se va fi învechit,
 dacă „al nostru” va mai fi pe-atunci
 cuvânt cu greutate pentru tine,
 cine mai știe,
 pe-acest Pământ, de către Mercator,
 puternicul, adresa-ți permanentă

pe care longitudine va fi...

 E ora 5 în zori,
 va trebui să fie ager tata, mult mai ager
 în doar juma de zi
 decât a fost în non-versul acesta.
 Somn ușor
 fiule,
 vise plăcute.

MARCEL LUCACIU

Scrisori către Isolda

LXV

privesc în larg
 tot așteptând
 corabia
 să mi te-aducă
 e-nvolburată
 marea
 iar vremurile
 mai flămânde sunt
 pierzându-și
 torța biruinței
 a eșuat
 în
 lacrimi
 bătrânul matelot

Levelek Isoldához

LXV

a messzeségbe nézek
 miközben várom
 hogy a hajó
 elhőzzon nékem
 a tenger
 oly viharos
 s az idők egyre
 falánkabbak lettek
 győztes fáklyáját
 vesztve
 könny-
 zátonyra
 futott
 az öreg tengerész

* Poeme din antologia bilingvă *Primăvara Poeziei - XV - A Költészet Tavaszsa*, editată cu prilejul celei de-a XV-a ediții a Festivalului „Primăvara Poeziei”, Zalău, 24-25 aprilie 2015, trad. Simone Györfi, Editura „Caiete Silvane”.

Texte inutile

Ioan F. POP

Dacă totul a început prin cuvînt - *ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος* - se pare că nimic nu poate dăinui în afara mărturiei sale. Cuvîntul reflectă cel mai bine realitatea, o reține în chiar perisabilitatea sa. Cuvintele fixează realul în limitele și idealitatea sa. Ele spun mai mult decît poate spune realul – spun aproape totul. Cuvintele obligă realitatea să treacă dintr-o ficțiune în alta. „Creația literară este un organ al înțelegerii vieții, iar scriitorul un vizionar ce întrezărește sensul vieții” (W. Dilthey).

*

Pentru a putea fi sfînt, omul e suficient să fie om. Numai că, pentru a fi cu adevărat om, el trebuie să tindă să devină sfînt. Umanul se împlinește prin supraumanitatea sa angelică. Sfințenia nu rupe de lume, ci leagă mai tare de ea. Ea este cel mai natural ideal uman.

*

Cineva spunea că vom cunoaște cu adevărat istoria doar atunci cînd vom cunoaște istoria fiecărei persoane care a trăit pe pămînt. Lucru care este, în mod evident, imposibil. Ca atare, calea spre universalitatea istorică rămîne să fie trasată prin particularități specifice, prin secvențialități care pot contura o totalitate comprehensibilă. Căci universalul istoric nu este, la urma urmei, decît o suită de particularități evenimentiale care îi procură acestuia substanța. Istoria nu aduce nici un aport la cunoașterea operativă pentru că se ocupă doar cu ceea ce se știe din trecut. Se ocupă cu ceea ce a fost, nu cu ceea ce ar putea fi. Reamintește, nu face previziuni. Ea este excepția prezentă a normalității trecute. Istoria este aproximația cea mai exactă dintr-un trecut închipuit. Așa după cum filosofia presupune cu necesitate o doză de autodidaxie, istoria presupune una de diletantism.

Istorialitatea transferă obiectele din uzualitatea lor cotidiană în contextualitatea lor trans-temporală. Din utile, ele devin semnificante. Chiar și ființa este dislocată și trans-pusă de istorie în datele devenirii sale accidentale. Istoria este doar viitorul ei mereu prezent. Timpul este anistoric. *Istorică* este doar trăirea unui segment temporal ce ne este dat ca temporalitate a ființării. Privită în timp, ființa se umple de istorialitate, de reziduurile propriei facticități. Eul participă la istorie chiar prin anistorialitatea sa. El face

istorie doar atunci cînd o anulează. „Ne «ocupăm» de istorie, în loc să «*fim*» propriu-zis istorie”, cu o remarcă heideggeriană. Istoria pare să fie suma inadecvărilor sale prezente, un cimitir cvasianonim în care ne găsim cu toții locul.

*

Cititul – un pelerinaj prin suflete pustii, prin singurătăți rătăcite în ele însele. Scrisul – un pelerinaj prin pustietățile proprii. Scrisul este violență domestică în cuvinte, crimă fără nici un cadavru, apocalipsă a nespusului. Cititul înseamnă o educație continuă a admirației, o empatie profundă cu textul, o re-scriere paralelă a lui. Cititorul – un înger care re-scrie totul cu o mîină de călău.

*

Cultura ne ridică mereu peste ceea ce credem că putem deveni. Ne ridică pînă ajungem la noi înșine. Încercarea de a defini indefinibilul, de a cuprinde necuprinsul, de a aprehenda limitele nelimitatului, de a cuceri de-ne-cuceritul – iată lupta fantasmatică a cuvîntului cu el însuși.

*

Sînt momente cînd rațiunea se debarasează, ca de un balast, de trăirile sufletești, de tot ceea ce încarcă viața cu idealități inutile. După cum, alteori, afectivității îi vine să suprimă toate datele „pure” ale rațiunii. Ideea entuziastă de progres va pune totuși în dificultate nu doar perspectivele sale metafizice, ci și scopul și sensul istoriei. Avîntul prea mare al rațiunii progresului este pîndit de capcanele utopismului. Rațiunea *luminată* pînă la orbire de propriul ei entuziasm se poate întoarce chiar împotriva fundamentelor sale. Parafrazîndu-l pe B. Pascal, am putea spune că și rațiunea are unele umbre pe care nici ea nu le poate cunoaște. Ea poate atinge paradoxul de a fi din cînd în cînd... *irațională*. Se poate împotmoli în capcanele propriei cogitațiuni. De aceea, în anumite momente de blocaj, rațiunea trebuie să se lase condusă și de *poezia* ei.

*

Lumea – prilejul nimicului de a deveni neant. Trecutul nu este decît o curgere continuă a prezentului în propriul viitor. Prin intermediul acestor momente, timpul se varsă monoton în el însuși; *nulla re indiget ad existendum*. O ultimă revelație – cea a cerului gol, a absenței sale dezlănțuite.

Colocviile tinerilor scriitori. Noi destine ale literaturii contemporane

Carmen ARDELEAN

Alba Iulia, 16-17 aprilie 2015

Despre rezonanțele istorice ale urbei Bălgrad scris-au cronicarii vremurilor de mult apuse. Și-ar mai fi de scris, căci Alba Iulia își păstrează și promovează exemplar simbolurile istorice.

Despre întâlnirile literare care au căpătat, de câțiva ani buni, consistență și valoare scris-au cronicarii vremurilor de astăzi. Și vor mai scrie, căci manifestările internaționale sau naționale par să fi devenit pentru universitarii de acolo, pentru membrii filialei USR Alba-Hunedoara și pentru toți cei care conviețuiesc în spațiul cultural albaiulian, o formă complementară de susținere a renumelui, a prestigiului urbei ce ar fi meritat, spun mulți, să dobândească statutul de capitală a României.

Ajunse la a cincea ediție, Colocviile tinerilor scriitori de la Alba Iulia au reunit, după cum aprecia chiar amfitrionul evenimentului, poetul și profesorul universitar Petre Pantea, oameni cu înaltă statură morală și de o calitate excepțională. Desfășurate într-o formulă relativ inedită - căci anul acesta a fost al doilea care a propus formula „șase critici literari prezintă și susțin șase tineri poeți” -, găzduite de eleganta sală a Senatului Universității „1 Decembrie 1918”, manifestările s-au bucurat de susținerea universitarilor, a membrilor USR din filiala locală, dar și a Bibliotecii Județene „Lucian Blaga” Alba și Consiliului Județean Alba.

Moderator al evenimentului a fost desemnat criticul literar și profesorul universitar Al. Cistelean, „plutonul” seniorilor fiind completat de Adrian Alui Gheorghe, Ioan Moldovan, Viorel Mureșan, Liviu Ioan Stoiciu și George Vulturescu, nume care au asigurat nu doar un public de calitate, ci și intervenții insolite, avizate și, în unele cazuri, efervescente.

Propunerea poetului Adrian Alui Gheorghe a fost, în acest an, poetul și prozatorul Dan Coman pe care l-a susținut, după cum mărturisea, chiar de la debutul în volum. Și-a spus atunci și a reiterat acum: „Iată poetul!”, căci, în ciuda volumelor recente de proză, Dan Coman rămâne un poet mereu tânăr. Intervenția celor doi, drapată cu un admirabil text intitulat „Prăvălia cu poezii”, poetică, parodică și inspirată panoramare a poeziei contemporane, a fost construită ca un dialog al generațiilor, căci nu despre o prezentare clasică, standard a fost vorba, ci despre un interviu „la vedere”, la cald, care încerca să surprindă poziția tinerilor poeți în și față de contextul literar actual.

Sincer, onest, Dan Coman a mărturisit la rândul lui că în momentul în care i s-a propus să participe la co-

locvii, a confirmat prezența și s-a gândit imediat pe cine să prezinte, convins fiind că statutul de „tânăr poet” nu-l vizează. Linia confesivă a fost menținută și când a răspuns întrebărilor poetului Adrian Alui Gheorghe, recunoscând că a existat o perioadă, după publicarea primelor două volume de poezie, în care a resimțit un anume blocaj declanșat de impresia că mecanismele poetice funcționau de la sine, dar iterativ și o altă etapă în care a scris cu gândul la glorie, la câteva zâmbete și la sume modice, înțelegând, ulterior, că „literatura te duce într-un negru anonim”.

În ceea ce privește relația dintre generații, Dan Coman recunoștea faptul că scriitorii generației 2000 se revendică de la optzeciști, că nu sunt diferențe radicale între ei, dar că reperele și realitățile generației tinere sunt diferite. Confluențele cu literatura nordică, realitățile diferite, posterioare comunismului, sensibilitatea diferită, poezia eliptică ar fi câteva dintre constantele liricii actuale pentru care, considera poetul bistrițean, critica literară nu e pregătită. Intervenția s-a încheiat cu lectura poemului *Irezistibil* care a dat, de altfel, și titlul unui roman semnat Dan Coman.

Jovială și savuroasă a fost intervenția redactorului-șef al revistei orădene „Familia”, Ioan Moldovan, care și-a construit, în mod inspirat, discursul pe un vers semnat Ioan Alexandru. Relaxat că prezentarea nu trebuie să fie o pagină dintr-o istorie literară, poetul orădean a fixat profilul poetului Alex Văsieș. Cu alură nordică, cu pasionalitate și senzualitate, cu pulsuni și forță, cu talent, tehnică și cultură poetică, autorul volumului *Lovitura de cap* nu a cunoscut stângăciile canonice ale debutantului, fiind, cum mărturisea Ioan Moldovan, un „bătrân” sigur pe el.

Intervenția lui Alex Văsieș a fost un subtil laudatio, căci poetul a apreciat nu doar activitatea de publicist a poetului orădean, ci și sincronizarea poeziei acestuia cu lirica modernă.

Maestru al analogiilor și al intuițiilor critice s-a dove-

dit a fi, încă o dată, Viorel Mureșan al cărui discurs a vizat trei aspecte aflate într-o evidentă interdependență. Pornind de la afirmația că I.L. Caragiale poate fi considerat unul dintre precursorii poeziei actuale, poetul și criticul sălăjean a afirmat că se impune organizarea unui colocviu despre gazetarii care scriu poezie, pregătind, în acest fel, dar și prin raportarea la un capitol din *Ulise* care prezintă redacția unui ziar, prezentarea poetului Daniel Săuca. Fixând, cronologic, parcursul poetului din Zalău, surprinzând constantele și specificul liricii poetului-gazetar, Viorel Mureșan constata inedita cristalizare a unei ars poetica din notița ziaristică, sublimarea evenimentului în textul poetic, prezența unui topos recurent, gara, și echivalentul modern al cărții poștale: poemul.

Recunoscând că poemele sale au alura notiței memorialistice, Daniel Săuca a mărturisit, înainte de a citi un poem, că, în ceea ce îl privește, poezia nu e un obiect de adorare sau de studiu, ci un mecanism prin care comunică.

Polemistul și pamfletarul Liviu Ioan Stoiciu nu s-a dezmințit nici de această dată, prezentarea făcută poetului Daniel Dăian dezvăluind sarcasmul nud, într-un discurs caustic, pitoresc, dezinhibat.

Colocvialitate, spontaneitate, survolare a tumultului vieții sunt particularitățile identificate de George Vulturescu în poezia tânărului G. Bota care a vorbit nu doar prin versurile sale, ci și despre proiectele sale de la Cluj, în care implică tinerii elevi.

Despre câștigătoarea primei ediții a Concursului „Al. Mușina”, Sabina Comșa, a vorbit Al. Cistelean. „Cea mai tânără dintre poezii tineri” își prinde copilăria în versuri, poezia ei fiind, în același timp, o asumare a realului și o dezertare din real, o esențializare a lui, așa cum preciza criticul literar.

Rondul tinerilor poeți s-a încheiat cu un rond al seniorilor, colegială replică a generației '80.

Cea de-a doua zi a fost prilej de recidivă lirică într-un spațiu cu adevărat pitoresc, satul Pianu de Jos. Dacă intervențiile nostalgice, farsele savuroase ale lui Adrian Alui Gheorghe, Al. Cistelean, Aurel Pantea sau Viorel Mureșan au (re)creat atmosfera vremurilor de odinioară, turnirul liric din acea zi a îngemănat două generații lirice reprezentate de unele dintre cele mai vitale, emblematice voci lirice actuale.

Despre 12 poeți a fost vorba. Sau despre 12 apostoli ai poeziei?

Fetele ipocriziei

urmăre din pagina 20

fiind să rămână la putere, oricare ar fi ideologia. Sau invers; el rămâne credincios unei ideologii, dar numai pentru a avea posibilitatea să stea prin televiziuni (...). E un Cațavencu uns cu toate alifiile și nici mai mult, nici mai puțin onest. Onestitatea nu intră în calculele lui de patriot înflăcărat.

Periplul se încheie cu *Moderatorul ipocrit*, oarecum condamnat la nesinceritate datorită „senzației de artificial”, de „regizare” permanentă în scopul confecționării unor așa-zise „personalități”. Categoria „ipocriților de televiziune”, căci despre ea este vorba, se împarte în câteva subcategorii la fel de false și nocive: „cocoșul japonez”, „moderatorul tip *Tim Roth*”, „medicul primar” și „frumoasa învățată”.

Deși are o mie și una de fețe, orice ipocrit prezintă aceleași caracteristici generale: „nu devine empatic, decât dacă e vorba de el însuși”; e convins că „interiorul nu se exteriorizează”; „este *per definitionem* omul pentru care nimic - și nimeni! - nu e mai important decât rolurile pe care el a început să le joace, atingând perfecțiunea”; „nu știe să se îndrăgostească și nici să iubească”; „este marele maestru cu centură neagră al momentelor potrivite”.

Cu siguranță (conchide Péter Demény, într-un *Epilog de „excusez-moi”*), ocazional, toți am fost cândva ipocriți, dar ingenioasa panoramă a ipocriziilor îi vizează doar pe „ipocriții de vocație”, pe acei „oameni care ne fac viața amară fără să tresară măcar...”

La capătul unui asemenea maraton ce îți pune la încercare nu atât mintea sau inima, cât mai ales trupul bântuit de fantezmele personajelor Dinu Păturică, Stănică Rațiu ori Julien Sorel, te însoțește ca o umbră întrebarea: Și totuși, care e culmea ipocriziei? Răspunsul nu se lasă mult așteptat: Culmea ipocriziei este ca ipocritul să facă... fețe-fețe!

Amintindu-ne de celebrele *Caractere...* ale moralistului francez Jean de La Bruyère, *Ghidul ipocriților* e o „stranie operă” pe care o citești cu o bucurie tristă mereu. Bucuria se datorează calității scriiturii, notației exacte și relatării pline de vervă, căci semnatarul plachetei *Ikarosz imája* (*Rugăciunea lui Icar*) e deopotrivă un inițiat în psihologia umană și un idealist incurabil, bine temperat, rătăcit în ținutul originalei noastre democrații unde încă se mai cultivă „capitalismul cu față umană” (o altă ipocrizie?!). Tristețea o regăsim în versurile etern amare ale romanticului Eminescu: „Toate-s praf... Lumea-i cum este... și ca dânsa suntem noi”.

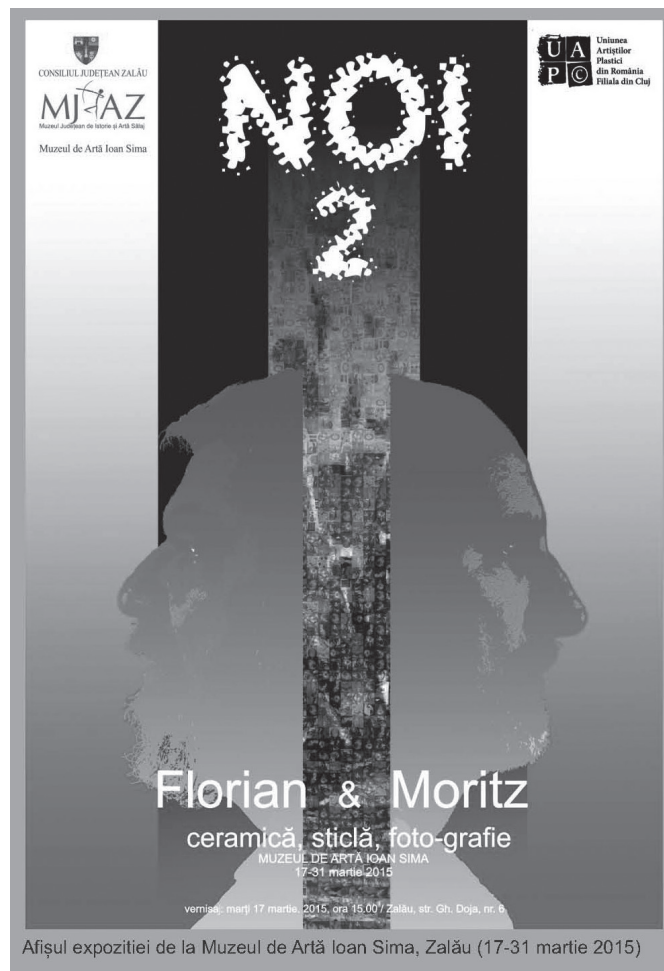
Noi doi

Andrei FLORIAN și Eugen MORITZ

Prezentul proiect expozițional propune publicului sălăjean avizat, un mod mai puțin obișnuit de a alătura în cadrul unui proiect comun două personalități extrem de conturate ce operează în domenii ale artelor vizuale, diferite atât prin paleta mijloacelor de exprimare, cât și prin natura radical deosebită a materialelor specifice cu care operează: obiectul din ceramică și sticlă pe de o parte și imaginea foto sau pictată pe de alta. Proiectul „NOI DOI”, aduce împreună tridimensionalul reprezentării obiectual-simbolice, materializate în ceramică și sticlă, al suitei de obiecte de mare finețe a realizării, ce desconspiră lumea simbolurilor profund spirituale a artistului ceramist Andrei Florian, bidimensionalului, alcătuit de imaginile preluate în tehnici foto de o rafinată ținută artistică, din care o parte prelucrate în procedee digitale reconsiderate apoi plastic prin surprinzătoare intervenții picturale și lucrările de pictură ale artistului fotograf, Eugen Moritz. Ambii sunt cunoscuți artiști și dascăli ai UAD din Cluj-Napoca.

Proiectul expozițional, original prin domeniile reunite și abordările tematice prezente este unul de larg parteneriat, realizat într-o companie de excepțional prestigiu instituțional. Aceasta prin implicarea în proiectul „NOI DOI” a Universității de Artă și Design din Cluj la care cei doi artiști funcționează ca dascăli, a Filialei clujene a Uniunii Artiștilor Plastici din România, instituții de profil cu un valoros portofoliu ce se bucură de o largă recunoaștere națională și internațională și a generoasei gazde a evenimentului, respectiv Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, patronat de Consiliul Județean Sălaj și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Prin asocierea la prezentul proiect, toate acestea devin garanți ai calității, nivelului artistic, abordării conceptuale și realizării exponatelor prezente cu această ocazie pe simezele Muzeului de Artă „Ioan Sima” în cadrul proiectului inițiat de acest încheșat tandem de creatori clujeni.

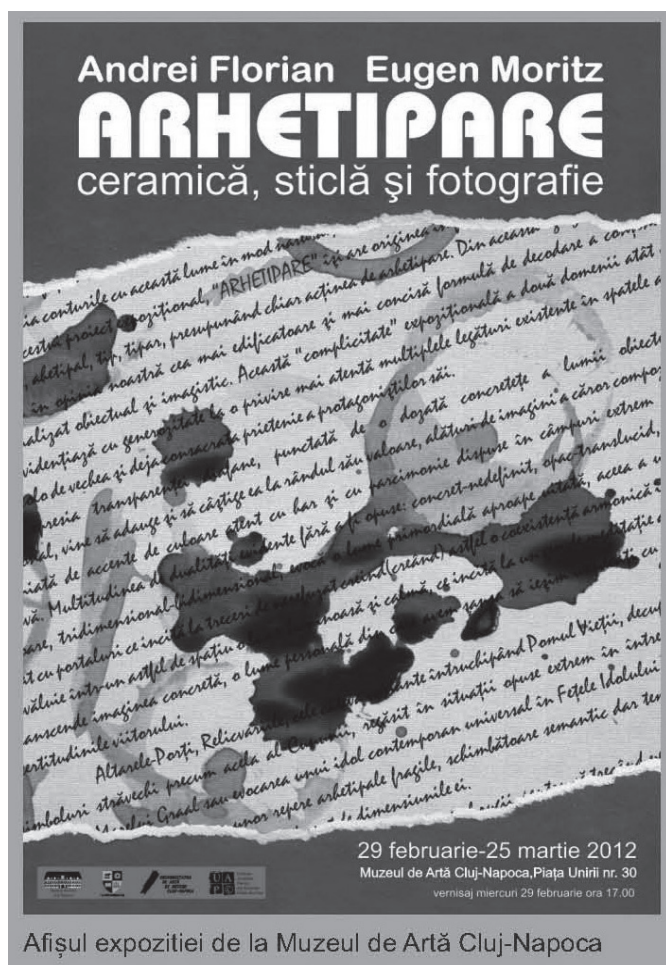
Născut simplu, ca rod al întâlnirilor repetate în spațiul atelierelor de creație, pe parcursul unei prietenii care a trecut de mult pragul a două decenii și jumătate, șirul proiectelor noastre expoziționale, unele consumate deja, ar putea avea în subsidiar un motto la fel de firesc: *Oare nu ne strică atâta cafea!?* Acest pseudo-motto rezultă din puternica ancorare în obișnuitul realității cotidiene a ritualului cafelei, desfășurat pe vremea în care proiectul nostru se înfiripa, în compania prietenului nostru comun, regretatul pictor Carol Nebert. Era o întrebare pe care ne-o adresam în

Afișul expoziției de la Muzeul de Artă Ioan Sima, Zalău (17-31 martie 2015)

glumă la despărțire, la finalul aproape zilnic al acestui moment; era o formulă deja consacrată de despărțire, construită pe amintirea unei anecdote intrate prin mijlocirea noastră în antologia umorului complexului de ateliere din strada Albac și la care răspunsul era și continuă să fie fără excepție și acum: *Nu!!!*

Asta pentru că iată, o cafea băută aproape zilnic, ani la rând, se poate metamorfoza până la urmă, prin dialogul continuu și antrenant, extrem de util prin ideile noi iscate din discuțiile firești cu aceste ocazii, în acțiuni comune constructive. Acest ritual și dialogurile ce îl animau, au scos la iveală treptat, printr-o mai bună cunoaștere reciprocă, elemente operaționale, conceptuale și convingeri principiale, ținând de un mod de gândire comun. În felul acesta, relația inițial doar colegială, profesională și de amicitie, devenea progresiv altceva; un demers ce culisa spre un posibil proiect plastic comun, unul care a ajuns să fie materializat. Primul a fost găzduit de Muzeul de Artă din

Afișul expoziției de la Muzeul de Artă Cluj-Napoca

Cluj-Napoca, în 2013, sub genericul **ARHETIPARE**, al doilea nelăsându-se prea mult așteptat, a funcționat cu succes la Centrul Artelor Vizuale Căminul Artei - București în 2013 sub genericul **ARHETIP**.

Iată că în momentul de față, lucrările noastre sunt prezentate într-o a treia formulă expozițională la Zalău la Muzeul de Artă „Ioan Sima”, în proiectul „**Noi Doi**”, noi doi fiind în pericol de a deveni un tandem cu pretenție de nivel *brand*, unul pe care ni-l dorim a fi de calitate, anvergură și cu un puternic impact vizual.

Se vede treaba că prea multă cafea nu ne-a stricat și nu ne strică... Încă!

Este concluzia la care am ajuns fără sfatul vreunui medic. Nu era nevoie de asta, cafeaua nefiind nici pe departe cel mai mare rău între realitățile mult mai toxice ale vieții. De când ne știm, datele cotidianului nu s-au schimbat în bine! Le schimbăm noi în atelierele noastre de creație, prin tot ceea ce facem și în dialogurile noastre zilnice. Lăsăm realitatea cinică și hădă dincolo de prag, în speranța că vreun pasager inconștient și-o însușește pe ascuns, sperând că-i este bună la ceva. Dă Doamne!!! Sperăm zilnic la momentul în care, nemaigăsind-o am putea răsufla ușurați. Dar nu!... Ea e acolo negreșit! Ne ia în primire! Mereu!!!

Proiectul expozițional „**Noi Doi**” își are originea în fiecare dintre proiectele comune care l-au premers. Arhetipul, arhetipalul, arhaicul, arhiva, tipul, tipologicul, tiparul, sunt conceptele din interiorul său.

Această formă sintetică a genericului, percutantă, osmotică și logică, este probabil cea mai clară și concisă formulă, atât de definire cât și de decodare a conținutului proiectului, materializat obiectual și imagistic în expunerea pe care o propunem.

În această complicitate intră, după cum am mai spus, nu numai două domenii atât de opuse la prima vedere, dar care evidențiază cu generozitate, la o privire mai atentă, multiple legături și interferențe multidirecționale menite a le armoniza, ci și două personalități artistice care, deși osificate și extrem de proeminente în individualitatea lor creativă și de expresie, reușesc să rezoneze creând o imagine unitară și spectaculoasă.

Nivelul înalt al realizării, atenția acordată detaliului și acuratețea imaginii, expresivitatea și profunzimea mesajului dau laolaltă măsura calității contemplației și emoției estetice la care imaginile obiectuale predispun privitorul.

Aceste elemente transced vechea și deja consacrată legătură profesională și de prietenie a protagoniștilor.

Expresia transparenței diafane a sticlei, punctată de dozată și rafinată concretețe a lumii obiectului tridimensional, zămislit din materii ceramice pline de o căldură definitorie, dublate de consistența simbolică, definesc calitatea artistică a universului expozițional creat. Se adaugă valorile pe care acesta le câștigă prin imaginile de mare inspirație fotografică a căror compoziție precisă este subliniată de accente de culoare, dispuse cu har și parcimonie, în câmpuri variabile ca intensitate, suprafață sau textură. Multitudinea dualităților iscate, precum: concret-ndefinit, opac-translucid, plin-gol, culoare-nonculoare, tridimensional-bidimensional, fără a fi strident sau ireconciliabil opuse, creează o atmosferă benefică și armonică, grație unei bipolarități de o inextricabilă complementaritate. Această stare evocă o lume primordială, aproape uitată, aceea a unui spațiu infinit presărat cu ispititoare *portaluri*, care trezesc ispita unor treceri multiple, de nerefuzat. Se creează astfel o coexistență armonică între componentele acestui spațiu, fie ele grațioase transparențe tridimensionale sau constând în concrete și surprinzătoare suprafețe imagistice, de mare varietate compozițională și cromatică.

Într-un astfel de spațiu expozițional ni se formulează cu generozitate luminoase și calme evocări mentale, ce ne invită la nemărginită și activă meditație imaginativă, ce transcende concretețea și plătudinea lumii obișnuite. Incitați de multitudinea de simboluri ce plutesc în aerul acestui spațiu și infinitatea de conexiuni ce ne sunt oferite, ne autocreem și ne transpunem apoi firesc într-o lume fascinantă, de o intimitate aproape palpabilă, pe care o putem părăsi apoi recuperați și împăcați cu cinica și implacabila proximitate a prezentului ambiguu și incertitudinile viitorului.

Flavius Lucăcel – o pledoarie pentru blândețe

Remus FOLTOȘ

Dacă nu l-aș fi cunoscut pe Flavius Lucăcel atunci, în adolescența mea, pot spune că eram astăzi mult mai sărac sufletește. Lui îi datorez, pot spune fără rezervă, toate lucrurile frumoase și bune care s-au putut întâmpla atunci și de atunci încolo. Asta pentru că am învățat de la Flavius cea mai mare și mai folosită dintre calitățile sau virtuțile umane: prietenia. Și cu asta nu am spus totul. Jovialitatea acestui om, de asemenea, desena în jurul lui un cerc imaginar de blândețe ce n-ar fi putut fi spart niciodată și nicicum. La Flavius nu puteai să găsești vreo urmă de tristețe, de dezabuzare, de proastă dispoziție, sau de ipocrizie, viclenie ori indecență. (Parcă văd mai clar „calitățile” pe care *nu* le-a avut – semn că am avut ce învăța.) Dimpotrivă, fără să o provoace dinadins, pe chipul lui sălășluia, de fiecare dată, o lumină și o poftă de viață contagioase, o simplitate a bunătății care nu putea să izvorască decât din adâncurile de blândețe ale acestui personaj neverosimil, despre care niciun om vreodată nu a spus ceva negativ (ceea ce pare incredibil, deși este sută la sută real). Nu numai că nu era niciodată mofluz sau calp, ci de fiecare dată, din buzunarul lui scotea gesturi absolut spontane, povești cu un haz nesfârșit, calambururi de un lirism categoric. Parcă întotdeauna era pregătit să parăze lucruri jenante, împingându-le pe acestea într-o zonă unde ironia funcționa, dar nu ca un produs al eroziunii morale, ci ca o parabolă mai degrabă teatrală, și nu în calitate de critică, ci în calitate de distorsiune succulentă.

Flavius era și este același apărător și reprezentant al blândeții. Cumințenia lui, ce vine și ne întâmpină cu valențele sale binefăcătoare, nu se poate spune că a fost inventată. Mai degrabă a fost moștenită. Căci se știe că de acolo de unde vine Flavius, de pe valea Someșului, oamenii purtau cu ei din străbuni un miraculos fel de a fi, ce astăzi pare că s-a pierdut. E vorba de acea fraternitate din comunitățile mici de la sate, o fraternitate care deținea - în cel mai concret mod posibil de a spune - cheile raiului. Niciodată această unitate dintre oameni și destinele lor nu se putea sparge. Iar ea este manifestarea pe care Flavius nu o poate și nu o va putea vreodată discredita în sinea lui. Mai curând o va ascunde într-un plâns interiorizat, atunci când ea nu va mai avea rezonanțe în realitate, decât să o piardă sau să o respingă... Asta cu siguranță...

Tributar unui imperativ de a trăi nu oricum, ci de a trăi frumos, Flavius n-a avut niciodată „ambiții”, n-a simțit niciodată „mâna destinului”, nu s-a retras din fața greutăților pentru că ele nu „l-au întâmpinat”, și

nu a făcut pact cu instinctul de conservare pentru că nimeni, dar absolut nimeni, n-ar fi putut vreodată să-i rănească sufletul... Poate părea straniu, nu-i așa? De aceea amintirea sa, dar și aparițiile sale, trădează un aer ireal. Ba chiar mai mult: ai avea un motiv întemeiat să-l consideri pe Flavius mai prezent în mintea ta decât în realitate. Parcă ai avea senzația că felul cum îți este el alcătuit în minte depășește orice percepție reală, iar când îl întâlnești, parcă este mai prezent chipul lui închipuit decât ceea ce receptezi în prezent. Cred că asta face parte din geniul ce acompaniază prezența lui Flavius de pe direcția calităților sale de actor și regizor - despre care doar amintesc în treacăt, căci sunt știute de către toți.

A-ți juca propria viață ca pe un rol - în cazul lui Flavius - este, poate, mult spus. Dar atunci când rolul (jucat într-o conjunctură) face ca auditoriul (mai mulți sau chiar unul singur) să învețe ceva, inclusiv să învețe blândețea (de care facem vorbire), rolul jucat trebuie înțeles nu numai ca oportun (în specific), cât etic (în general).

Și, cu toate că este conștient de acest dar cu care l-a hărăzit Dumnezeu, Flavius nu este și nu poate fi orgolios. Ceea ce unora le dă prilejul să-și etaleze personalitatea - crezând cu putere că ceea ce ei sunt este ceea ce este, pentru toți, *în realitate* -, pentru Flavius este prilejul de a mai inventa un personaj, ceea ce este de-a dreptul *în imaginație*. Ceea ce înseamnă că, dacă lumea este „greșită” în realitate, mai bine să mimăm că este „cea corectă” în imaginație. Oricum, odată și odată vom avea mai multă dreptate în realitate cu ajutorul imaginației, decât avem dreptate în imaginație cu ajutorul realității...

De altfel, toate personajele cărora Flavius le-a dat naștere sunt călăuzite din interior de un aer sau spirit ireal, care nu este numai folositor punerii în scenă, dar care relevă importanța visului sau reveriei în viața curentă concretă, însă și în cea care reflectează. Iar lumile imaginate în piesele sale (nu numai cele din prezent, căci Flavius trăiește printre personaje încă din anii '90, și nu sunt puține „reprezentările” oferite adolescenților, care îi eram prin preajmă încă de pe atunci) sunt, în mod absolut, lipsite de personaje negative. Flavius nu are simț pentru tragedie - și asta spune iarăși mult. Deși ai fi tentat să crezi că lecturile sale obligatorii din tragedienii antici (se pregătea pentru examene la Cluj) sau lecturile împărtășite și

continuare în pagina 44

Reprezentarea lui Adolf Hitler în filme artistice

Alexandru Bogdan KÜRTI

Industria de film a contribuit în mod semnificativ la creșterea reputației și vizibilității lui Adolf Hitler în cultura populară. Totodată a întreținut multe dintre diferitele mituri din jurul liderului nazist.

În „*The Hitler of History*”, John Lukacs susține că Hitler a fost personalitatea cea mai studiată a secolului al XX-lea, peste o mie de biografii fiind publicate deopotrivă de istorici, romancieri, politologi, sociologi, psihologi sau filosofi, de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial până în prezent. Având în vedere că istoria și beletristica constituie principale surse generatoare de subiecte adaptabile marelui și micului ecran, Hitler a reprezentat subiectul mai multor filme. Pe site-ul Internet Movie Database, sursă completă în ceea ce privește aparițiile cinematografice și de televiziune, 443 de titluri alcătuiesc filmografia referitoare la Hitler.

În numeroase filme personajul central al celui de-al Treilea Reich este prezentat ca o personificare a răului, etichetat drept criminal sau monstru, adesea ridiculizat. Demonizarea este de altfel o tendință comună în reprezentările cinematografice ale naziștilor. Motivele pentru aceasta sunt, desigur, evidente chiar și pentru cei cu minime cunoștințe de istorie.

Puțini cinești au încercat să meargă dincolo de imaginea generală și să transmită dualitatea dictatorului. Filmele care îl arată pe temutul conducător într-o lumină nouă, ca o ființă umană, nu caută să îi găsească circumstanțe atenuante pentru acțiunile sale, nici să modifice percepția asupra comportamentului său, nici să îi minimalizeze responsabilitatea pentru imensa cantitate de rele și brutalități pe care le-a ordonat. Provoacă reacții și polemici aprinse, filmele care îl umanizează pe Hitler, avertizează că orice om, oricât ar părea el de neînsemnat la prima vedere, este un potențial dictator. De asemenea, evocă micimea umană și „banalitatea răului”, după teza formulată de Hannah Arendt, teoreticiană politică de prim rang.

În lucrarea de față ne-am propus să examinăm reprezentarea lui Hitler în patru filme artistice. Ecranizările supuse analizei sunt: „*Moloch*” (1999, Rusia-Germania-Japonia-Italia-Franța); „*Max*” (2002, Ungaria-Canada-Marea Britanie); „*Hitler: The Rise of Evil*” (2003, Canada-S.U.A.); „*Der Untergang*” (2004, Germania-Austria-Italia). În cele patru drame, Hitler este reprezentat în diverse ipostaze: ca ipohondru isteric în „*Moloch*”; ca tânăr artist frustrat și anxios în „*Max*”; ca politician ambițios și agresiv în „*Hitler: The Rise of Evil*”, respectiv ca șef decent și lider ostentat al unei națiuni înfrânte în „*Der Untergang*”. Filmele care

urmează să fie examinate în acest articol sunt reprezentative pentru cele două forme de reprezentare a liderului nazist, filmele din anii 1999 și 2003 pentru tendința de demonizare, iar filmele din anii 2002 și 2004 pentru tendința de umanizare.

„Moloch”

Regizat de Aleksandr Sokurov, după un scenariu de Yuri Arabov și Marina Koreneva, „*Moloch*” prezintă o zi din viața lui Hitler, explorând relația dictatorului cu Eva Braun, consoarta lui, și cu acoliții săi apropiați, Joseph Goebbels și Martin Bormann.

„*Moloch*” reprezintă primul capitol al unei tetralogii filmice despre natura puterii, protagoniștii celorlalte două filme fiind alți lideri politici ai secolului al XX-lea, Vladimir Lenin („*Telets*”, 2000) și Hirohito („*Solntse*”, 2005); partea finală a seriei concentrându-se pe „*Faust*” (2011), personaj legendar german care și-a vândut sufletul necuratului în schimbul bunătaților pământești. Tetralogia pune în discuție efectele coruptoare ale puterii absolute asupra individului.

Titlul sugerează un monstru, un devorator de copii. Termenul „*Moloch*” se referă la o veche divinitate păgână, care nu accepta ca jertfă decât oameni, mai ales copii. Prin extensie, reprezintă un simbol al unei forțe crude, lacome, care cere mereu sacrificii. Acțiunea

filmului are loc la Berghof, reședința de vacanță a lui Hitler din Alpii bavarezi, în luna iulie a anului 1942, cu câteva săptămâni înainte de asediul Stalingradului.

În filmul lui Sokurov, Hitler este portretizat ca un măscărici egocentric, cu interese în operă, dans, pictură, vegetarianism și poezie. Îmbătat de mirajul puterii, el ține predici despre destin și responsabilitate. Credința lui că poate cuceri moartea prin război, descrisă în film, este în realitate o încercare de a-și transcende propria mediocritate. Pentru fiecare moment de normalitate în Hitler, regizorul prezintă unul de iraționalitate.

La masă, Hitler este în centrul atenției. El își petrece o mare parte a timpului său debitând tot felul de teorii, care mai de care mai ciudate. Anunță că, peste 100 de ani va porni un război împotriva Italiei. Datorită pădurilor nou plantate la ordinele aliatului său, Mussolini, clima din Germania va deveni mai umedă și mai ploioasă, iar odată cu ea: „națiunea va degenera, va deveni leneșă, stângace și apatică”. Totodată, face remarci rasiste ciudate despre alte naționalități: „Finlandezii sunt nebuni din cauza iernilor nesfârșite și a luminilor nordice. Toți cei din nord sunt nebuni din aceste motive... Cehii, au mustățile pleoștite din cauza străbunilor mongoli”. Construcția unei clădiri mai înalte decât oricare din Germania a reprezentat motivul atacării Uniunii Sovietice: „I-am spus lui Stalin: «Nu construi Palatul Sovietelor. Cea mai înaltă clădire va fi la Berlin». Dar, nu! Nu m-a ascultat. Și a început să-l construiască. Foarte bine. Război a vrut, război a primit”. Oaspeții sunt uimiți de Hitler, convinși că liderul lor este un geniu.

Permanent, liderul nazist se vaietă cu privire la starea lui de sănătate, fiind convins că are cancer sau o boală intestinală. Eva Braun nu manifestă niciun fel de compasiune față de Hitler și îl denunță ca ipohondru și isteric, chiar îl insulta, spunând: „Fără audiență, ești un cadavru”. De altfel, blonda cu bucle este singura persoană care îndrăznește să-l contrazică.

Șeful cancelariei partidului nazist, Martin Bormann, și ministrul propagandei, Joseph Goebbels, sunt reprezentați ca oportuniști care aprobă cu entuziasm, orice declarație a dictatorului, indiferent de convingerile lor proprii. Însă în secret au puțin respect pentru liderul lor și râd de el: „Dacă Führer-ul nu era părintele națiunii, ar fi putut deveni un maestru al paradoxului literar”, susține Goebbels.

Când Hitler își exprima nemulțumirea față de jurnalul de știri de triumfuri militare germane, Eva Braun îi sugerează să trimită echipa de producție la Auschwitz. „Unde? La Ausch...witz? Unde e asta?” întreba Hitler în cel mai sumbru moment al peliculei. Bor-

mann îi explică faptul că acest loc nu există și că femeile spun doar lucruri ilogice, iar Hitler îl crede.

Cu un tempo lent și cadre-secvență ce par nesfârșite, „Moloch” pare un film experimental, în care accentul cade pe simbolism și ironie.

„Max”

Ipostaza unei prietenii atipice între Max Rothman (personaj fictiv), dealer evreu de artă și Adolf Hitler, un pictor aspirant este reprezentată în filmul „Max”, scris și regizat de Menno Meyjes. Povestea, aproape în întregime fictivă, are loc în turbulentul München, la sfârșitul Primului Război Mondial.

Propunere inteligentă și plauzibilă despre carieră și destin, „Max” ridică o dilemă morală mai profundă decât filmele anterioare despre dictator. Menno Meyjes pare să sugereze că, în cazul în care Hitler ar fi devenit un artist de succes, nu s-ar fi îndreptat spre politică, astfel că exterminarea evreilor din Europa nu s-ar fi întâmplat.

Filmul este inspirat din aspirațiile și eșecurile artistice ale lui Hitler. Înainte de prima conflagrație mondială, s-a înscris la Academia de Arte Frumoase din Viena, fiind respins de două ori. Unii istorici consideră că dacă refuzul de recunoaștere a „geniului” artistic a lui Hitler, crucial pentru formarea sa, nu s-ar fi produs, istoria secolului trecut ar fi fost, probabil, diferită.

Personajele principale sunt prezentate în contrast. Reprezentant al evreilor liberal-burghezi, Rothman s-a întors din război la o familie înstărită, este proprietarul unei galerii, care crede că doar arta poate restabili sănătatea mintală a lumii. De cealaltă parte, reprezentantul soldaților germani umiliți, caporalul Hitler se află într-o situație delicată. El locuiește în cazarma armatei, singurul loc pe care și-l permite. Nu are nimic, în afară de obsesia sa pentru faimă, fiind disperat să ajungă un mare artist sau un arhitect de seamă. Ambii au servit în armata germană și au luptat împreună la Ypres, unde Rothman și-a pierdut un braț.

Filmul îl descrie pe Hitler ca inadaptabil social, un ascet nepolitic, taciturn și antipatic. În încercarea de a-și descoperi adevărata lui chemare, este pus în fața unei alegeri dificile: arta sau politica. La îndemnul căpitanului Karl Mayr, tânărul artist excentric este de acord să lucreze pentru armată ca orator în propaganda antisemită. Potrivit filmului, înclinațiile sale antisemitice sunt născute din invidie. În ciuda încurajărilor lui Rothman de a-și exprima îndoielile și temerile pe pânză, Hitler nu are idei originale și nu este o voce

autentică a tranșeelor, așa că începe să își canalizeze energia lui în discursuri antisemite.

Treptat, Hitler își pierde interesul pentru artă și se alătură unui partid în plină dezvoltare. Decide că talentul său oratoric îl va putea propulsa într-o carieră de politician. Arta rămâne vocația lui, dar el se reinventează oribil. Alege calea politicii, chemarea sa grotescă, și își manifestă concepția holistică: „Sunt noul avangardist. Sunt noul artist care practică noua artă. Și politica este noua artă!”

Decizia sa conduce spre nazism, pe care Rothman refuză să-l ia în serios sau, mai degrabă, nu îl înțelege. Când Hitler îi prezintă planuri pentru renașterea culturală și spirituală a Germaniei, iconografia național-socialismului cu uniforme, steagurile și planurile urbanistice, le consideră viziuni futuriste, nu conștientizează implicațiile de rău augur ale proiectului lui Hitler.

„Hitler: The Rise of Evil”

Filmul de televiziune „Hitler: The Rise of Evil” explorează accesarea la putere a unui om profund tulburat într-o țară civilizată ca Germania. Citatul atribuit părintelui conservatorismului Edmund Burke: „Singularul lucru necesar pentru triumful răului este ca oamenii buni să nu facă nimic”, relevă ideea fundamentală a filmului lui Christian Duguay.

Drumul spre faimă sau mai degrabă spre infamie al sinistrului dictator, prezentat în film, include numeroase evenimente, parțial documentate, parțial dramatizate precum: copilăria traumatizantă și plină de lipsuri; eșecul de la admitere la Academia de Arte; participarea la Marele Război; începuturile mișcării național-socialiste; starea precară a societății germane după conflagrația mondială; puciul ratat de la München din 1923; detenția de la Landsberg; colapsul economiei și climatul politic instabil al Republicii de la Weimar; manipularea temerilor poporului german și afirmarea ca lider politic; dobândirea puterii absolute a Germaniei în 1934.

Filmul sugerează că Hitler a devenit popular, din cauza retoricii sale antisemite, ardorii înfocate a discursurilor sale, demagogiei lui naționaliste, mimicii și inflexiunilor vocii. Dictatorul este reprezentat ca un sociopat vicios, dependent de alții, inconsecvent, ezitant și predispus la ieșiri necontrolate. Uns cu toate alifile și cu tendința de a se lăuda peste măsură, este un politician machiavelic, care își urmărește scopurile fără să țină cont de criteriile morale și profită de slăbiciunile feldmareșalului Paul von Hindenburg. Filmul demonstrează că obiectivele lui Hitler au depășit cu mult mijloacele sale personale.

Din interacțiunea personajului principal cu Foxl, câinele său, cu familia Hanfstaengl (reprezentanți ai marilor capitaliști din Germania), cu Ernst Röhm (cel mai vechi și mai eficace susținător al politicianului Hitler) și cu nepoata Geli Raubal, rezultă că Hitler pre-

zintă semne și simptome ale tulburării de personalitate Borderline.

Ascensiunea este prezentată și prin ineficiența cruciadă anti-nazistă a jurnalistului Fritz Gerlich. Vocea rațiunii în film, Gerlich realizează că Hitler reprezintă o amenințare gravă la adresa națiunii. „Nu e uman. A studiat omul cu scopul de a părea uman, dar toate descoperirile lui sunt teama și ura noastră. Cu toții alergăm către un monstru de care ar trebui să fugim! Este doar un agitator care crede că temerile noastre ne vor justifica motivele”, susține Gerlich.

Filmul prezintă câteva momente din copilărie. Tânărul Hitler, arogant și neascultător, este bătut și pedepsit de tatăl său pentru arderea stupilor. Realizatorii filmului merg mai departe și îl descriu pe copil ce manifestă complexul lui Oedip. Nu se cunosc multe detalii din copilăria lui Hitler. Istoricii care s-au ocupat de biografia tânărului Hitler s-au confruntat cu un deficit de surse istorice, datorat faptului că dictatorul a ordonat ca documentele care vizau perioada petrecută de el în Austria să fie sistematic confiscate și a interzis publicarea oricăror date referitoare la tinerețea și la familia sa.

Secvența în care soldatul Hitler își bate cu sălbăticie câinele nevinovat, Foxl, este o speculație a realizatorilor producției de televiziune. Este puțin probabil ca Hitler să se fi angajat în cruzimea față de animale, având în vedere cunoscutul său devotament față de câini și faptul că, în 1933, a introdus legi privind bunăstarea animalelor din Germania și a interzis vivisecția.

„Der Untergang”

Ultimele zile ale dictatorului nazist, respectiv de la sărbătorirea celei de-a 56-a aniversări a Führerului din 20 aprilie 1945, până la sinuciderea sa din 30 aprilie 1945, sunt descrise în drama „Der Untergang”. Regizat de Oliver Hirschbiegel, după un scenariu de Bernd Eichinger, filmul este bazat pe lucrarea reputatului istoric german Joachim Fest - *Der Untergang: Hitler und das Ende des Dritten Reiches*, și pe memoriile uneia dintre secretarele personale ale dictatorului. Prăbușirea Germaniei naziste este prezentată din perspectiva naivei secretare Traudl Junge, cea mai mare parte a acțiunii având loc în buncărul situat sub clădirea Cancelariei Reich-ului.

Filmul surprinde claustrofobia și atmosfera macabră a buncărului, care servesc ca fond pentru degradarea naturii umane, exemplificată de Hitler și de alți rezidenți ai cartierului general al Führer-ului. Unele secvențe prezintă haosul care domnește pe străzile capitalei asediate de trupele sovietice.

Realizatorii lui „Der Untergang” îl umanizează sistematic pe Hitler, creând un portret tridimensional. Inițial, ei prezintă imaginea zguduitoare de dictator cu sânge rece, iar apoi îl portretizează ca ființă umană grijulie, care este trădată și părăsită de cei mai mulți

dintre acoliții săi. Plin de optimism, Hitler refuză să părăsească Berlinul, proclamă că Germania va obține victoria finală, și ordonă generalilor și consilierilor săi să lupte până la ultimul om, fără să țină cont de populația civilă.

Din punct de vedere fizic, politicianul german este o epavă a unui om, un bătrân patetic care merge încovoiat, târșându-și picioarele. Este prezentat ca un om obosit, cu o mână la spate într-o încercare zadarnică de a ascunde faptul că îi tremură incontrollabil. Este vulnerabil, neobișnuit de nervos și agitat, se înfurie foarte repede și ia decizii contradictorii. În același timp, Hitler este capabil de o decentă surprinzătoare: el este prietenos și amabil cu secretarele sale; grijuliu și sensibil cu amanta lui (mai târziu soție), Eva Braun; profund atașat de animalul său de companie, Blondi, câinele alsacian. Chiar în ultima noapte de dinaintea sinuciderii, el îi face un compliment bucătarului.

În „Der Untergang”, dictatorul elaborează planuri fanteziste, comandă divizii care fuseseră nimicite de multă vreme și ordonă atacuri decisive care nu vor avea loc niciodată. Poartă monologuri de ură despre evrei, amintind anihilarea evreilor din Europa: „Sunt mândru că i-am înfruntat deschis pe evrei și că am curățat Germania de otrava evreiască”.

Treptat, realizează că planurile sale au eșuat și izbucnește într-un acces de furie împotriva incompetenței generalilor săi, pe care îi numește: „lași, trădători și ratați”. Ignorant la prăbușirea imperiului său și a populației care suferă deasupra capului, el îi ordonă lui Albert Speer distrugerea totală a infrastructurilor germane existente. Critică aspru poporul german, care nu merită să supraviețuiască. Prin aceasta, realizatorii sugerează faptul că germanii de rând au fost și ei victime ale naziștilor. Hitler se îndoiește că germanii sunt „demni” de idealurile sale: „S-au dovedit prea slabi și după legea naturii, vor fi exterminați. Nu merită nimic.

E destinul lor. Ei înșiși sunt de învinuit”, tună dictatorul.

Bruno Ganz întruchipează cu măiestrie decrepitudinea mentală și declinul fizic al lui Hitler. Actorul elvețian și-a însușit complet limbajul corpului și accentul austriac distinct adoptat în conversațiile particulare, interpretând convingător schimbările bruște de dispoziție ale dictatorului.

Cu o abordare mai puțin istorică și mai mult personală față de trecutul nazist al Germaniei, „Der Untergang” include toate personajele majore din jurul lui Hitler: Joseph Goebbels, Albert Speer, Heinrich Himmler sau Martin Bormann, subalterni fideli care i-au urmat ordinele arbitrare și lipsite de sens. Deși niciunul dintre ei nu este portretizat într-o lumină pozitivă, niciun efort nu este precupețit pentru a-i umaniza.

Punctul culminant al filmului, momentul în care lui Hitler i se comunică eșecul generalului Felix Steiner de a aduna suficiente trupe pentru stoparea avansului sovietic în Berlin, a reprezentat subiectul a sute de parodii pe internet. Având în vedere că au fost vizionate de milioane de internauți, aceste parodii reprezintă cea mai reprodusă imagine a lui Adolf Hitler în cultura populară și în mass-media.

Bibliografie:

Brady, Martin; Hughes, Helen: „Downfall and Beyond: Hitler Films From Germany” în *German as a Foreign Language Journal*, Cambridge, nr. 3/2006, pp. 94-114;

Kershaw, Ian: *Hitler: între trecut și viitor*, Editura Antet, București, 2000;

Kracauer, Siegfried: *From Caligari to Hitler: A Psychological History of the German Film*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2004;

Lukacs, John: *The Hitler of History*, Vintage Books, New York, 1998;

Mazierska, Ewa: *European Cinema and Intertextuality: History, Memory and Politics*, Palgrave Macmillan, Basingstoke/London, 2011;

Yeh, Nick Chi-Shu J.: *How One Writes, Makes, Markets a Movie and How an Audience Reads the Movie: Two Biographical Films of Hitler as a Case Study*, Claremont Graduate University Theses & Dissertations, Paper 36, 2012.

Flavius Lucăcel – o pledoarie pentru blândețe

urmare din pagina 40

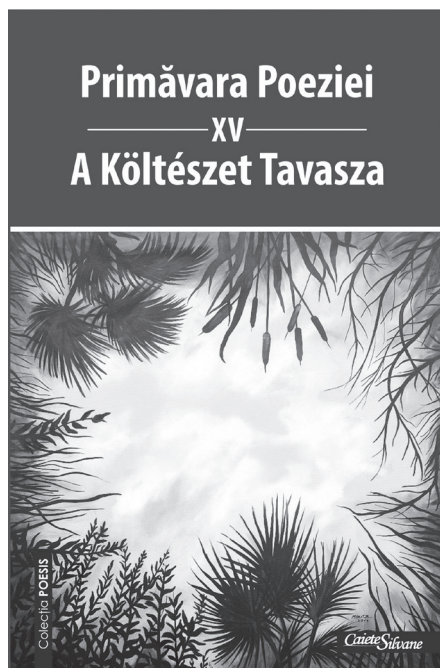
mult discutate pe atunci - din Camus sau Sartre, ar fi putut avea efect asupra creației sale, n-au avut. Flavius nu se apropia cu adevărat nici de drama existențială, dar nici de ironia mușcătoare (să spunem a unui Caragiale). Nu se oprea nici la gravitatea și simbolismul unui Beckett, dar nici la sarcasmul temperat sau umorul „negru” al lui Mrozek. Nici nu poate fi vorba de „idealismul” nesărat ale unor Racine sau Corneille. Dar nici de „intelligența” unui Pirandello sau „cruzi-meia” unui Antonin Artaud. Cel mai apropiat de umorul lui Flavius va rămâne întotdeauna Molière, dar un Molière care nu satirizează realitatea, ci o obligă să se oglindească în blândețea ce dictează cum imaginarul să-și proiecteze lumile posibile astfel încât spectato-

rul (lectorul) să fie captivat nu numai perceptiv, cât și etic. Există, de asemenea, și un resort ionescian al absurdului, însă acesta nu este pus în slujba situații paradoxale sau aporematic. Absurdul este livrat, la Flavius, direct unei rațiuni interne care nu problematizează, ci „se hlizește”, nu pune întrebări, ci „râde că te-a păcălit”. Ar mai fi încă multe de precizat despre teatrul lui Flavius, dar credem că el este destul de bine înțeles și prezent exact acolo unde trebuie. De aceea nu vom mai insista.

Cât despre blândețe – aceasta reprezintă adevărata metamorfoză perpetuă pe care Flavius o exercită cum numai el știe mai bine, conștient cum nimeni altul că „a face artă” înseamnă a îmblânzi „fiara” din om, iar atunci când omul „e în sărbătoare” (actul artistic) este și va fi „mai bun”, „mai drept”, „mai frumos”...

Cărți lansate la Festivalul *Primăvara Poeziei - A Költészet Tavasza*

Primăvara Poeziei - XV - A Költészet Tavasza, Ed. Caiete Silvane, Colecția „Poesis”, Zalău, 2015

„(...) Suntem convinși că și această ediție, a XV-a, a festivalului nostru, ca și antologia de față, vor demonstra – mai ales pentru cei care încă nu s-au convins, nici măcar în anul 2015 – că prietenia româno-maghiară, sub semnul magic al Poeziei, este roditoare. Roade culturale, de calitate, pentru sălăjeni. Și nu numai pentru ei. Pentru toți cei care cred, în România și Ungaria, în rodul izbăvitor al Culturii în societatea contemporană”.

Daniel Săuca

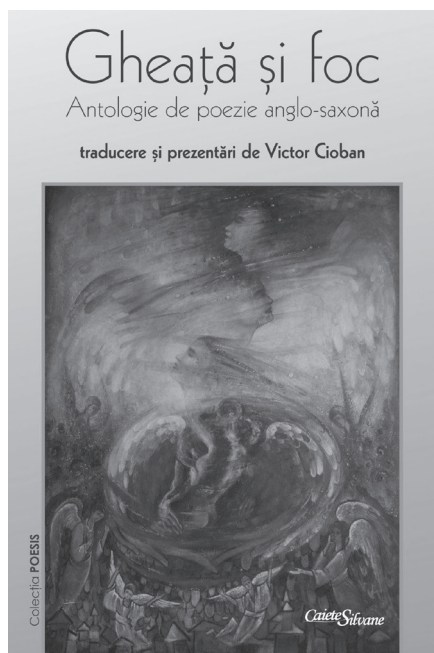
„An de an suntem prezenți într-un număr tot mai mare aici, la Zalău, la poarta Ardealului și vocile noi și tinere vin să îmbogățescă succesul acestei întâlniri între poeți. Cei care sunt parte a acestui festival sunt cu toții mânați de speranța unei literaturi și a unei poetici inovatoare. (...)”

Tinerele speranțe care și-au încercat aripile aici, acum cincispre-

zece ani, astăzi sunt autori cu multiple volume, poeți recunoscuți. Acest lucru se datorează cu prisosință atelierelor de creație *Caiete Silvanie* (redactor-șef Daniel Săuca), *Hepehupa* (redactor-șef Fehér Laci)”.

Kiss Laszló

Gheață și foc - Antologie de poezie anglo-saxonă, traducere și prezentări de Victor Cioban, Ed. Caiete Silvane, Colecția „Poesis”, Zalău, 2015

„În acest volum sunt prezentate atât figuri consacrate, care ocupă un loc de frunte în antologiile clasice (Spenser, Marlowe, Milton, Byron, Shelley), cât și nume mai puțin cunoscute publicului larg, dar care s-au bucurat de o mare popularitate în epocă (John Dowland, Aurelian Townshend, Robert Herrick, Abraham Cowley, Matthew Prior, Charles Wesley etc.). E drept că, la fel ca orice antologie, și aceasta are imperfecțiunile ei, datorate atât omisiunii unor poeți majori ai perioadei (Wyatt, Sidney, Shakespeare, Dryden, Pope, Burns etc.), cât și po-

sibilității unei interpretări diferite a poeziilor alese pentru traducere. Oricum, sper ca aceste imperfecțiuni să nu afecteze interesul pentru antologie, în a cărei alcătuire, în afara valenței semantice a cuvintelor, am ținut cont și de registrul istoric (pe cât a fost posibil), prin căutarea unor structuri lexicale cât mai arhaizante”.

Victor Cioban

Györfi-Deák György, Însemnări sălăjene, Ed. Caiete Silvane, Colecția „Scriitori sălăjeni”, Zalău, 2015

„Între cuvânt și text, de la vorbă la poveste, este un drum lung, pe care cititorul îl parcurge împreună cu autorul, pas cu pas, de la un spațiu alb până la următorul, din cap de pagină până în colțul unde-i vine rândul să fie întoarsă, capitol după capitol, volum cu volum. Fiecare carte reprezintă o expediție pe un alt tărâm, în care putem pătrunde bine echipați, după o studiere aprofundată a mărturiilor lăsate de antemergători; ori în chip de divertisment, ca niște simpli tu-

riști; ori siliți de împrejurări (lucrare, examen, concurs etc.); ori pur și simplu din întâmplare”.

Autorul

Simone Györfi, *O poveste pentru fiecare*, Ed. Caiete Silvane, Colecția „Scriitori sălăjeni”, Zalău, 2015

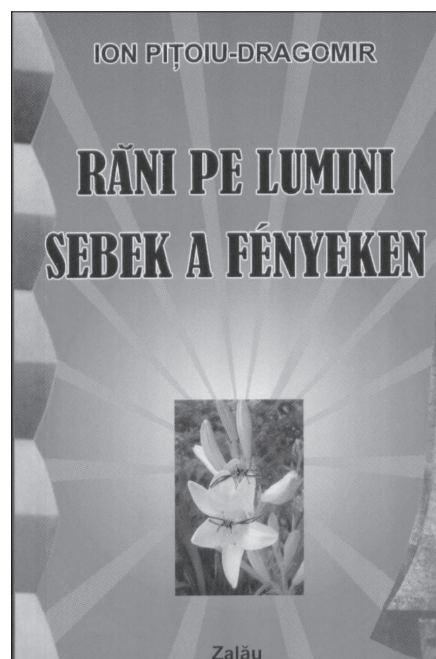

„Iat-o, astăzi, pe Simone Györfi, în ipostaza de prozatoare (cea ce nu este o surpriză, autoarea obținând locul I la proză, în cadrul Festivalului „Moștenirea Văcăreștilor”, 1999). De data aceasta însă, ca autoare a unor povești savuroase, din volumul *O poveste pentru fiecare*. Parte dintre acestea au fost incluse și în antologia *Poveștile de la Bojdeucă*, Iași, 1999.

Ca să scrii povești, trebuie să fii un împătimit cititor de povești și un foarte bun «degustător» al lor. Ceea ce, desigur, Simone Györfi se dovedește a fi. Apelând la inventarul uzual al temelor, motivelor, personajelor și procedeele proprii basmului tradițional, ea dă creațiilor sale «sare și piper», pe gustul contemporanilor, prin elemente specifice realităților actuale”.

Sânziana Batiște

Ion Pițoiu-Dragomir, *Răni pe lumini/ Sebek a fényeken*, Zalău, 2015. Volum apărut în cadrul proiectului Asociației „Armonii

Culturale”, cu sprijinul U.D.M.R. Sălaj, ca Supliment al revistei „Armonii – Harmonyak”; traducere în limba maghiară: Tunyogi Andrea, Kovacs Nicollea, Jozsa Laszlo, tehnoredactare Ovidiu Ghilea. E vorba despre un volum de nuvele: *Frunze de pelin, Câinele mov, La oftalmolog, Lănțișorul de rubin, Labirintul*.

Exuviile trecutului

urmărire din pagina 14

rilor amintește, prin eforturile logopedului și îndărătnicia comandantului suprem, de filmul *Discursul regelui*, chiar dacă tonalitatea și morala sunt diferite. În cazul Elenei Ceaușescu, analogia cu regina Angliei e asumată, căci comportamentul, vestimentația sunt copii nereușite ale celui regal.

Oprimarea scriitorului, regăsită în *Șoșescu*, e sublimată în *Silvestru* unde scriitorul se autocenzurează atunci când cenzorul Silvestru e mai categoric, mai autocritic decât scriitorul Silvestru.

Despre jocul semnificațiilor, al conotațiilor evitate de teama unor posibile consecințe nefaste asupra unui amărât cadru didactic se vorbește în *Șoimuleții*, unde se evocă pregătirea unui moment festiv, ce are pe fundal cunoscutul cântec *Noi în anul 2000*.

Trecerea frontierei, demolările, decreștii, răzburările pe fundalul unor infidelități, copiii străzii completează imaginea perioadei comuniste în capitole scrise cu nerv și sensibilitate, pe tonuri variate, oscilând între compasiune și ironie, care fixează, cu fieca-

re pagină, ideea unui destin imuabil, a supraviețuirii „după puteri”.

Victimele și învingătorii revoluției, fenomenele secundare (mineriade și mitinguri) încheie panoplia celor cincisecizeci de final de secol. Cum se deturneză o revoluție cu vreo câteva telefoane, de unde au apărut teroriștii și cum ajungi să-ți asumi o biografie ficțională care îți va cauza, din pur ghinion, moartea, cum se pregătește și se desfășoară o mineriadă sau un miting sau cum continuă prigoana intelectualilor după 1990 (Petru Vlaia e, de fapt, Petru Culianu), ce gândește și ce simte un președinte sau un senator sunt întrebările la care Ruxandra Cesereanu a căutat și a oferit un răspuns în ultimele capitole ale cărții. Nu de pe poziția cercetătorului, nici de pe cea a memorialistului sau a istoricului. De pe o poziție inedită: a șahistului din povestirea finală, care ne invită la o partidă pe tabla istoriei, căci fiecare pagină e, de fapt, o inspirată mutare, dezvăluind strategii și dileme, sacrificii și victorii, într-o încercare de a da un șah-mat trecutului.

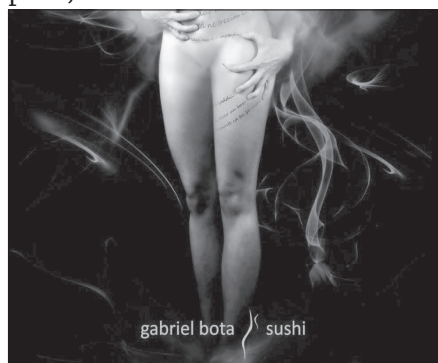
Malaxorul de mai

■ **Viorel Știrbu, *Scriitori de viață lungă***, Ed. Bibliostar, Râmnicu Vâlcea, 2015.

Propoziția de introducere despre autor din *Dicționarul General al Literaturii Române*, Academia Română, 2007: „Viorel Știrbu (2 octombrie 1940, Buciumi, județul Sălaj) este un prozator”. Acum cuvântul autorului despre acest volum: „Cartea pe care o propun cititorilor are caracter memorialistic și povestește întâmplări cu și despre scriitori români afirmați după cel de-al II-lea Război Mondial. Printre figurile evocate îi găsim pe: Marin Preda, Dumitru Radu Popescu, Mircea Zăciu, Ion Brad, Nicolae Velea, Tudor Popescu, Augustin Buzura, Fănuș Neagu, Marin Sorescu și mulți alții”.

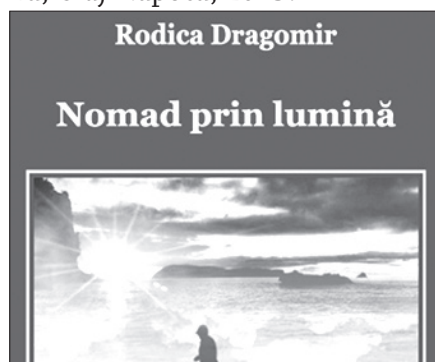
■ **Gabriel Bota, *sushi***, ediția a II-a, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015.

Din prefața lui Ioan Es. Pop, intitulată „Când plouă, oamenii visează mai mult”: „În poezie, Gabriel Bota se află acasă: nu forțea, nu face jocuri gratuite, evită stridențele. Poezia lui se dezvoltă natural, departe de experimenta-

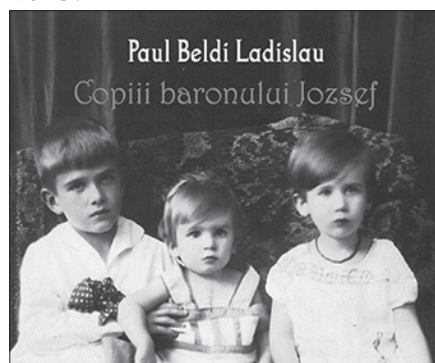
lisme și exhibiționismele pe care le practică unii dintre colegii săi de generație, ceea ce înseamnă că Gabriel Bota nu se află în căutarea unei căi poetice proprii, ci este chiar pe acea cale”.

■ **Rodica Dragomir, *Nomad prin lumină***, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015.

E vorba despre un volum masiv de poeme, o antologie de autor cu texte selectate din cele șase volume anterioare. Aflăm, din biografia autoarei, că pe linie maternă este strănepoată a poeților Dan și Emil Botta. Rodica Dragomir a mai publicat următoarele volume de poezie: *Noapte și zi* (2001), *La porțile timpului* (2003), *Lumea copilăriei* (2005), *Călcâiul lui Ahile* (2006), *Ore fără memorie* (2008), *Păstorind melci* (2010), *...cu Pavel, pe drumul Damascului* (Premiul „Cartea anului” 2013 pentru poezie).

■ **Paul Beldi Ladislau, *Copiii baronului Jozsef***, Ed. Școala Ardeleană, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2015.

Un roman prefațat de Nicolae Iuga și postfațat de Valeriu Sabău.

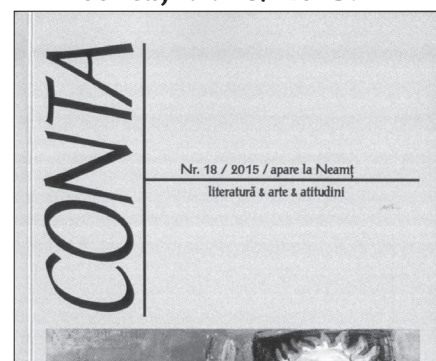
Autorul a dedicat această carte memoriei părinților săi, Ildiko-Martha și Paul-Josif. Despre tatăl său, autorul mărturisește: „Pentru noul regim instalat și la noi, după Al Doilea Război Mondial, tata a fost un Vinovat, fiindcă s-a născut un aristocrat (...)”. Titlul prefeței lui Nicolae Iuga sintetizează tema și trama volumului: *Un roman al extincției nobiliare...*

■ **memoria ethnologica, Nr. 52-53, iulie-decembrie 2014.**

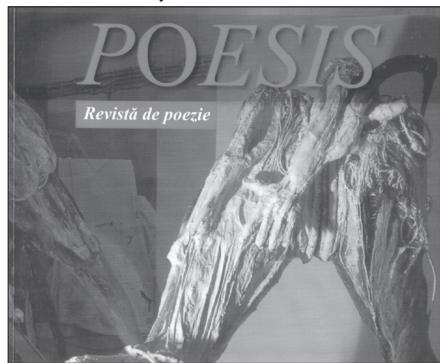
Acest număr al revistei baimărene cuprinde analize antropologice dedicate, în mare parte, unor mici comunități etnice pe cale de dispariție, respectiv meglenoromânilor din Grecia, Macedonia și Turcia, fiecare text fiind tradus în limba engleză. Un număr masiv, de 250 de pagini în format A4. Revista *memoria ethnologica* este editată de Consiliul Județean Maramureș și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș; redactor-șef – Ștefan Mariș, directorul CJCPCT Maramureș.

■ **Conta, Nr. 18/ 2015.**

Din sumarul acestui număr al revistei nemțene: Adrian Alui Gheorghe – *Viața scriitorului, ca o pedeapsă* (editorial); Academiaianul Solomon Marcus – 90 de ani de la naștere (un dialog realizat de Nicolae Sava); Invitatul revistei – Constantin Acosmei în dialog cu Adrian Alui Gheorghe; Liviu Ioan Stoiciu: 65 de ani de la naștere (un interviu de Nicolae Sava); Gheorghe Mocuța – *LIS: chemarea magiei* (eseu); Vasile Spiridon – *Despre critic, fără a socoti pe cei zece prozatori* (cronică); Claudiu Komartin în dialog cu Adrian G. Romila; Cornel Nistea – *În căutarea absolutului* (proză); Dimitrie Grama – *România de la capătul gândului* (eseu)...

■ Poesis, Nr. 1-2-3/ 2015.

Semnează poezie în acest număr: Ioan Flora, Adam Puslojici, Sârba Igniatovici, Olimpiu Nușfelean, Miruna Mureșanu, Ecaterina Negară, Valentin Iacob, Alice Valeria Micu, Gabriel Chifu, Octavian Doclin, Nicholas Catanoy, Miodrag Pavlovici, Stanley H. Barkan, Geoff Cochrane, Ioan Baias; o secțiune a revistei îi este dedicată memoriei artistului plastic Mihai Olos (1940-2015). Mai semnalăm: George Vulturescu – *Pe urmele lui Al. Grama: o pagină „antieminesciană”, uitată*, a lui Vasile Lucaciu; Vasile Lucaciu – *Poetul Eminescu și Biserica Catolică*; Gheorghe Glodeanu – *Memoriile unei dive*; și, la rubrica „Inedit”, un text al regretatului Alexandru Pintescu (1947-2003) – *Lucian Blaga în orizont răsăritean...*

(D.H.)

■ Marian Horvat, *Vasile Vodă. Povestire*, Editura Avalon, Cluj-Napoca, 2015, 156 p.

Marian Horvat și-a făcut deja, cu doi ani în urmă, intrarea în rândul literaților, prin romanul *Codrul ducelui*¹, premiat la acea vreme de către Uniunea Scriitorilor, filiala Cluj-Napoca. Acum, el își continuă incursiunea în lumea slovelor printr-o *nuvelă-roman*² a cărei acțiune este plasată într-un context autohton, intitulată *Vasile Vodă*.

Lucrarea beneficiază de prefața universitarului clujean Ovidiu Pecican, care prezintă în cadrul cuvântului său potențialele surse de inspirație stilistică și motivațională ale ei și îl clasifică pe autor, asemenea criticilor pe George Coșbuc, drept *un romantic întârziat*, apreciind opera lui și pledând pentru redescoperirea valențelor romantismului în literatura românească din contemporaneitate:

„Să presupunem deci, că atât de tânărul autor este un emisar al secolului romantic, al bonjurismului și al pașoptismului, trimis până la noi cu mesajul că formula avântată a iubirii de istorie continuă să existe nealterată, ridicându-și flamurile în vânt, fără timidități și echivoaci. Cum a fi romantic este în primul rând un mod al ființării, un temperament, o condiție antropologică și abia apoi o adeziune stilistică, sunt sigur că proza lui Marian Horvat își va găsi cititorii fără ezitări și necăzând în eroare. Prin ea, un talent genuin de mare vitalitate își caută locul între literele românești actuale” (pp. 7-8).

La o primă vedere, cartea s-ar desconfira ca fiind un roman eponim, o biografie mai mult sau mai puțin romanțată a *voievodului* moldovean Vasile Lupu, însă la o privire mai atentă, cititorul poate observa că, de fapt, titlul, după părerea noastră, nu cel mai fericit dintre posibilitățile de alegere, nu desconfiră în integralitatea ei opera, ce nu este nici pe departe o efigie cu caracter encomiastic dedicată personalității ilustrului domnitor, ea oprindu-se la momentele imediat următoare înscăunării lui, fără a prezenta realizările sale în plan gospodăresc, cultural și diplomatic, și concentrându-se mai degrabă pe felul în care este receptată numirea lui ca domn de către Poartă.

Dincolo de acest aspect însă, lucrarea are multe calități, ea remarcându-se prin descrierile ample și atenția la detalii, concretizată în descrieri de-o frumusețe aproape balzaciană. Iată, de exemplu, cum descrie el pădurea și pe tinerii care o traversează în drumul lor spre cetatea de scaun, unde erau chemați să stea în preajma lui Vodă:

„Poteca din pădure era îngustă și pietroasă, doar câte un călăreț putea înainta de-a lungul ei. Dincolo, desișul încălțat al codrului, plin de gropi și de podereie împăienjenite de verdeață.

Micul pâlț de călăreți număra șapte arnăuți, unul mai mândru și mai bine legat decât celălalt. Cel din capătul șirului avea puțin peste cincizeci de ani, barba deasă și

neagră ca tăciunele, ochii înșelători, parcă adormiți, dar ascunzând nebănuite taine. Pieptul și brațele îi erau vânjoase, călțite de furtuna încercărilor. Era un nădrălău mândru, plin de fală. Straietele sale păreau împărătești, nu prin bogăție, ci prin măreția și ostră lor sfidătoare. Greu puteai găsi un ins mai mândru de veșmintele pe care le purta!” (p. 11).

Autorul este de asemenea, după cum se poate vedea, un bun portretist, ce-și descrie în chip holistic personajele și reușește să-și transpună cititorul în peisajul pastelat al Moldovei celui de-al șaptesprezecelea veac. În efortul lui realiza o incursiune cât mai realistă în epocă, *el scormonește în lada cu zestre lexicală a vremii*, folosind peste 50 de arhaisme, ce aveau o oarecât uzuală în acele timpuri, acest fapt denotând deopotrivă seriozitatea demersului său și grija pentru cititori.

Nuvela se încheie într-o manieră de-a dreptul filosofică, autorul încercând prin intermediul ei atât immortalizarea personajelor principale, cât și conferirea unui efect transtemporal abordării sale:

„Timpul se învârteji, se răsuci și pieri în nesfârșitul trecut, adesea uitat, veacurile se rostogoliră de-a valma în măruntaiele necunoscutului labirint uman, până ce totul se transformă în cenușă și stihii. Reînsuflețite pentru o clipă de memoria celor vii și de pana conicarului, duhurile trecutului românesc se întoarseră pe nesimțite în mormintele lor străvechi de piatră, înapoi în cavourile de la Trei Ierarhi, pentru a veghea și a judeca în continuare faptele și isprăvile urmașilor, vrednici sau nu de o astfel de pildă înălțătoare, pe drept a fi condamnată la neuitare” (p. 156).

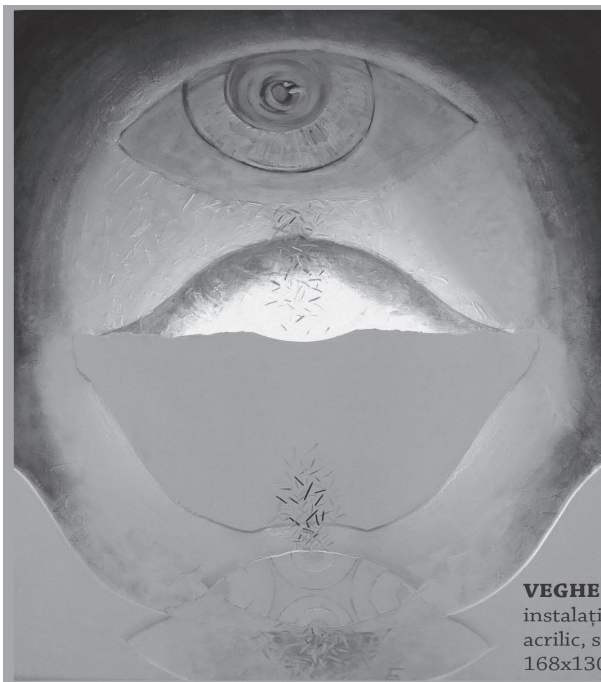
Aceasta este așadar, cea de-a doua operă a lui Marian Horvat. La o lectură atentă se pot observa progresele făcute de autor de la lucrarea precedentă, ce s-au materializat în concizia și continuitatea ideilor, în claritatea și frumusețea narațiunii și a descrierii și în acribia cu care a pătruns în tenebrele acestor vremuri trecute. De aceea, îl felicităm pentru apariția ei și invităm pe iubitorii romanului istoric și nostalgiei romantice la lectura unei cărți ce le va satisface cu certitudine apetența pentru lectură.

Iuliu-Marius MORARIU

1 Marian Horvat, *Codrul ducelui*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013.

2 Îngăduit să ne fie a o clasifică astfel, căci, din perspectiva întinderii, ea se apropie de dimensiunile unui roman, dar, întrucât acțiunea se desfășoară doar pe întinsul unui plan narativ, iar povestirea este un ace s-ar putea mai degrabă încadra în genul nuvelistic, credem că aceasta este cea mai potrivită denumire. De altminteri, criticii literari au folosit și ei sintagma aceasta pentru a defini opere precum *Portretul lui Dorian Gray* a lui Oscar Wilde.

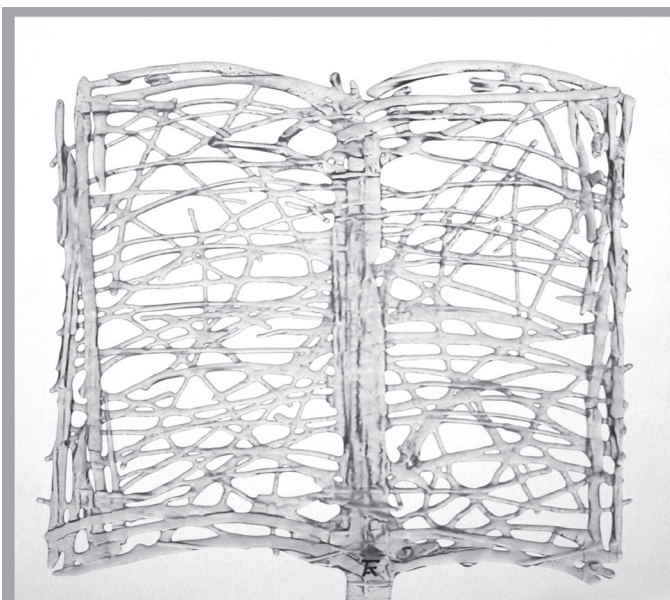
Andrei Florian

VEGHE
instalație trafor,
acrilic, surse lumină,
168x130 cm, 2006

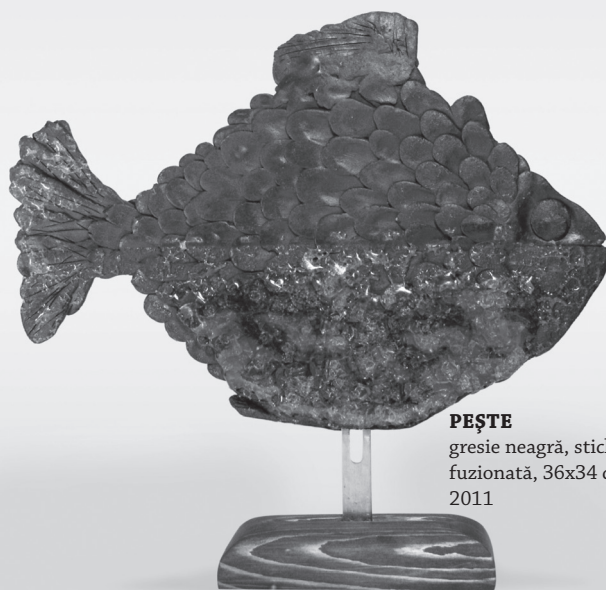

VEGHE
în lucru

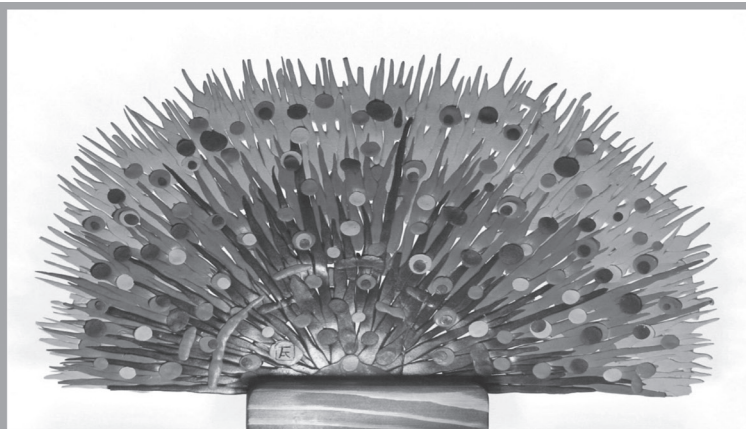

CARTEA OMULUI

sticlă clară fuzionată. 49x41 cm, 2012

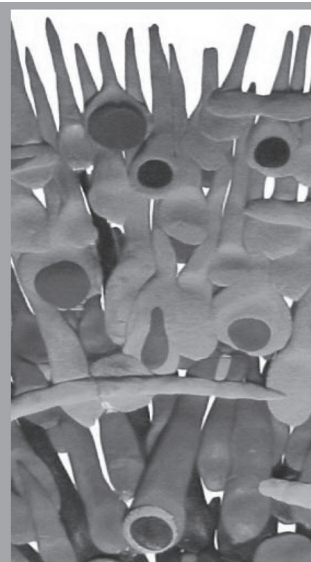

PEȘTE
gresie neagră, sticlă
fuzionată, 36x34 cm,
2011

CUNUNA CU O MIE DE OCHI
varietăți de gresie colorată,
48x35 cm,
2011

CUNUNA CU O MIE DE OCHI
detaliu

Eugen Moritz

